

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 36 (500) 06-19 24-30 İlon Sentyabr sal. il 2022
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Həjəye:

“DİPLOMAT” qəzetinin 500-cü nömrəsi işıq üzü gördü

Səh. 2

Azərbaycan və Bolqarıstan prezidentləri mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər

Səh. 9

Serok Barzanî pəşwaziya Balyozê Vatikan li Iraqê kir

Baş redaktordan:

“Diplomat” təşəkkür edir!

Azərbaycan rəhbərliyinin, Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqlara verdiyi demokratik haqlar isbat edir ki, bu gün Azərbaycan demokratiyası nəinki Qafqazda, hətta yüzillik dövlətlərin demokratiyasına örnekdir. Bu demokratiyadan bəhrələnen və 2003-cü ilin fevral ayından yayımlanmağa başlayan “Diplomat” qəzeti Azərbaycan mediasına, Azərbaycan xalqına yeni düşüncələr, üslub və fikirlərlə tarixi hadisələrin zülmət qaranlığını aydınlatmağa çalışdı. Bəlkə də heç kəsin demədiyi daha doğrusu deyə bilmədiyi tarixi faktları gündəmə gətirdi və özünə oxucu kütləsi qazandı. Çalışacağıq ki, bundan sonra da, xalqlarımızın qardaşlıq, dostluq, birlik və bərabərliyinə xidmət edək! Ümummilli Liderimiz Böyük Heydər Əliyev cənablarının dediyi kimi: “Azərbaycanda yaşayan xalqlar güllü-çiçəkli gülüstana bənzər”. Çox düzgün ifadə edilmişdir, biz də çalışacağıq ki, bu gülüstanın çiçəkləri günü-gündən tərəvətlənsin.

Bu gün “Diplomat” qəzetinin 500-cü sayı işıq üzü görür. Qəzetimizin ərəsəyə çatmasında əməyi olan bütün dostlarımıza minnətdarlığımızı bildiririk. Qəzetimizin onlarla, istər iqtidaryönlü, istərsə də, müxalifyönlü oxucuları “Diplomat”ın 500-cü sayı münasibətilə qəzetimizin redaksiya heyətini təbrik edirlər. “Diplomat” qəzetinin əməkdaşları da “Diplomat”ı təbrik edən oxuculara öz təşəkkürünü bildirir.

Səh. 10

Rojnameya “DİPLOMAT”, em bənda hejmara 1000-ine

Səh. 10

Bizim xalqlarımızın gücü dostluğumuzdadır

Səh. 11

BILA ROJNAMA “DİPLOMAT” HER TIM SERKEFTÎ BE

Malbata Jîna Emînî li dijî kiryarên girtina keça xwe gilî vekir

Divê helwesta Serok Barzanî, ji hisiyatê dûr, baş û erênî bê şirove kirin

Baregeha Barzanî: Em daxwaz dikin Herêma Kurdistanê êdî nebe qada yekalîkirina nakokiyên hindurê dewletên cîran

O GÜN OLSUN, MİNİNCİ SAYINI QEYD EDƏK, “DİPLOMAT”

KOMELA KESKESORÊ

XALQIMIZIN SEVİNCİ, TARİXİ MƏKTƏBİ “DİPLOMAT” -İMİZİN 500-CÜ SAYI MÜBARƏK

Səh. 10

Kürd ziyalısı, ağsaqqalı xalqı maarifləndirməlidir

Səh. 12

500-cü sayın mübarək “Diplomat”

Səh. 13

Beş yüzüncü sayın mübarək, beynəlmiləl “Diplomat”, minincidə görüşənədək

Azərbaycan və Bolqarıstan prezidentləri mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər

Sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

- Təşəkkür edirəm, hörmətli cənab Prezident.

Hörmətli xanımlar və cənablar.

İlk növbədə, cənab Prezident, məni Bolqarıstana dəvət etdiyiniz üçün, mənə və nümayəndə heyətinə göstərdiyiniz qonaqpərvərliyə görə Sizə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Yenidən gözəl ölkənizdə olmağımızdan çox məmnunam.

Prezident Radev bu gün müzakirə olunan məsələlər haqqında geniş məlumat verdi. Öz tərəfimdən onu əlavə etmək istədim ki, bizim həm təkbətək söhbətimiz, həm də nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə gedən müzakirələrdə səmimi şəraitdə bir çox məsələlər müzakirə edildi. Əminəm ki, bu səfərin nəticələri çox uğurlu olacaq və bu gün əldə edilmiş razılışmalar mütləq yerinə yetiriləcəkdir, necə ki, bundan əvvəlki dövrlərdə əldə edilmiş razılışmalar yerinə yetirilirdi. Xüsusilə 2015-ci ildə Bolqarıstanla Azərbaycan arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında Birgə Bəyannaməni qeyd etmək istədim. Bu Bəyannamə həm bizim əlaqələrimizi yüksək səviyyəyə qaldırmışdır, eyni zamanda, o bəyannamədə təsbit edilmiş bütün məsələlər həyatda öz əksini tapmışdır. Bu gün Bolqarıstan və Azərbaycan iki dost və strateji tərəfdaş ölkələr kimi bir-biri ilə daha sıx

əlaqədədir.

Siyasi əlaqələrə gəldikdə, təkcə bizim təmaslarımızı qeyd etmək kifayətdir, eyni zamanda, nazirlər səviyyəsində çoxsaylı görüşlər keçirilib. Mənim səfərim, əlbəttə, bir az gecikib, amma buna səbəb COVID-dir. Mən COVID-dən dərhal sonra bir neçə ölkəyə, o cümlədən Bolqarıstana səfərlər etmişəm. Əminəm ki, strateji tərəfdaşlar kimi biz bu gün müzakirə edilən əsas məsələ olan enerji təhlükəsizliyi sahəsində əlavə addımlar atacağıq. Artıq bu sahədə də tərəfdaşlıq gerçəkləşib, Azərbaycan qazı indi Bolqarıstandadır. Bu gün Prezidentlə söhbət zamanı biz Bolqarıstana ixrac ediləcək Azərbaycan qazının həcmünün artırılmasını da müzakirə etdik və müvafiq göstərişlər verilmişdir. Enerji təhlükəsizliyi məsələləri bütün dövrlərdə mühüm əhəmiyyət kəsb edir, ancaq indiki şəraitdə bu əhəmiyyət daha da artmışdır. Biz bunu yaxşı dərk edirik. Ona görə əlimizdən

gələni edirik ki, qaz hasilatını artıraraq və tərəfdaşlarımızı təbii qazla təmin edək. Azərbaycan uzun illərdir etibarlı tərəfdaş kimi xam neftini dünya və Avropa bazarlarına ixrac edir. İndi təbii qazı ixrac edən Azərbaycan bu sahədə də etibarlı tərəfdaş kimi özünü göstərəcəkdir.

Sabah keçiriləcək mərasim haqqında da bu gün fikir mübadiləsi aparıldı. Mən Prezident Radevi bu böyük tarixi nailiyyət münasibətilə təbrik etdim. Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektoru layihəsi doğrudan da tarixi əhəmiyyətə malikdir. Əminəm ki, bu interkonnektor həm Azərbaycan qazının Avropaya daha geniş miqyasda nəql olunmasına imkan verəcək, eyni zamanda, Avropa qitəsində enerji təhlükəsizliyinə də bunun çox böyük faydası olacaqdır. Prezidentin qeyd etdiyi kimi, Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında bu yaxınlarda enerji sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Memorandum imzalan-

mışdır. Bu Memoranduma əsasən, növbəti bir neçə ildə biz Avropaya qaz ixracatımızı ən azı 2 dəfə artıracağıq və buna imkan var. Azərbaycanın təsdiq edilmiş qaz ehtiyatları 2,6 trilyon kubmetrdir. Yeni və çoxşaxəli qaz nəqliyyat infrastrukturunu bizə imkan verir ki, bir çox ölkələri təbii qazla təmin edək. Əlbəttə ki, bu sahədə əldə edilmiş uğurlar gələcək planlar üçün də gözəl zəmindir.

Eyni zamanda, bu gün artıq Prezident də qeyd etdi, SOCAR-ın Bolqarıstanda ofisinin açılması məsələsi müzakirə olundu. Biz enerji sahəsində təkcə təbii qazın ixracı ilə işimizi bitmiş hesab etməməliyik. Biz enerji ilə bağlı olan digər məsələləri müzakirə etdik. Elektrik enerjisinin ixracı və bu sahədə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq, xam neftin Bolqarıstan istiqamətinə nəqli, Bolqarıstanda enerji infrastrukturunun yenilənməsində SOCAR-ın mümkün iştirakı və digər məsələlər müzakirə olundu. Bir sözlə, SOCAR-ın Bolqarıstandakı ofisinin açılması vaxtı çatıb və əminəm ki, biz yaxın vaxtlarda bunu da edəcəyik.

Bütövlükdə isə digər məsələlərə gəldikdə, bu gün yeni geosiyasi vəziyyəti nəzərə alaraq nəqliyyat təhlükəsizliyi də əlbəttə ki, önəmli məsələdir. Azərbaycan öz ərazisində çox müasir nəqliyyat infrastrukturunu yaratmışdır, - demir yolları, avtomobil yolları, yeni Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı, - bütün bu infra-

struktur obyektləri bir məqsədi güdür ki, Azərbaycan üzərindən tranzit yüklərin həcmi artsın. Bu il bu yüklərin həcmi təqribən 50 faizə yaxın artmışdır. Gələcəkdə bu rəqəm daha da böyük olacaq. Ona görə Bolqarıstan və Azərbaycan nəqliyyatçıları indidən bir araya gələrək uzunmüddətli və genişmiqyaslı gələcək əməkdaşlıq haqqında fikir mübadiləsi aparacaqlar.

Mən bu gün Bolqarıstanın bir neçə aparıcı şirkətinin rəhbərləri ilə görüşəcəyəm. Artıq görüşlər üçün mövzular da kifayət qədərdir. Əminəm ki, bu görüş bütövlükdə iqtisadiyyat və sərmayə sahələrində əməkdaşlığın dərinləşməsi üçün çox önəmli rol oynayacaq. Eyni zamanda, mən Bolqarıstan şirkətlərini Azərbaycanda daha genişmiqyaslı işlərin görülməsinə dəvət edəcəyəm, o cümlədən işğaldan azad olmuş ərazilərə. Hazırda orada böyük quruculuq-abadlıq işləri aparılır və biz dost ölkələrin şirkətlərini orada görmək istərdik.

Bir sözlə, bu gün aparılan müzakirələrin və hələ davam edəcək müzakirələrin, - biz Prezident Radevlə hələ axşam bərabər olacağıq, mənim Baş nazirlə görüşüm olacaq, sabah tədbirdə bərabər iştirak edəcəyik, - çox gözəl bir ab-havada keçən bu görüşlərin çox böyük əhəmiyyəti var və olacaq.

Qonaqpərvərliyə və göstərdiyiniz diqqətə görə bir daha Sizə minnətdaram. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev Sofiyada Rumıniyanın Baş naziri ilə görüşüb

Oktyabrın 1-də Yunanıstan-Bolqarıstan Qaz İnterkonnektorunun (İGB) açılış mərasimi çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bolqarıstanın paytaxtı Sofiyada Rumıniyanın Baş naziri Nikolae-Yonel Çuke ilə görüşüb.

Görüşdə dövlətimizin başçısı Azərbaycanla Rumıniya arasında münasibətlərin strateji tərəfdaşlıq əsasında inkişaf etdiyini xüsusi vurğulayıb. Prezident İlham Əliyev ölkələrimiz arasında ənənəvi dostluq münasibətlərinin, geniş əməkdaşlıq əlaqələrinin mövcud olduğunu bildirib.

Baş nazir Nikolae-Yonel Çuke Azərbaycanla Rumıniya arasında əlaqələrin strateji tərəfdaşlıq səviyyəsində inkişafından məmnunluğunu ifadə edib. Baş nazir müxtəlif

sahələrdə geniş gündəlik əsasında əlaqələrin daha da inkişafı üçün böyük imkanların olduğunu bildirib. Eyni zamanda, Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyində oynadığı mühüm rolu xüsusilə qeyd edib.

Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Avropa İttifaqı arasında enerji sahəsində Strateji Tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumunun imzalanması və bundan irəli gələn məsələlərin icrası baxımından ölkəmizin xüsusi rolu diqqətə çatdırılıb. Eyni zamanda, Azərbaycanla Rumıniya arasında kənd təsərrüfatı, neft-kimya, energetika, o cümlədən elektrik enerjisinin ixracı, nəqliyyat-logistika və digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələlərinə toxunulub.

Görüşdə, həmçinin ikitərəfli gündəlikdə duran və qarşılıqlı

məqamı doğuran digər məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparılıb.

Görüş zamanı toxunulan məsələlər üzrə müzakirələrin davam etdirilməsi üçün aidiyyəti dövlət orqanlarına müvafiq tapşırıqlar ver-

ilib. Rumıniyanın Baş naziri dövlətimizin başçısını ölkəsinə rəsmi səfərə dəvət edib. Öz növbəsində Prezident İlham Əliyev Rumıniyanın Baş nazirini Azərbaycana səfərə dəvət edib.

Serok Barzanî pêşwaziya Balyozê Vatîkan li Iraqê kir

Li Selaheddîn Serok Mesûd Barzanî pêşwaziya birêz Mişta Leskovar Balyozê Vatîkan li Iraqê kir.

Li hevdîtîna de Balyozê Vatîkan li Iraqê bi navê dewleta Vatîkanê ve bi tundî êrîşa Komara Îslamiya Îranê ya li ser navçeyên cûda cûdayên Herêma Kurdistanê şermezar kir û ji bo qurbanîyên wê êrîş û bombebaranê sersaxiyê li Serok Barzanî û gelê Kurdistanê kir.

Balyozê Vatîkan li Iraqê pêzanînen xwe ji bo pêgeh û rola Serok Barzanî ya li xebata gelê Kurdistanê û berqerarkirina aştiyê da hebû û her wiha ji bilî derbirîna pêzanînen xwe ya ji bo kultura pêkvejiyana gelê Kurdistanê, spasî gelê Kurdistanê jî kir ku li rojên dijwar da sedan hezar koçber û penaberên ji pêkhatên cûda cûda û bi taybet Krîstiyanan himbêz kiriye.

Her li vê hevdîtîna de

Serok Barzanî balkişand li ser kûrahiya çanda pêkvejiyana li nav gelê Kurdistanê da û tekez jî li wê yekê kir ku gelê Kurdistanê li pêşxistina wê çandê de berdewam dibê û eger çend dengeke nexwastî jî ji bo dijayetiya pêkvejiyanê hebê ji aliyê gelê Kurdistanê ve ew deng nayên pesend kirin.

Li dirêjahiya hevdîtîna de di derbarê rewşa siyasiya Iraqê de danustandina bîr û ramanan kirin û Serok Barzanî wê yekê dûpatkir ku pêwîste kêşeyên Iraqê li ser bingeha guftûgo û destûrê bê çareser kirin.

Li dawiya vê hevdîtîna de Balyozê Vatîkanê spasî gelê Kurdistanê û sazî û damezraweyên Herêma Kurdistanê ya ji bo pêşwazî û mîhvandariya Papayê pîroz kir û her ji bo vê helkeftê jî diyariyeke taybetî pêşkêşî Serok Barzanî kir.

rojevakurd.com

Mesûr Barzanî bang li hukumeta Iraqê û civaka navdewletî kir da êrîşan bidin rawestandî

Serokwezîrê hukumeta Herêma Kurdistanê îro tevî merasima derçûna xwendevanên zankoya Selaheddînê

dîne bû û di axaftina xwe de bang li hukumeta Iraqê û civaka navdewletî kar da mudaxeleyê êrîşên Îranê yên ser Herêma Kurdistanê bikin û bidin rawestandî. Barzanî di axaftina xwe de weha got:

“Berê jî bi bahaneyên cûr bi cûr bi awayekî nerewa êrîşê ser Herêma Kurdistanê kirin. Eger em hezkirina welat, çanda xweşbîniyê xwurt bikin û bibin welatekî bi hêz, em dikarin temamê zahmetiyên têkîbin. Êrîşa ser me pirsgerêkan çareser nake. Em milletekî aştxwazin û naxwazin bi welatekî cîran re pirsgerêkan derxin. Peyama me: Aştî, azadî û rêzgirtina li hemberê hev e.”

Barzanî di axaftina xwe de got ku dixwazin Herêma Kurdistanê pêşdetir bibin û weha dewam kir:

“Em dixwazin geşepêdanê bidin Kurdistanê. Em sipasiya wan dikin yên ku alîkariya me dikin. Yên naxwazin alîkariya me bikin, bila ji me re pirsgerêkan dernexin. Ji ber me biryarê daye ku em bijîn, pêşde herin, welatê xwe ava bikin, em neviyên xwe bi zanistê barbikin û ber bi pêş de gav bavêjin.

Em her êrîş û îhlalên ser me, şermezar dikin. Em bang li hukumeta Iraqê û civaka navdewletî dikin ku sînora ji bo van îhlalan deynin.”

Serokwezîr Barzanî her weha behsa rola zankoya Selaheddînê ya di perwerdê de kir û got: “Rola Zankoya Selaheddîn di avakirina gelek zankoyan de heye. Serok Barzanî di dewrên gelek zahmet de destekê da zankoyan. Divê zankoyên me yên Herêma Kurdistanê karibin bi zanko yên herêmê û dinyayê re di seha teknolojiyê û zanistê de hevdengiyê bikin. Hukumeta me di her sehayê de projeyên nûjeniyê dimeşîne û ev proje ji bo temamê sehayên e.”

PeyamaKurd

Serokatiya Kurdistanê: Em bang li Hikûmeta Iraqê dikin ku bi erkê xwe rabe û xak û serweriya welat biparêze

Serokatiya Herêma Kurdistanê îro Çarşema 28ê Îlona 2022an derbarê êrîşên Îranê yên li ser axa Herêma Kurdistanê daxuyaniyek belav kir. Ev jî tekesta wê daxuyaniyê ye:

“Em bombebaran kirina Herêma Kurdistanê ji aliyê hêzên Komara Îslamî ya Îranê ve bo ser çend armancan û çêbûna ziyanên canî yên ku di nav de sivil hene, şermezar dikin û em dubarekirina van êrîşan bi tevahî red dikin. Helwesta Herêma Kurdistanê eşkere ye ku ji sînoren xwe rê nade ti metirsiyeye ewlehiyê bo ser dewletên cîran hebe. Herwiha em tekez dikin ku nabe Herêma Kurdistanê bibe qada yekalîkirina nakokiyên.

Em careke din teqez dikin ku çek û hêz pirsgerêkan çareser nakin û çareserî ya ku di berjewendiya hemû aliyan de ye, diyalog û aştî ye.

Em bang li Hikûmeta Federal a Iraqê dikin ku bi erkê xwe rabe û xak û serweriya welat biparêze.

Serokatiya Herêma Kurdistanê – Iraq
28.9.2022”

Malbata Jîna Emînî li dijî kiryarên girtina keça xwe gilî vekir

Malbat daxwaz dike ku lêkolînen pêwîst û berfireh derbarê çawaniya desteserkirina Jîna de werin kirin.

Malbata keça Kurd a Rojhilatê Kurdistanê Jîna Emînî, li dijî kesên ku keça wan girtine gilî tomar kir.

Salih Nîkbext ku yek ji parêzerên malbata Jîna Emînî ye ji medyaya Îranê re got, malbata Jîna Emînî gilî li dijî kesên ku keça wan girtine tomar kir.

Herwaha got; di yekemîn civîna dadgehê de ku duhî Çarşemê 28ê Îlonê de hat lidarxistin, wan daxwaz kir ku lêkolînen pêwîst û berfireh derbarê çawaniya desteserkirina Jîna, ji dema girtina wê û heta dema veguhestina wê bo nexweşxaneyê, bi vîdeo û wêneyên were kirin.

Parêzer her wiha daxwaz ji rayerên Îranê kir ku hemû vîdyo û wêneyên ku di heyama girtina Jîna Emînî li

navenda polîsên exlaqî de peyda bikin.

Mehsa “Jîna” Emînî keçeke Kurd a 22 salî bû, roja 13ê Îlona 2022an bi birayê xwe re ji bajarê Seqizê serdana Tehranê kiribû û ji ber ku hîcaba xwe bi awayekî rêkûpêk girê nedaye ji aliyê polîsan ve hate binçavkirin û piştî du demjimêran ji bo nexweşxaneyê hat birin û roja 16ê mehê li nexweşxaneyê

canê xwe ji dest da. Malbata Jîna û çalakvanên Rojhilatê Kurdistanê dibêjin, Jîna di bin eşkenceyê de hatiye kuştin.

Kuştina Jîna Emînî gelek karvedanên berfireh yên li ser asta navxwe û navdewletî li piştî xwe anîn û xwepêşandan li bajarê Seqiz, Urmiye, Mehabad û Pîranşar û bajarên din ên Rojhilatê Kurdistanê û hejmarek ji bajarên Îranê derketine. **Nerina Azad**

Baregeha Barzanî: Em daxwaz dikin Herêma Kurdistanê êdî nebe qada yekalîkirina nakokiyên hindurê dewletên cîran

Baregeha Barzanî derbarê topbaranên Îranê yên ser navçeyên Herêma Kurdistanê de daxuyaniyek belav kir û ragihand, mûşekbarankirin û êrîşkirin, kêşeyan çareser nake, divê êdî xwe nespêrin van cûre kiryanan.

Ev jî daxuyaniya Baregeha Barzanî ye:

“Ev cara çendan e ku Herêma Kurdistanê dikeve ber êrîşên mûşekî û bombebaranên hêzên Îranê. Em van

êrîş û bombebaran şermezar dikin, çimkî bûye sedema kuştin û birîndarbûna welatiyên sivil û jin û zarokên bêguneh û ev yek jî di rastiyê de tawankarî ye. Di heman demê de jî ev êrîş û bombebaran, binpêkirina bingehên cîrantî û dostanî û serweriyê ne û ti hicetekê li xwe nagre û li dijî berjewendî û seqamgîriya Herêma Kurdistanê ne.

Mûşekbarankirin û

êrîşkirin, kêşeyan çareser nakin û divê êdî xwe nespêrin van cûre kiryanan, ku ji bilî tawankarî û neseqamgîriyê, ti tiştê jê berhem nayê.

Em daxwaz dikin ku, demildest ev êrîş û bombebaran werin rawestandî û Herêma Kurdistanê jî êdî nebe qada yekalîkirina girift û nakokiyên hindurê dewletên cîran.

Baregeha Barzanî
28.9.2022”

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Fəxri xiyabanda ulu öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət ediblər

Mayın 10-da - xalqımızın xilaskar oğlu Heydər Əliyevin anadan olmasının 99-cu ildönümü günündə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri Fəxri xiyabanda Ümummilli Liderin məzarını ziyarət ediblər.

Prezident İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin məzarı önünə əklil qoydu, Ulu Öndərin xatirəsini ehtiramla andı.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni səsləndi.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva və ailə üzvləri də ulu öndər Heydər Əliyevin məzarı önünə gül dəstələri qoydular.

Sonra dövlətimizin başçısı və ailə üzvləri Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsini yad edərək məzarı üzərinə gül dəstələri qoydular.

Görkəmli dövlət xadimi Əziz Əliyevin və tanınmış həkim-alim Tamerlan Əliyevin məzarları üzərinə də gül dəstələri düzüldü.

Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev misilsiz xidmətlərinə görə hər zaman Vətəni, xalqı üçün əziz olaraq

müasir Azərbaycanın mövcudluğunun və inkişafının ideya əsasını təşkil edib. Heydər Əliyev öz fəaliyyəti ilə Azərbay-

Ordusu yaratdı, cəbhədə atəşkəsə nail oldu, iqtisadiyyatı dirçəlti, ölkəmizdə böyük neft erasının əsasını qoydu. Azer-

inin, mədəniyyətinin, elminin, təhsilinin qızıl dövrünə çevrildi. Türk dünyasının bu böyük oğlu güclü dövlətçilik məktəbi də yaratdı. Heydər Əliyev ən mürekkəb ziddiyyətli tarixi proseslərin gərdişindən bacarıqla baş çıxaran, ən çətin vəziyyətlərdə belə təminatını itirməyən və dünyadakı geosiyasi dəyişiklikləri realitəsinə qiymətləndirib mənsub olduğu xalqın, ölkəsinin çıxarlarını pragmatik ağılla və təcrübəsi ilə dəqiqliklə hesablayan bir lider idi. Ulu Öndərin müəyyənləşdirdiyi inkişaf strategiyası onun layiqli siyasi varisi Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin ən böyük arzusu Qarabağın düşmən tapdağından azad edilməsi, ərazi bütövlüyümüzün bərpası idi. Ulu Öndərin illər öncə böyük uzaqgörənliklə dediyi bu sözlər yada düşür: "Qarabağ məsələsini həll edəcəyik. Zaman lazımdır, vaxt lazımdır. Azərbaycan torpaqları heç vaxt onun əlindən gedə bilməz. Bizim işğal olunmuş torpaqlarımız mütləq qaytarılacaqdır. Nəyin bahasına olursa-olsun".

Həmin vaxt 17 ildən sonra yetişdi. Dahi şəxsiyyətin arzusunu, vəsiyyətini onun layiqli davamçısı, Azərbaycan Prezidenti, Silahlı Qüvvələrimizin Müzəffər Ali Baş Komandanı, qüdrətli sərkərdə İlham Əliyev yerinə yetirdi. Ulu Öndərin yaratdığı və inkişaf etdirdiyi Azərbaycan Ordusu Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə düşməni torpaqlarımızdan qovub çıxardı, üçrəngli bayrağımız yenidən Vətən torpaqlarında, Qarabağın mədəniyyət beşiyi olan Şuşada qürurla dalğalanmağa başladı. Bununla da "Şuşasız Qarabağ, Qarabağsız Azərbaycan yoxdur!" deyən Ulu Öndərin ən böyük arzularından biri də həyata keçdi, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin olundu. Xalqımız böyük dövlət xadimi, müasir müstəqil Azərbaycanın banisi Heydər Əliyevin anadan olmasının 99-cu ildönümünü 44 günlük Vətən müharibəsində qazanılmış şanlı Qələbənin doğurduğu sevinc hissi ilə qeyd edir.

qalacaq. Çünki bu dahi insan öz işləri ilə hələ sağlığında ikən tarixin yaddaşında əbədiləşmiş böyük azərbaycanlıdır. O, Azərbaycan salnaməsində təkrarolunmaz rəhbər, qüdrətli dövlət başçısı, fədakar insan kimi qalıb. Ulu Öndər Azərbaycanı dünyaya tanıdıb. Heydər Əliyevin parlaq dühası onu Azərbaycan xalqının Ümummilli Liderinə, üstəlik, dünya siyasətinin nəhənglərindən birinə çevirib. "Mənim həyat amalım yalnız bütün varlığım qədər sevdiyim Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mədəni inkişafına xidmət olub", - deyən Heydər Əliyev bütün dövrlərdə qüdrətli Azərbaycan uğrunda çalışıb. Dahi siyasi xadimin xidmətləri sayəsində dövlətçilik, azərbaycançılıq, dünyəvilik, müasirlik kimi ideyalar cəmiyyətin dünyagörüşü sisteminin ayrılmaz hissəsinə çevrilib,

canda demokratik cəmiyyətə keçid mexanizmini yaradıb, o, vətənpərvər cəmiyyət formalaşdırmaq kimi tarixi missiyanın öhdəsindən uğurla gəlib. Onun Azərbaycana rəhbərlik illəri tariximizdə milli intibah dövrü kimi əbədiləşib.

Dahi Heydər Əliyev ona görə Ümummilli Liderə çevrildi ki, onun əxlaqi keyfiyyətləri ilə siyasətçi və mütəfəkkir istedadı birləşdi. "Hakimiyyətə qarşı müxalifətdə olmaq olar, amma xalqına, Vətəninə, onun yüksək əxlaqi keyfiyyətlərinə qarşı çıxmaq yolverilməzdir", - deyən ulu öndər Heydər Əliyev bu fikri dəfələrlə öz fəaliyyətində sübuta yetirdi. Buna görə də Azərbaycan tarixinin bütöv bir dövrü məhz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Bu dövrün əsas ideoloji fəlsəfəsi isə azərbaycançılıqdır.

Meydana silahsız gələn bu insan qüdrətli Azərbaycan

baycanın müasir tarixində misilsiz uğurlara imza atdı. Heydər Əliyev dövrü Azərbaycan tarix-

ULU ÖNDƏR HƏR ZAMAN BİZİMLƏDİR

Nə qədər ki, müstəqil Azərbaycan dövləti var, Azərbaycan xalqı var, Ümummilli lider, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev də ürəklərdə yaşayacaqdır!

Unudulmaz xatirələr

Hər bir insan arzu edər ki, dahi, möhtərəm və mötəbər dövlət rəhbərləri ilə görüşsün. Belə fürsətlərdən biri də mənə qismət oldu. Və mənə dünya siyasətçilərinin öndərləri sırasında olan Ümummilli Lider, Böyük Öndər, müdrik insan, dövlət rəhbəri Heydər Əliyev cənabları ilə görüşmək nəsbib oldu. O gün mənim həyatımın ən xoş günlərindən biri idi. O günü mən hər zaman xoş xatirələr kimi anıram və yeri düşəndə o görüş barədə dostlara fəxrlə danışırım.

-1992-ci ilin dekabr ayı idi. Hər yerdə hərc-mərclik hökm sürürdü. Cəbhədə itaətsizlik, özbaşınalıq yaranmış, günü-gündən torpaqlarımız əldən gedir, şəhidlərimizin sayı artırdı. Azərbaycan yas içində idi. Ölkəmizin hər yerində yasanalar qurulmuşdu.

Hər gün cəbhədən xoşagəlməz xəbərlər gəlirdi. Heç kim heç kimin ərizəsini oxumaq istəmirdi. Demək olar ki, ölkə idarə olunmurdu.

O zaman faşist Səddam Hüseyin zülmündən qaçıb Araz çayını keçərək Naxçıvana pənah gətirən və hakimiyyətdə olan sərişdəsiz cəbhəçilərin əlinə düşən bir qrup kürd və türkman qaçqınlarının həbs olunduğunu eşitdim, hansı ki, əksəriyyəti qadın-uşaq, yaşları yetmiş haqlamış qocalar və ona qədər orta yaşlı kişilər idilər. Hətta həmin günlərdə bir qadın iki qız övladı dünyaya gətirmişdi, birinin adını Azərbaycan, digərinin adını isə Kürdüstan qoymuşdular. O vaxtki səbatsız dövlət rəhbərlərinin ucubundan, Naxçıvan sərhədçiləri onları saxlamış və 6 aya qədər həbs etmişdilər.

Havaların çox soyuq olmasına baxmayaraq, biz Naxçıvan MR-na getdik. Ora gecə saatlarında çatdıq, məsələ ilə bağlı Milli Məclisin sədri Heydər Əliyev cənablarına müraciət etdik, onunla görüşmək istədiyimizi bildirdik. Vasif Talibov cənabları, Heydər Əliyev cənablarının bizi qəbul edəcəyini bildirdi.

Gecə saat 24.00 idi. Qarabağ məsələsi barədə kiminləsə telefonla söhbət edirdi. Qapı yarıaçıq olduğundan hərdən qulağımıza

Qarabağla bağlı sözlər çatırdı.

Bizi içəri dəvət etdilər. Naxçıvan Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Nizami Alıyevlə qapını döydük, içəri daxil olduq. Naxçıvanda heç bir yerdə elektrik işığı olmadığından

otaqda neft lampası yanırdı, otaq yarıqaranlıq idi, sol tərəfdə neft sobasının istisi hiss olunurdu. İş otağının baş tərəfində dəyirmi masa var idi. Heydər Əliyev cənabları, masanın arxasında əyləşmişdi. Biz içəriyə daxil olanda o, yerindən qalxıb bizə tərəf gəldi. Bizimlə bir-bir görüşüb xoşgəldiniz dedi və qolumuzdan tutaraq masaya tərəf apardı. Bizi oturduqdan sonra, özü keçib kresloya əyləşdi. Üç saata qədər bizimlə çox sakit, səmimi söhbət etdi. Mavi gözlərində müdriklik, sonsuz mərhəmət görünürdü. Bizi diqqətlə dinlədi, işimizlə bağlı məlumat alandan sonra, tapşırıqlar verdi və dedi: "Qaçqınlarla görüşün, əgər onlar bu qışı Naxçıvanda qalmaq istəyirlərsə, biz onları kəndlərdə yerləşdirə bilərik, qaçqınlarla görüşdən sonra vaxt tapıb mənim yanıma gələrsiniz".

Sonra Bəylər müəllimə tapşırırdı ki, gecdi, maşın olmaz, qonaqları aparın. Biz nə qədər təkid etsək də o, razı olmadı.

O, böyük insanın hər işə belə diqqətlə yanaşması məni valeh etdi. Öz-özümə düşüncələrim; gö-rəsən onda işə belə maraq, həvəs hardandır. "Heç bir dövlət məmuru gecənin bu vaxtına qədər qalib işlə-

məz." Səhəri günü bizi Naxçıvan MTN-nə dəvət etdilər. Axşam saat səkkizə qədər bizi sorğuladılar. MTN-nin əməkdaşları günorta yeməyinə getsələr də biz yeməksiz qaldıq. Axşam saat səkkizdə MTN-

nin iki əməkdaşı ilə birlikdə qaçqınların saxlandığı hərbi hissəyə getdik. Hərbi hissənin həyəti işıq olmadığından zil qaranlıq idi. Bir azdan dar dəhlizə keçdik. Dəhliz qaranlıq olsa da dəhlizin sonunda zəif lampaya işığı görünürdü. Geniş bir otağa keçdik, bizi Şahmurad, Şahmərđan və bizi dindirən MTN-nin əməkdaşlarından biri və tanımadığım daha bir neçə mülki geyimli adamlar qarşıladı. Yenə sorğu suallar başladı, sonda o qərara gəldilər ki, qaçqınlarla kürd dilində danışmayaq. Aralarında olan türkmanlar kürd dilini də bilirdilər, onların vasitəsi ilə öyrəndik ki, onlar tranzit bir ölkə kimi Azərbaycandan Rusiyaya, oradan da Avropaya getmək istəyirlər.

Qaçqınların istəklərini öyrəndikdən sonra "qonaqlı" otağa gəldik və qaçqınların istəklərini onlara bildirdik. MTN-nin əməkdaşlarından biri mənə tapşırırdı ki, Bakıya qayıdanda nazirliyə gedim. Səhəri günü, qaçqınların problemləri ilə bağlı, Ulu Öndər Böyük Heydər Əliyev cənablarına məlumat vermək üçün yenidən onunla görüşməyə getdik, işin bütün incəlikləri ilə maraqlandı, soruşdu və bizə dedi: "Siz gedin, mən münasib yoldaşlara tapşırıram, onları azadlığa buraxıb, yola salarlar". Səhəri qaçqınlar

həqiqətən hissə-hissə Bakıya göndərildilər və oradan da Moskvaya yola salındılar. O, ölməz insanla görüşdüyüm üçün özümü xoşbəxt sayıram. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi o dövrlərdə Azərbaycanda böyük hərc-mərcliklər baş alıb gəldirdi. Bunu gören xalq, xalqımızın dahi oğlu, əzəli və əbədi Milli Liderimiz Heydər Əliyev cənablarını Bakıya dəvət etdi. Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə gəldi və tariximizi, dinimizi, dilimizi, mədəniyyətimizi, parçalanmaq üzrə olan Vətənimizi bizə qaytardı. O, Azərbaycan xalqını, Azərbaycan dövlətini məhv olmaqdan, dünya xəritəsindən silinməkdən birdəfəlik xilas etdi. Ölkəmizdə yaşayan milli azlıqlar Heydər Əliyevi, onun apardığı dünyəvi siyasətini böyük məhəbbətlə sevirilər və dəstəkləyirlər. Bu sevgi, bu məhəbbət xalqımızın ürəyində əbədi qalacaq.

Çünki xalqımız və ölkəmiz üçün tale yüklü anlarda düşmənlərimiz etnik azlıq amilindən istifadə etmək istəyirdilər. Azərbaycan xalqının ayrılmaz hissəsi olan azsaylı xalqları fəlakət qarşısında idilər. Məhz Heydər Əliyev onları bu fəlakətdən xilas etdi. Xalqımız onun xidmətlərini heç vaxt unutmayacaq, daim Heydər Əliyevin siyasətini dəstəkləyib və dəstəkləyəcək. Biz Heydər Əliyevin ideyalarının həyata keçməsi üçün ömrümüzün sonuna kimi çalışacağıq və onun ideyalarını yaşatmaq üçün möhtərəm prezidentimiz İlham Heydər oğlu Əliyev cənablarına möhkəm dəstək olacağıq. O, ölümü ilə xalqlarımızı birləşdirdi və onun məzarı millətimizin ziyarətə gahına çevrildi. Bu gün Ulu Öndərimizin anım günündə minlərlə insan axını onun məzarını ziyarət etmək üçün sübh çağından əllərində gül-çiçək güllü-gülüstanə dönmüş Fəxri Xiyabana axın edir, Milli Liderimizi anırlar. "Günəşdən nur doğar", deyiblər. Doğrudan da bu gün xalqımız Heydər Əliyevdən doğan nurun, İlham Heydər oğlu Əliyevin ətrafında birləşərək Öndərimizdən miras qalan Vətənimiz Azərbaycanı inamlı addımlarla qabaqcıl ölkələr sırasına aparırlar. O, hər zaman, hər an bizimlədir, çünki onun xalqımıza bəxş etdiyi tükənməz sərvətlər hər yerdədir. Xalqımızı azadlığa çıxaran, ona xoşbəxt gələcək bəxş edən, Ümummilli liderimizə Uca Tanrıdan rəhmət diləyirik.

Tahir Süleyman

HEYDƏR ƏLİYEV 99 — ANIM GÜNÜ — XÜSUSİ BURAXILIŞ

ÖMRÜNÜ-GÜNÜNÜ XALQINA HƏSR EDƏN DAHİ İNSAN

1993-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olmuş Heydər Əliyev oğlu Əliyev 1923-cü ildə Naxçıvanda anadan olub. 1939-cu ildə Pedoqoji texnikumu, 1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirib. 1941-1944-cü illərdə Naxçıvan MSSR-də SSRİ-nin Daxili Məsələlər Üzrə Milli Komissarlığında, 1944-cü ilin mayında isə Dövlət Təhlükəsizlik Orqanlarında çalışmağa başlayıb. 1964-cü ildə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin sədr müavini, 1967-ci ildən isə Komitənin sədri təyin

olmaqla qiyamçıların təzyiqi altında Bakıya köçürülən Heydər Əliyev paytaxta gəlir və Azərbaycan Ali Sovetinin sədri seçilir və bir neçə gün sonra Ali Sovetin qərarı ilə Prezidentin səlahiyyətləri ona verilir. Həmin ilin ok-

nidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ölkədə sabitlik, əmin-amanlıq yaradıb, qanunsuz silahlı qruplaşmaların fəaliyyəti

daşında daima yaşayacaq!

Yeni Azərbaycanın qurucusu
İstər Sovət haki-

ne son qoyub. Ermənistan-Azərbaycan münafiqesinin sülh yolu ilə nizamlanması və cəbhədə atəş-

miyyəti illərində, istərsə də müstəqillik dövründə Heydər Əliyev Azərbaycanın inkişafı naminə əlin-

miyyəti illərində, istərsə də müstəqillik dövründə Heydər Əliyev Azərbaycanın inkişafı naminə əlin-

Dahi şəxsiyyətin keşməkeşli ömür yolu

edilib. 1969-cu ilin iyul ayından Heydər Əliyev Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin I katibi seçilib. 1982-1987-ci illərdə SSR Nazirlər Soveti sədrinin I müavini vəzifəsinə yüksəlib, eyni vaxtda, 1986-cı ildən SSRİ Nazirlər Soveti Sosial-İnkişaf Bürosunun sədri olub. 8-11-ci çağırışlarda SSRİ Ali Sovetində deputat seçilib.

1987-ci ildə təqaüdə çıxsa da, 3 ildən sonra yenidən siyasətə qayıdıb. 1990-cı ilin yanvarında Bakıda qanlı hadisələr dövründə Heydər Əliyev Azərbaycan SSR-nin Moskvadakı nümayəndəliyinə gələrək Qorbaçov siyasətinə qarşı kəskin çıxış edir. 1991-ci ilin iyulunda isə Heydər Əliyev Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası sıralarından çıxır.

Vətənə qayıdan Heydər Əliyev 1991-ci ildə Naxçıvan MR-nin Ali Məclisinin sədri seçilir. 1993-cü ilin yayında Azərbaycanın Prezidenti Əbülfəz Elçibəy başda Sürət Hüseynov

tyabrında isə Prezident seçilir. Dövlətə başçılıq edən Heydər Əliyev Qarabağda müharibəni dayandırır, "Əsrin müqaviləsi"ni imzalayır, 1998-ci ildə isə yenidən Prezi-

kəsin elan olunması dövrünün başlanmasını onun adıyla bağlıdır. Avropada Qərbin diplomatik dairələrində onu sabitliyin qərantı və yeni iqtisadi islahatların aparıcısı kimi tanıyırlar.

dən gələnə əsirgəməyib. Xüsusilə də son on ildə Azərbaycanda dövlət quruluşu sahəsində onun rolu müstəsna dır. Heydər Əliyev respublikamızın ilk prezidenti olmasa

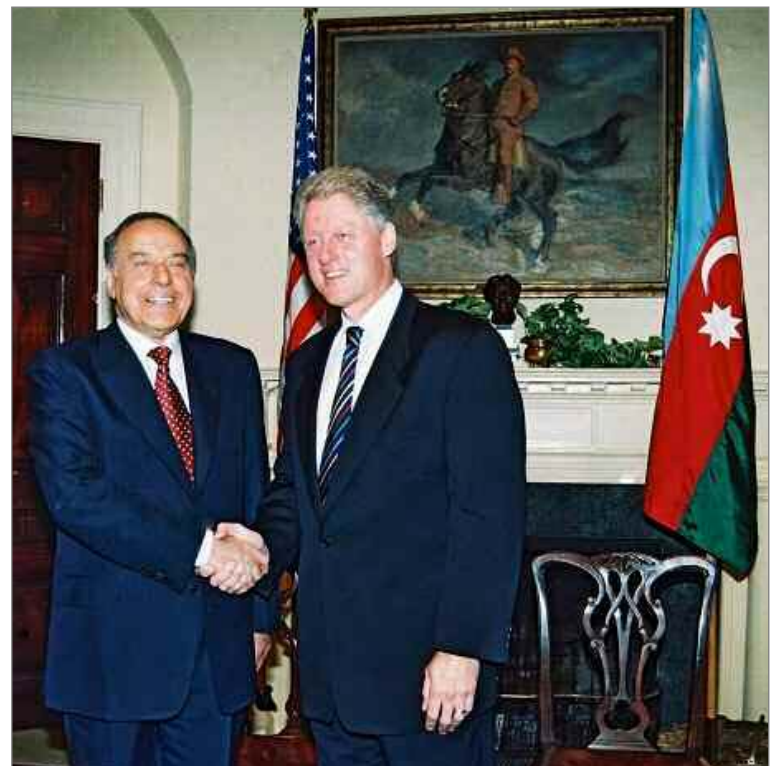
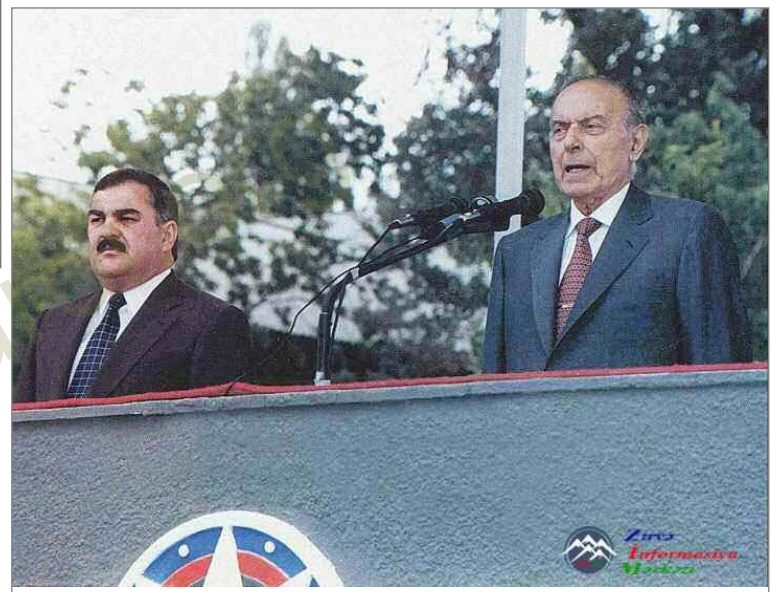

dent seçildəndən sonra "Əsrin tikintisi" - Bakı-Tbilisi-Ceyhan kəmərinin tikintisinin təşəbbüskarı olur. 2003-cü ilin Prezident seçkilərində isə son anda İlham Əliyevin xeyrinə namizədliyini geri götürür. Heydər Əliyev müstəqillik dövründə ye-

Heydər Əliyev bütün ömrünü Azərbaycan xalqının xoşbəxt gələcəyinin qurulmasına həsr edib. Azərbaycan tarixinin təxminən 34 illik bütöv bir dövrü onun adı ilə bağlıdır. Heydər Əliyevin işıqlı xatirəsi Azərbaycan xalqının yad-

da, onun dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi, bir növ yenidən qurulması istiqamətində göstərdiyi səylər əvəzəndir. Təsədüfi deyil ki, onun adının qarşısına artırılan və ən çox istifadə edilən ifadələrdən biri də "Yeni Azərbaycanın qurucusu" sözləridir.

HEYDƏR ƏLİYEV 99 — ANIM GÜNÜ — XÜSUSİ BURAXILIŞ ÖMRÜNÜ-GÜNÜNÜ XALQINA HƏSR EDƏN DAHİ İNSAN

Dahi şəxsiyyətin keşməkeşli ömür yolu

90-cı illərin əvvəllərində SSRİ-nin mənğənəsindən yenidən çıxan və özünün ilkin müstəqilliyindən 71 il aralı qalan Azərbaycanın dövlətçiliyinin restavrasiyasına öndərlik edə biləcək və böyük təcrübəyə malik bir insana olan ehtiyac özünü açıq şəkildə büruzə verirdi. Sovetlər İttifaqı son anlarını yaşasa da, onun məkrli rəhbərləri müstəqilliyə can atan respublikaların qarşısına müxtəlif əngəllər çıxarmağa cəhd göstərirdilər. İstər Ermənistan azərbaycanlılarının deportasiyası, istərsə də, 20 Yanvar faciəsi bu əngəllərin təzahürü idi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, xalqımızın iradəsi və azadlıq eşqi qəhrəman övladlarının qanı bahasına müstəqilliyi təmin etdi. Lakin müstəqillikdən sonra daha məsuliyyətli bir proses başladı. Çünki müstə-

qilliyi qorumaq onu əldə etməkdən daha çətin idi. Bu mənada dövlət strukturlarının möhkəmləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Heydər Əliyev məhz bu məqamda

Naxçıvandan Bakıya rəsmən dəvət edildi. O andan etibarən Azərbaycanın dövlət quruculuğu sahəsində canlanma müşahidə olunmağa başladı. Hər şeydən əvvəl, o, daxildə Azərbaycanın

bütövlüyünə xələl gətirməyə çalışan və mərkəzə tabe olmaqdan boyun qaçıran bir qrup qüvvəni zərərsizləşdirdi. Daha sonra müxtəlif səpgili islahatlar həyata keçirməklə böyük quruculuq işlərini davam etdirdi.

Heydər Əliyevin onilliklərə söykənən təcrübəsi və uzaqgörənliyi iqtisadiyyat, milli siyasət, mədəniyyət və digər sahələrin yeni məzmununda formalaşdırılmasına xüsusi kömək göstərdi. Onun məqsədyönlü söyləri nəticəsində yeni Azərbaycan quruldu, Sovet Azərbaycanından tamamilə fərqlənən yeni məzmunlu Azərbaycan çiçəklənməyə başladı. Heydər Əliyev dövlətçiliyin təməllərini sarsılmazlığına elə təmin etdi ki, bu gün hər bir sırayı Azərbaycan vətəndaşı bu sistemin uzun müddət yaşayacağına inanır.

Hazırladı:
İsmayıl ƏLİYEV

Nurlu ömrün salnaməsi

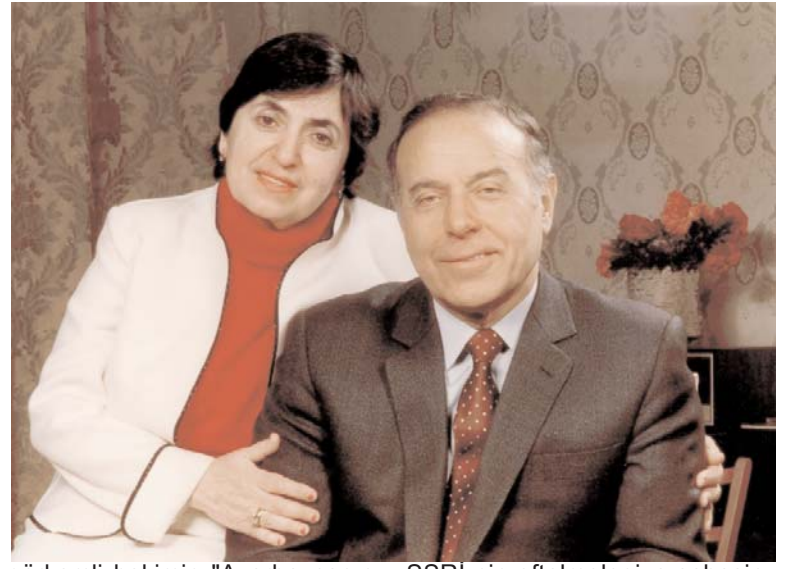
Aprelin 28-də görkəmli oftalmoloq Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümü qeyd edildi.

Gözəl ana, vəfalı ömür-gün yoldaşı, dünya tibb elminə əvəzsiz töhfələr vermiş böyük oftalmoloq alim... Bütün bunlar anadan olmasının 99-cu ildönümünü qeyd etdiyimiz Zərifə xanım Əliyevanın portretinin xarakterik cizgiləridir. Müasirlərinin dediyi kimi, Zərifə xanım Əliyeva elə insan idi ki, bir dəfə ünsiyyətdə olanlar onu ömrü boyu unuda bilmirdilər. Bu böyük şəxsiyyət elə ilk andan onunla ünsiyyətdə olanların yaddaşında yüksək vətəndaşlıq, humanizm və ürək saflığının mücəssəməsi kimi əbədi qalırdı. Onun insanlara mehəbbəti qeyri-adi dərəcədə hüdudsuz idi. Zərifə xanım sevib seçdiyi, ömrünü həsr etdiyi sənəti ilə bu istedadını tam gerçəkləşdirə bilirdi. Aprelin 28-də XX əsrdə Azərbaycan tibb elminin görkəmli simalarından biri - Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümü tamam olur. Zərifə xanım 1923-cü il aprelin 28-də qədim Naxçıvanın Şahtaxtı kəndində görkəmli ictimai və dövlət xadimi, xalqımızın böyük oğlu Əziz Əliyevin ailəsində dünyaya göz açıb. Atasının ömrü

yolu onun üçün əsl həyat məktəbinə çevrilib. Zərifə xanım Əliyeva müasir, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, bütün mənəli ömrünü Vətəninin və xalqının tərəqqisinə həsr etmiş dahi şəxsiyyətin - ümummilli lider Heydər Əliyevin vəfalı ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı olub. Vaxtilə Əziz Əliyevin ailəsində görülgötürdüləri yaxşı bir təcrübə kimi ölkənin birinci şəxsinin xanımı olduğu zamanlarda köməyinə çatıb. O, Ulu Öndərimizə mənəvi dayaq, arxa olub.

Akademik Zərifə Əliyevanın alim kimi qazandığı böyük uğurlar Azərbaycan tibb elminin tarixində ayrıca bir mərhələ təşkil edir. Onun elmi fəaliyyəti çox zəngin və əhatəli olub. oftalmologiyanın aktual mövzularına həsr edilmiş çoxprofilli tədqiqatlar aparıb, dəyərli elmi-tədqiqat işləri yazıb. Göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktika tədbirlərinin işlənilib hazırlanması ilə məşğul olan Zərifə xanım özünün tədqiqat işlərini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə, habelə traxomanın və onun ağır nəticələrinin müalicəsi zamanı o dövrdə yeni olan antibiotiklərin imkanlarından

səmərəli istifadə etməyin öyrənilməsinə həsr edib. Bu tədqiqatların nəticələri Zərifə xanım Əliyevanın 1960-cı ildə "Sintomisin terapiya metodlarının başqa birləşmələri traxomanın müalicəsi" mövzusunda müvəffəqiyyətlə müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1968-ci ildən başlayaraq Zərifə xanım Əliyeva professional oftalmologiyanın problemləri ilə ciddi məşğul olub. Bu sahənin əhatə dairəsinin çox geniş olmasına baxmayaraq, gözün peşə xəstəlikləri probleminə dərin və çoxsahəli marağını Zərifə xanım Əliyeva bütün həyatı boyu itirməyib. Alim dünyada ilk dəfə olaraq peşə patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıb və praktiki olaraq elm aləmində yeni bir istiqamətin - peşə oftalmologiyasının əsasını qoyub. Apardığı tədqiqatların gedişində "Göz yaşının axmasının fiziologiyası", "Gözün və görmə sinir yolunun yaşla əlaqədar dəyişiklikləri", "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomik fizioloji təbiəti" və s. kimi onlarla elmi məqalələr və monoqrafiyalar çap etdirib. Uzunmüddətli müşahidələrin və tədqiqatların nəticələri

görkəmli həkimin "Azərbaycanın kimya sənayesinin bəzi müəssisələrinin işçilərinin görmə üzvünün vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil edib. 1976-cı ildə Q.Helmqolts adına Moskva Göz Xəstəlikləri İnstitutunda həmin dissertasiyanın müdafiəsi zamanı Sovet İttifaqının aparıcı alimləri Zərifə xanımın elmi əsərlərini çox yüksək qiymətləndiriblər. Zərifə xanım Əliyevaya 1977-ci ildə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilib. Görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə görə akademik Zərifə Əliyeva keçmiş

SSRI-nin oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafat olan SSRI Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülüb. Keçmiş SSRI-də bu mükafatı alan ilk qadın alim kimi onun adı oftalmologiya elminin tarixinə düşüb. Görkəmli alim az yaşadı. O, istedadı və həyat enerjisi ilə gələcəkdə çox işlər görə bilərdi. Ömrünün sonuncu anına kimi həyatla, gələcək planlarla yaşayırdı. Zərifə xanım Əliyeva 1985-ci il aprelin 15-də Moskvada vəfat edib. Zərifə xanımın parlaq xatirəsi daim anılacaq, xalqımızın qəlbində əbədi yaşayacaq.

Suraxanıda Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümünü qeyd edildi

Yeni Azərbaycan Partiyası Suraxanı rayon təşkilatı və Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin birgə təşkilatçılığı ilə 27 aprel 2022-ci il tarixində Suraxanı Rayon Heydər Əliyev Mərkəzində "Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsi" layihəsi çərçivəsində görkəmli oftalmoloq

Əliyevin, akademik Zərifə xanım Əliyevanın və Vətən Müharibəsi şəhidlərinin əziz xatirələri bir dəqiqəlik sükutla anılmış, görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat və fəaliyyətini əks etdirən qısa videoçarx nümayiş olunmuşdur.

övlad böyütmüş ana, intellektual keyfiyyətləri özündə birləşdirən ziyalı Zərifə xanım Əliyevanın həyatı, elmi və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə daha yaxından tanış olduqca, haqqında xatirələri oxuduqca yaddaşımızda böyük insanın işıqlı obrazı canlanır.

Həmçinin, Suraxanı rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əziz Əzizov çıxış edərək bildirmişdir ki, Zərifə xanım Əliyeva Azərbaycan xanımına xas olan bütün müsbət keyfiyyətləri özündə birləşdirmişdi. Zərifə xanımın fitri istedadı malik bir alim kimi yaşadığı ömrü, keçdiyi həyat yolu hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir alim və həkim üçün həyat və mənəviyyət dərəsi, kamillik və müdriklik məktəbidir. Onun zəngin elmi irsi, oftalmologiyanın müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatlar, qazandığı nailiyyətlər, yaratdığı fundamental əsərlər Azərbaycan tibb elminin parlaq səhifəsidir. O, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevlə birlikdə qəlblərində daim Vətən sevgisi yaşadan, xalqı üçün çalışan övladlar böyütmüşdür. Görkəmli alimin qəlblərdə yaşayan xoş xatirəsini və xidmətlərini xalqımız daim minnətdarlıq hissi ilə xatırlayır.

Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin müdiri Mehriban Vəliyeva və Suraxanı rayonu 226 nömrəli tam orta məktəbin direktoru, şəhid anası Arzu Məmmədova çıxış edərək bildirmişlər ki, 20-ci əsrin ən böyük şəxsiyyətlərindən olan Heydər Əliyev kimi dünya miqyaslı bir liderin inkişafında müstəsna xidmətlərə malik Zərifə xanım 21-ci əsrə öz imzasını atan Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev kimi bir düha bəxş etmişdir. Xalqının çırağına çevrilmiş cənab Prezident İlham Əliyev kimi bir liderə tərbiyə verən, ona öz sevgisindən pay bəxş edən Zərifə xanım xalqımız tərəfindən daim xatırlanacaqdır.

Sonda görüş iştirakçıları məktəblilərin ünvanladığı suallara cavab vermişlər.

Gəncədə Mir Cəlal Paşayevin anadan olmasının 114 illiyi qeyd olunub

Mir Cəlal Paşayevin ev muzeyində gerçəkləşən tədbir Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin dəstəyi, Gəncə Regional Mədəniyyət İdarəsinin təşkilatçılığı ilə həyata keçirilib. Tədbirdə Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Adil Tağıyev, AMEA-nın Gəncə Bölməsinin sədri, akademik Fuad Əliyev, Gəncə Regional Mədəniyyət İdarəsinin rəisi Vasif Cənnətov, Mir Cəlal Paşayevin ev muzeyinin direktoru İradə Paşayevə, mədəniyyət və ictimaiyyət xadimləri iştirak ediblər.

Tədbirdə çıxış edən natiqlər ədəbiyyatşünas, Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru Mir Cəlal Paşayevin həyat və yaradıcılığında bəhs ediblər. Bildirilib ki, kamil insan, alim, yazıçı dünyanı təkə izah etmir, eyni zamanda, onu dəyişdirir, insanların şüuruna, baxışlarına təsir göstərə bilər. Bu mənada Mir Cəlal Paşayevin çoxsahəli yaradıcılığı nəinki müasirlərinə, özündən sonra gələn nəsillərə də örnəkdir. Təsəffüfi deyil ki, bu gün təkə Azərbaycan deyil, onun sərhədlərindən kənarda da görkəmli ədəbin həyat və yaradıcılığı geniş şəkildə öyrənilir və əsərləri çap olunaraq maraqla oxunur.

Eyni zamanda çıxış edənlər tərəfindən Mir Cəlal Paşayevin ev muzeyinə müxtəlif eksponatlar hədiyyə olunub.

Bununla yanaşı, mərasimdə Gəncə Dövlət Filarmoniyasının Göygöl Mahnı və Rəqs ansamblı konsert proqramı ilə çıxış edib.

Qeyd edək ki, ədəbin xatirəsinə hörmət və ehtiram əlaməti olaraq Gəncədə Mir Cəlal Paşayev adına muzey, məktəb fəaliyyət göstərir, şəhərin görkəmli və abad küçələrindən birinə onun adı verilib.

moloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 99-cu ildönümünə həsr olunmuş "Heydər Əliyev və ailə dəyərləri" mövzusunda diskussiya təşkil olunmuşdur.

Tədbirdə Suraxanı Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əziz Əzizov, YAP Suraxanı rayon təşkilatının sədri Vüqar Seyidov, Bakı Şəhəri üzrə Təhsil İdarəsinin müdiri Mehriban xanım Vəliyeva, RIHB-nin müavini və Təhsil İdarəsinin nümayəndələri, Suraxanı rayonu ərazisində fəaliyyət göstərən ümumtəhsil müəssisələrinin rəhbərləri və 11-ci sinif şagirdləri iştirak etmişlər.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin abidəsi önünə tədbir iştirakçıları tərəfindən gül dəstələri qoyulduqdan və Heydər Əliyev Mərkəzi ilə tanışlıqdan sonra tədbir Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə açıq elan olunmuşdur.

Daha sonra Ulu Öndər Heydər

Tədbiri giriş sözü ilə açan YAP Suraxanı rayon təşkilatının sədri Vüqar Seyidov müzakirə iştirakçılarını salamlayaraq bildirdi ki, akademik Zərifə xanım Əliyeva milli oftalmologiyamızın banilərindəndir. Mayası vətənpərvərliklə, halallıqla yoğrulmuş Zərifə xanım Əliyeva xalq üçün, vətən üçün əlindən gələni əsirgəməyərək öz mənəli ömrünü Ulu Öndərə və övladlarına həsr etmişdir. Ailəsində qoyduğu iz, yüksək mənəvi dəyərlər, övladlarının milli ruhda tərbiyəsi nəticəsində o, qəlblərdə yanan əbədiyyət çırağına çevrildi. Yerli təşkilatın sədri vurğulamışdı ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu, bütün mənəli ömrünü vətəninin və xalqının tərəqqisinə həsr etmiş dahi şəxsiyyətin - Ümummilli Lider Heydər Əliyevin vəfalı ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı, Vətənin qüruru sayılan iki

Rojnameya "DİPLOMAT", em benda hejmara 1000-ine

Rojnameya "DIPLOMAT" ya kurdên Azarbaycanê ku bi çar zimanan (kurdî,azerî, tirkî û rûsî) tê weşandinê, hejmara xwe ya yekê di 01.01.2003-ê de weşandîye.

Naha hejmara 500-î ronahî dît. Xwedî xwedan îmtiyaz û sernivîskarê "Diplomat"-ê, rewşenbîrê hêja, welatparêzê bê humber Tahir Silêman e.

Gava min bihist ku, rojnameyek kurdî li Azarbaycanê tê weşandin, ez wûsa fikirim ku ji teref gellek xebatkaran ve tê amade kirin û weşandinê. Lê piştî ku ez çûm mala mamoste Tahir Silêman, min dît ku ev rojnameya rengîn ya bi navarokek dewlemend, tenê bi kar û xebata malbatek fedakar ve tê meşandin!

Ev rojnameya rengîn bi ked û xebata şexsekî tê amade kirin û weşandinê. Hêjayî gotinêye ku hemjîna birêz T. Silêman û kurê wî xortê hêja İsmail Tahir jî herdem bi ked û xebata xwe alîkarîyê didin rojnameyê. Careka din ez bûm şahidê hêza afirandinê ya hes-tên kurdîniyê. Heta nuha 499 hêjmara "Diplomat" hatiye weşandin, gava ku min ev gotar dinivîsand mamosta Tahir jî hejmara 500-î an ji bo weşandinê amadeyî çapê dikir.

Bêguman weşandina rojnameyek weka "Diplomat"-

ê bi çar zimanan gellek xebat û bi aborîyek hindik re zehmet e. Lê birêz Tahir Silêman sîngê xwe daye hemberî hemû zor û zehmetîyan û dibêje berxwedan jîyan e. Car caran kurdên fedakar hinek alîkarîyê ji bo rojnameyê dikin, lê piraniya mesrefên rojnameyê ji bêrika mamosta Tahir Silêman derdikeve. Li gor mamosta Tahir her hejmarek rojnameyê 2500-3000 heb tê weşandin. Piraniya rojnameyê mift (belaş) tê belav kirin. Gellek ji van rojnameyan li Azarbaycanê tê belav kirinê, lê her weha xwendevanên rojnameyê li Rusya, Gûrcîstan, Kazakîstan, Qirasnedar û di gellek ciyên din de jî heye, ji ber wê jî rojname di van ciyan de jî tê belav kirin. Hêjayî gotinêye ku hikumeta Azarbaycanê maf û azadiya weşanan daye kurdan. Bi xebata kesên weke birêz T. Silêman pir a dostaniyê di nava gelê kurd û azerîyande ava dibe. Weke ku me li jor jî anîye ziman rojname bi çar zimanan tê weşandinê, Tahir Silêman bi zimanê azerî û rusî pirsîgerekên kurdan tîne rojeva birayên azerî û gellên din ku bi zimanê rusî dikarin bixwînin. Xebata rewşenbîrê hêja mamosta Tahir Silêman deng û rengê kurdên Azarbaycanêye ku, bi rêya rojnameya "Diplomat"-ê sînoran derbas dike û di hêlîna dilê kurdan ciyê xwe digre. Ji ber ew ked û xebata ku wî daye û bi îmkânên xwe 500 hejmar weşandîye, divê mirov mamosta Tahir pîroz bike. Rojnameya "Diplomat" weke zarokekî mamosta Tahir Silêman e û ew xwedî li zarokê xwe derdikeve. Em bi ser navê malpera Netewe birêz Tahir Silêman ji dil û can pîroz dikin û ji bo rojnameya "Diplomat"-ê jî temenek dirêj hêvî dikin. Mala te ava be

mamosta Tahir Silêman. Em benda hejmara 1000-ne

Amadekar: Çeto Omerî

Bizim xalqlarımızın gücü dostluğumuzdadır

«Əkinçi» qəzeti milli mətbuatımız üçün nümunə oldu. «Əkinçi» sübut etdi ki, cəmiyyətin inkişafının əsas göstəricilərindən biri də mətbuatdır.

Doğrudur, həm «Əkinçi», həm də ondan sonra nəşr olunan mətbuat nümunələri çox çətin, əzablı, dövrün qeyri-demokratik ab-havasının təsirindən qurtula bilməyən ömür yolu keçmişdir. Lakin şüklər edirik ki, Azərbaycan milli müstəqilliyini əldə etdikdən sonra mətbuat üzərində senzura-nın «demokl qılıncı» götürülmüş, son illərdə mətbuatımız xeyli demokratik dəyərlərə sahib olmuşdur. Azərbaycan tarixən müxtəlif xalqların birgə yaşadığı ölkə olmuş, bu gün də belədir. Dərdləri, faciələri eyni olan, kədərlərini, sevinclərini bir-biri ilə bölən bu xalqlar müstəqil Azərbaycanın aydın və işıqlı gələcəyi üçün çalışır. Azərbaycanın müstəqilliyi bu torpaqda yaşayan milli azlıqların da həyatında yeni üfüqlər açmışdır. Bu gün ölkəmizdə yaşayan ləzginin, talışın, kürdün, tatin Azərbaycanı vətəni bilən, bu vətən üçün canından, qanından keçən digər xalqların da milli hüquqları qorunur, adət-ənənəsinə, dilinə, dini mənsubiyyətinə hörmət edilir, keçmişini, tarixini, ədəbiyyatını öyrənmək və yaymaq üçün şərait yaradılır. Buna çoxlu örnək gətirmək mümkündür.

Bu gün 500-cü sayı işıq üzünə gören «Diplomat» qəzeti də belə bir ictimai-siyasi ab-havanın nəticəsində meydana gəlmişdir. Qəzetin ərəşəyə gəlməsində xüsusi xidməti olan, redaktor Tahir müəllimi yorulmaq bilmədən xalqın-kürdlərin tarixini, dilini,

Rövşən Atakişiyev

cəmiyyətin üzdəki ictimai-siyasi yerini bilərəkdən təbliğ və təcqiq edən istedadlı jurnalist kimi tanıyıram və onun redaktoru olduğu «Diplomat» qəzetinin daimi oxucusuyam. Xalqına, onun keçmişinə, tarixinə bu qədər bağlı olan qələm dostumun fədakarlığı məni heyrətə gətirir. Onun Azərbaycanda yaşayan xalqların:-türklərin, kürdlərin, talışların, saxurların və digərlərinin dostluğuuna birgə yaşayışına həsr etdiyi məqalə və yazıları diqqətlə oxuyuram. "Diplomat" qəzetində dünyada yaşayan kürdlərin həyatı ictimai-siyasi fəalliyyəti, yaşayışı, mübarizələri ön plana çəkilir və görünür ki, bu mübarizədə Tahir müəllimin və onun qəzetinin də müəyyən dərəcədə qatqısı vardır.

O, dünyada yaşayan bütün kürdlərin bugünkü və gələcək taleyi ilə ciddi maraqlanı və bəzən bu siyasi mübarizə xarakterli alır. Doğrudur, bəzən mən Tahir müəllimin radikal siyasi maraqları ilə razılaşa bilməsəm də, milli mücadilənin hər kəsin özəl haqqı olduğunu da dana bilmərəm və bəzən, hətta, dostum olmağına baxmayaraq, mövqelərimizdə üst-üstə düşməyən anların da olduğunu etiraf etməliyəm.

Hörmətli Tahir müəllim qəzetimizin 500-cü nömrəsi çıxmağı münasibətilə sizi təbrik edirəm. Fəalliyyətinizi, xalqımızın gələcək taleyi ilə bu qədər yaxından maraqlandığınızı təqdir edirəm və arzu edirəm ki, qəzetimizin və sizin siyasi gücünüzün istiqaməti ilə bu günü keçmiş və gələcəyi birgə olmuş və olacağına ümid etdiyimiz türklərin və kürdlərin dostluğuna Azərbaycan adlı yurdumuzun bütövlüyünə, tamlığına, suverenliyinə, qələbə ilə qazandığımız Qarabağın, itirdiyimiz Göyçənin, Vedinin, Dərələyəzin, Dərbəndin geri alınmasına yönələcəkdir. Bizim xalqlarımızın gücü dostluğumuzdadır. Bu dostluğun əbədi olacağına inanıram.

Kürd ziyalısı, ağısaqqalı xalqı maarifləndirməlidir

Hörmətli oxucular! "Diplomat" qəzetinin fəalliyyəti haqqında hörmətli ziyallılarımız öz fikirlərini bildirəcəklər. Mən isə "Diplomat"ın əsl diplomat olub kürd xalqında olan bəzi stereotipləri məhv edərək yeni bir düşüncə tərzini yaratmasından söz açmaq istəyirəm. Məsələn çoxları elə bilirdilər ki, Azərbaycanda bir kürd qəzeti var – "Kürdün səsi", o da çıxandan çıxana, heç bir sərbəllik məlumat olmayan 8 səhifəlik inqilab zamanı camaata paylanılan proklamasiya. Xalq öz etirazını bildirəndə - deyirdilər ki, Dövlət imkan vermirdi və s. Lakin "Diplomat" qəzetində Kürdüstan, Abdullah Öcalan, Barzani haqqında son xəbərləri oxuyanda, sadəcə bir kürddə belə bir fikir yaranır – demək bizim normal fəalliyyətimiz üçün dövlət heç bir maneə törətmir. Artıq insanlar düşünürler ki, Dövlət bizə belə demokratik şərait yaradıb, niyə biz tanıdığımız "ağısaqqallar", "xalq arxasınca apararlar", "maarifçilər" heç bir iş görməyiblər. "Diplomat" qəzeti çap olunan bizim xalqda çox suallar yarandı. Artıq xalq get-gedə maariflənərək oyanmağa, özünü aldaddılmış görüb çarəsiz bir lazımlı informasiya axtarmağa başladı. Həqiqətən biz siyasi və iqtisadi oyunların qurbanı olmuşuq? Niyə kürdlər min illərdi yaşadıkları torpaqlardan qovulur? Bəzi kürdlərin xain əməllərindən, yoxsa böyük siyasi oyunlar nəticəsində?

Laçından olan gənc bir yoldaş mənə demişdir: "Bizdə bir aclıq var – informasiya aclığı. Daima vətənim, xalqım, mədəniyyətim haqqında bir məlumat axtarındayam". Məncə "Diplomat" qəzeti bu aclığı qisməndə olsa ödədi. Bu qəzet vasitəsi ilə xalq nəinki maarifləndi, çoxlu suallarına cavab tapdı, həmçinin senzurasız, sərbəst şəkildə öz sözünü dedi! "Diplomat" kürd xalqının oyanmasına təkan verdi. Artıq nəinki Azərbaycanda, həm də digər dövlətlərdə "Diplomat" qəzetini mütəmadi olaraq əldə edirlər. Bütün bunlar Tahir Süleymanın cə-

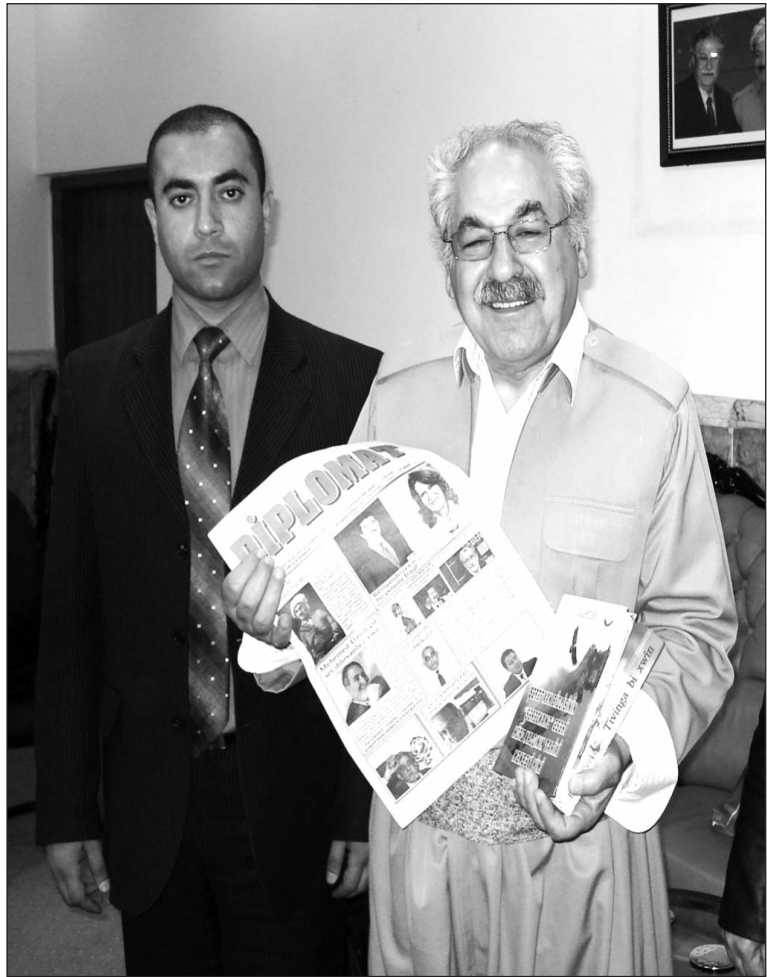
Namiq Həsənov

sarətinin, uzun illər cəkdiyi əziyyətinin bəhrəsidir. Tahir müəllimlə və digər kürd ziyallılarna və kürd xalqının gələcəyi olan gənclərə bizə sirdilmiş "ağısaqqallar" tərəfindən çox nalayiq böhənlər atılmış, xalqın gözündə alçalmağa çalışmışlar, nalayiq hərəkətlər etmişlər.

Lakin kürd xalqının böyüklüyü ondadır ki, xainlərin vurduğu bütün zərbələrə baxmayaraq, kürdlər ayağa durmağı bacaran xalqdır. Tahir müəllim heç nəyə baxmayaraq öz xalqına məhəbbətini, onun talehinə olan məsuliyyətini nəticəsində xalq "Diplomat" qəzeti bəxş etdi. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, bu əməyin nəticəsində isə xalqımızın düşüncəsində, təfəkküründə yeni səhifələr açıldı, xalq yuxudan oyanmağa başladı.

Sonda bildirmək istəyirəm ki, kürd ziyalları xalqın boğazına ip bağlatdırıb dalınca süründürməməlidirlər. Kürd ziyalısı, ağısaqqalı xalqı maarifləndirməlidir, ona ən əsas bilik verməlidir, özünə inam yaratmalıdır. Bundan sonra artıq xalq – xalq olur, və özü özünə layiqli rəhbər seçir.

O GÜN OLSUN, MİNİNCİ SAYINI QEYD EDƏK, "DİPLOMAT"

Həkim Hamlet Sərdar və Kürdüstanın Sabiq Mədəniyyət naziri mərhum cənab Fəlakəddin Kakeyi

Hayatda eLə insanlar var ki, ömrünü heyatını, xalqına, dövlətinə həsr edir, onun yolunda bütün çətinliklərə sinə gƏrir. Bu cür şəxsiyyətlər zaman-zaman insanların qəlbində daima yaşayır, vətənpərvər şəxsiyyət kimi xatırlanır, heç bir zaman yaddan

çıxmır, unudulmur. Mən birinci dəfə Tahir müəllimlə tanış olanda fikirləşirdim ki, bu insan nəşə başqa bir şəxsdir. Ona görə ki, «Diplomat» kimi bir qəzeti boyabaşa gətirmək, ərsəyə çatdırmaq üçün, fiziki cəhətdən nəhəng insan olmaq lazım idi. Bu fikir məndə Tahir müəllimi şəxsən tanımayan qədər idi.

Qarşıma üzündən illərin əzab-əziyyəti əks olunmuş, ağı saçlı, nurani baxışlı, gözlerindən mehribançılıq, təmizlik yağın orta boylu bir insan çıxdı. İlk baxışdan adi insan fikri oyadan bu şəxslə söhbət zamanı onun heç də bizlər kimi adi insan olmadığını başa düşdüm. Tahir müəllimlə söhbət edərkən bu şəxsin dünya görüşünə intellektinə, xalqına, millətinə olan sevgisinə heyran olmamaq mümkün deyil. Heyatda ən mürəkkəb insanlar sadə, olanlardır. Tahir müəllim də belə sadə ancaq daxilən mürəkkəb xüsusiyyətlərə malik insanlardandır.

Dəfələrlə onun necə əzmlə kompyuter arxasında oturub «Diplomat» qəzeti üçün mətnlər yığılmasının şahidi olmuşam. Onun necə diqqətlə məsuliyyətlə, həvəslə oturub kürd xalqının tarixini adət-ənənəsini. Folklorunu araşdırdığını görmüşəm Bəzən saatlarla stolun arxasında oturub işləyərkən deyirdim:

«Tahir müəllim bəşdir bir az dincəlin yorğunluğunuz çıxсын». Cavabı bu olurdu ki, mən bu işdən zövq alıram, hər dəfə qəzet ərsəyə gələndə eLə birəm dünyaya yeni bir körpəm gəlir.

Vaxt gələcək mənəm gördüyüm işlərin Kürd xalqı və Azərbaycan xalqları üçün necə böyük bir iş olduğunu şahidi olacaşıңыз. Zaman keçdikcə Tahir müəllimlə əlaqələrimiz daha da yaxınlaşdı və mən 2007-ci ilin oktyabr ayında Tahir müəllimlə Kürdüstan Mədəniyyət Nazirliyinin dəvəti ilə Kürdüstana getdik. Bu tarixi günlər mənəm üçün heyatımın ən gözəl anları idi. Zaxoda, Dohukda, Ərbildə, Səlahəddində, Bəzanda olduq, orada Tahir müəllimin necə isti hisslərlə, hörmətlə qayğı, diqqətlə qarşılandığını və orada olarkən «Diplomat» qəzetinin necə maraqla qarşılandığını, diqqətlə oxunduğunu şahidi oldum. Bunlar «Diplomat»-Tahir Əliyevin uğurları idi. Bunlar Tahir müəllimin illərdən bəri bu xalqın yolunda çəkdiyi əziyyətlərin uğurundan xəbər verirdi, bunlar Kürdüstanla orada yaşayan Kürdlərin, Azərbaycan xalqı və Azərbaycanda yaşayan kürdlərlə isti münasibətlərin, dostluğun qardaşlığın yaranmasından xəbər verirdi. Bunlar Tahir müəllim kimi bir şəxsiyyətin illərlə çəkdiyi əziyyətlərin, yuxusuz gecələrin bəhrəsi idi. Bunlar «Diplomat»ın uğurlarından xəbər verirdi. «Diplomat» qəzetinin boyabaşa, ərsəyə gəlməsində bir nəfər insanı qeyd etməmək insafsızlıq olardı. Hərdən zarafatla deyəndə ki, Tahir müəllim «Dip-

lomat» qəzeti senzuradan keçir? Tahir müəllim gülərək: «Keçməşə çap olunmazdı» deyirdi. Ona görə ki, «Diplomat»ın ilk birinci oxucusu ona mənəvi dəstək olan şəxs Nigar xanım onunla həm heyatda, həm də işdə birgə addımlayıy, ona arxa kömək olur. Heyatının ən çətin günlərində, işlərinin çətin məqamlarında «Diplomat»ın bu səviyyəyə çatmasında Nigar xanımın əməyinə qiymət verməmək mümkün deyil. Bu gün «Diplomat»ın 500-cü nömrəsi işıq üzü görür. Tahir müəllimin də «500 yaşı» tamam olur. Bu «20 ildə» «Diplomat»ın amalı, məqsədi Azərbaycan-Kürd dostluğunu qardaşlığını, möhkəmləndirmək, dövlətimizin menafeyini qorumaq, dövlətimizin siyasətini dəstəkləmək, Kürd-Azərbaycan mədəniyyətini, adət-ənənəsini daima inkişaf etdirmək, dünyanın istənilən yerində yaşayan kürd və azərbaycanlılarla, dostluq və qardaşlıq əlaqələrini yaratmaqdan ibrət olmuşdur. «Diplomat» ona qarşı aparılan haqsızlıqlara, çətinliklərə baxmayaraq öz işinin öhtəsindən uğurla, şərəflə gəlmiş və gələcəkdir. Bu şərəfli işdə Tahir müəllim başda olmaqla bütün «Diplomat» kollektivinə ona mənəvi və maddi dəstək göstərən bütün insanlara çətin günlərdə Tahir müəllimi təq qoyunmaq qorxmaz Nəriman müəllimə uğurlar, müvəffəqiyyətlər, can sağlığı arzulayıram.

«Diplomat» «Beş yüzüncü» sayın mübarək! O gün olsun mininci sayını qeyd edək.

Hamlet Sərdar

Raperına rojnama "Diplomat"-ə.

Pişti hilweşandina dewleta Sovyətə gellek mecal û derfetən demokratik ji bo pêşdaçûyîne di warê çand, wêje û emrîjyana kurdên Azerbaycanêda pêşda hatin. Kurd li vê herêmêda ji demên kevnarda dijîn, bê şik mirov dikare bêje kurd nijatek bineciye li vê herêmêda. Di pêşketinên vê herêmêda her awayîda roleke kurda balkêş heye.

Lê ji sala 1930-ya heya 1990-dî di belga nasnamada peyva kurdî li vê herêmêda resmî hatibû qedexekirin.

Bi kurdî ne pirtuk ne jî rojnama nedihatın weşandin. Kurd bi zanetî dihatine helandinêda. Di warê neteweyîda ji bo pêşketinana ji bo gelê kurd, tu destûr nemabû. Lê piştî rûxandina Sovyêtan li bajarê Bakûyêda Navenda Çanda Kurd "Ronahî" (sal 1992) ava bû. Rojnama "Dengê Kurd" sala 1992-a dest bi weşanê kir. Bi dehan bi zimanê kurdî pirtuk hatine weşandin. Kurdên bineci hêdîhêdî nasnamaya xwera xwedi derdaketin.

Tirs û bandora li ser wan ji holê dihat rakirin. Di radiyoya dewletê ya Azerbaycanêda heftê du cara her carê 15 deqîqe (sal 1993) ji bo weşana zimanê kurdî destûr hate dayîne. Pey van karên pîrozra, nava kurdên Azerbaycanêda pêşerojêra bawerî çê dibû. Lê ev pêşketinên ku ji bo gelê kurd xûya bûnê şunda, gellek hêzên nijatperest

BILA ROJNAMA "DİPLOMAT" HER TIM SERKEFTÎ BE HEJMAR 500 - İ PİROZBE

bi fikr û ramanên qirêjva di çapemenîya muxalîfetêda bi nivîsarên qirêj êrîşî kurdan dikirin.

Kurd" salê 3-4 hejmar dihat weşandin. Ev jî gellekî kêm bû. Di warê çapemenîya kurdada hejarîk, kêmasîk hebû. Nikaribûn bersîvan demêda bide.

Demeke wehada rewşenbîr û welatparêzê kurd ê hêja Tahirê Silêman ji bo ku vê valabûnê ji holê rake berpîrsîyarîke bi şeref û dîrokî hilda ser xwe. Ji 2003-yê sale meha şubatêda dest bi weşanîna rojnama "Diplomat"ê kir.

Ev rojname rojnameke serbixweye. Çar zimanada ronahîyê divîne: kurdî, azêrî, tirkî û rûsî. Weşanîna "Diplomat"ê bû raperînek dijî nijatperestên herêmê yên ku hertim dijî gelê kurd helwesteke xirabda bûn.

Hertim hêzên nijatperest hewl didan ku weşanîna "Diplomat"ê bidine rawestandın. Hertim "Diplomat" û xudanê "Diplomat"ê êrîşê nijatperesta dihat. Lê bi saya Tahirê Silêman rojname hertim wedêda tê weşandin û bi cesaret bersîva nijatperesta hêzên nexêrxaz eşkere tê dayîn. Yek jî ev tiştê rojnamê balkêş ku, rewşenbîrê kurd Tahirê Silêman ji destpêkê heya îro tik tenê vê rojnamê dide weşandinê û li Rûsya, li Kazaxstanê, li Azerbaycanê tê belav kirinê. U wusa jî bi rêya

înternêtêva li malpera www.diplomata-kurdi.com tê weşandinê. Rojnama "Diplomat"ê bi awayekî professional ronahî divîne û di hemû pêdivîyara bersîv dide.

Bi giştî daxwaz û xastekên gelê kurd diweşîne digîhîne gellên kurd û netewên din. Ev jî nexastîyên gelê kurd gellekî nerehet dike. Bi saya cesaret û berxwedana Tahirê Silêman, îro ev rojnama 20 sale ser pîyaye, hemû pirsgirêk û dijarî alt kirin, bi gavên pîrozva pêşda dimeşe û ev hejmar 500 yê tê weşandin. Rojnama "Diplomat" bi bawerî qavên hêz, qaîm davêje, qedera wê destê kurdekî gelperwer û bi cesaret daye. Cesaret jî wesîla altındariyêye.

Ez ji vê katê pêk dînim, di rupelên vê hejmarêda sala 2022-a, xandevanên vê rojnamêra, xudan û sernivîsarê (rêdaktorê) "Diplomat"êra

pêşketinên nû, emrekî bi sîyanet bi baristanî, bi dil û can dixwazim û divêjim, bila "Diplomat" her tim wiha serkeftî be.

Bêwar Barî Teyfûrî. 09.30.2022.

Rewşenbîrên kurdên herêmê nikaribûn demêda bersîva van nijatperestan bidin. Rojnama "Dengê

Diplomat qəzetinin
Beş yüzüncü sayına

DİPLOMAT

Beş Yüzüncü sayın mübarək olsun,
Doğru əqidəli olan Diplomat.
Rəngin saralmasın, nə də ki solsun,
Oxuyanlar oxuduqca qalsın mat.

Daimi çəkirsən Vətən dərini,
Tərif eyləyirsən olan mərdini.
Tənqidə tutursan hər namərdini,
İstəyirsən gözəl olsun bu həyat.

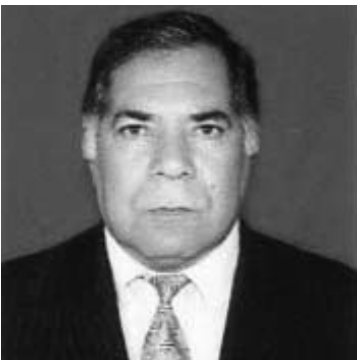
Hər sayında həqiqəti söylədin,
Xalqın ürək istəyini eylədin.
Naqışları əyri yoldan əylədin,
Nənəcibə cavab verdin iki qat.

Dolan bu dünyanı keçdikcə illər,
Qoy səni oxusun bütün nəsillər.
Qarşılarsın səni obalar, ellər,
Yüzdən sonra neçə belə yüzə çat...

Köks ötürdü sənə qarşı naqışlar,
Yaxşılar sevindi, qəmləndi pislər.
Səhifəndə səsləndi səmimi səslər,
Həqiqəti dedin, yaşadın rahat.

Xeirxahlıq olub daimi işin,
Belə davam etsin olan vərmişin.
İllər gəlib keçsin olsun min beşin,
Yaşa illər boyu, yaşa Diplomat!

Nəriman Əyyub

K a m i l N o v r u z

"Diplomat" qəzetinin 500-cü sayına

Axarlı olsun

Dünyamızın ağ üzü,
Həmdə qara, üzü var.
"Diplomat", o bir güzgü,
Güzgüdə tutub qərar.
Bu güzgüdə saf arzu,
Vətənə xidmət eylər.
Namərdə nifrət eylər,
Yalana salmaq meyl,
Onda var əsas dəlil,
Qələm aç ona könül.
Oxusun şeyda bülkül.
Bu dünya zülmət deyil,
Hər belədən insani
Doğru amal qurtarar.
Çiçək açar arzular.
Onda Sabir qeyrəti,
Onda el məhəbbəti,
Vətəyə sədaqətdi.
O, əbədi hərəkətdi,
Bu hücrə ibadətdi.
"Diplomat" cəsərətdi.
Gizlətməyək məramı,
Seçək ağı-qaranı,
Unutmayaq Tanrını,
Tanrı göydən baxır.
Bulaqlar daşdan çıxar.
Çayların axarı var,
Günəş tək çırağın var.
"Diplomat"ın dərsi var.
Barı var, bəhrəsi var,
Özünə məxsus mərdi var,
Tahir kimi nəri var!
Dədəm Qorqud deyib ki,
Ad qoyduq uğur olsun.
Axar baxarlı olsun!

500-cü sayın mübarək "Diplomat"

Respublikamızda olan demokratik mühitdən bəhrələnərək yüzlərlə qəzet və jurnallar çap olunur. "Diplomat" qəzeti belə bir zamanda işıq üzü gördü. Əlbəttə bu zaman tanınmaq, həyata vəsiqə qazanmaq çox çətin idi. "Diplomat" qəzeti bu çətinliklərə sinə gərdi, özünü təsdiq edə bildi. Artıq onun çoxsaylı oxucuları var, qəzetin nə vaxt nəşr olacağını gözləyirlər. Qəzet nəinki Respublikamızda, ölkəmizdən kənar da oxunur. Bir çətinlikdə onda idi ki, qəzeti təkbaşına Tahir Süleyman ərsəyə gətirdi. Bu böyük sərişə və cəsərət tələb edirdi. Artıq baş redaktor Tahir Süleyman ətrafına savadlı əməkdaşlar cəlb etmişdir. Nəriman Əyyub kimi ziyalı, şair dostumuz qəzetin dolğun, məzmunlu olmasında əməyini əsirməmişdir.

İlk nömrələrindən başlayaraq "Diplomat" qəzeti Dövlətçiliyimizə, dostluğa xidmət edir. Respublikamızda azsaylı xalqlara, o cümlədən kürdlərə yaradılan şəraiti göstərir. Bilirik ki, Respublikamızda kürd dilində qəzetlər, kitablar çap olunur. Azərbaycan radiosunda kürd dilində verlişlər olur. Tarixə nəzər salsaq ta qədim zamanlardan Azərbaycan və Kürd xalqları dost olmuşlar. Həmişə bir-birinə arxa-dayaq olmuşlar. Azərbaycanın görkəmli şair və yazıçıları öz əsərlərində müsbət kürd qəhrəmanı obrazını yaratmışlar. Görkəmli yazıçı Mirzə İbrahimovun, adlı-sanlı şairlərimiz Səməd Vurğun, Söhrab Tahir əsərlərini misal gətirmək olar. Son zamanlar bəzi qəzetlərdə heç bir fakta əsaslamadan kürd xalqı əleyhinə kompaniya aparılır. Mənə elə gəlir ki, həmin qəzetlərin müxbirlərinin bir qismi bunu sensasiya, qəzetin satılması üçün, digərləri isə tarixi bilmədiyi, Azərbaycan-Kürd dostluğundan xəbəri olmadığı üçün edir. Belə zamanlarda "Diplomat" qəzeti tutarlı

faktlarla çıxış edir, tarixi yada salır, haqqı-ədələti tələb edir.

"Diplomat" qəzeti vaxtaşırı olaraq Azərbaycanın tanınmış Dövlət xadimləri, ziyalıları ilə müsahibələr nəşr edir. Bu müsahibələr dolğun, əhatəli, çox maraqlı olur. Buna misal olaraq şair Söhrab Tahir, professor Qəzənfər Paşayevlə olan yazıları göstərmək olar. Qəzetin baş redaktoru Tahir Süleyman bir neçə dəfə İraqda, İraqın Kürdüstan bölgəsində olmuş, orada kürdlərin, turkmanların vəziyyəti haqqında ətraflı məlumatlar çap etdirmişdir. Silsilə şəklində nəşr olunan bu məlumatlar, şəkillər çox maraqlı olur.

Məlumatı olmadığıımız hadisələr haqqında öyrənirik. Qəzetdə Dünyada gedən global proseslərdən, ictimai-siyasi hadisələrdən danışılır. Sətri xəbərlərdə maraqlı yazılar çap olunur. Bədii-publisistik yazılar da rast gəlmək olur. Bir çox gənc şairlərin şeirləri çap olunur, biz onların yaradıcılığı ilə tanış oluruq. Qəzetin əməkdaşları daim əhali ilə təmasda olurlar. Xüsusi ilə qaçqınların yaşadıkları yerlərə gedirlər. Yas mərasimlərində iştirak edirlər, həmin çətin günlərdə insanların kədərinə şerik olurlar. Tahir müəllimə müraciət edən şəxslərlə müxtəlif idarələrə gedir, yaranan problemlərin həllinə çalışır. Mən "Diplomat" qəzetinin əməkdaşlarını 500-cü nömrə münasibəti ilə təbrik edir, həkim kimi onlara cansağlığı arzu edir, işlərində müvəffəqiyyət arzulayıram.

Arzum budur ki, qəzet xırda hissələrdən, qərəzli mövqələrdən uzaq olsun. Yuxarıda sadələdiyim böyük amallar uğrunda fəaliyyət göstərsinlər. Çünki qəzetlərin hər bir sayı tarixdir, yenilikdir. Gələcəkdə qəzetlərin materialları əsasında kitablar çap olunur, həmin dövrün ictimai-siyasi hadisələri, baş verən olaylar araşdırıla bilir.

"Diplomat" qəzetinin 500-cü sayı münasibəti ilə

Ulu öndər sənə verib ilhamı
Hər bir sayındada gördük ilhamı
Dünyanın sirrindən faş etdin bizi
Göstərdin bu yoldur həqiqət izi

Bir daha anladın yaxşı pis nədir?
Həqiqət yolunun sirri nədədir?
Söylədin hamıya sevin vətəni
Yurda buraxmayın yoldan öteni.

Anladın vətənin ağrı-acısını,
Əsirlikdə olan ana-bacısını.
Yazdın ki, yurdumuz alınmaz qala,
Qələbə bizimdi nə ola-ola.

Göz yaşı tökmüsən xocalı üçün,
Qırğın törəməndən sormusan neçin?
Təcavüz etmişən yurduma diğa,
Əsir torpağında olmusan ağa.

Yazırsan yurdunun dərdi sərindən,
Məhun məhv etdiyi məğrur ərindən.
Yazırsan ədəlet erşə çəkilib,
Yerində hiylədən toxum əkilib.

Xocalı adında yaran sağalmaz,
Ordakı müsübət tarixdə olmaz.
Hər bir sətirində Qarabağ səsi,
Büsbütün varlığın onun nəfəsi.

Sətirin səhifən hər an vətəndi,
Vüqarın qeyrətini anınla tənidi.
Az qalıb yazasan zəfər günündən,
Yurdda edəcəyin toy düyünündən.

Hacı Paşa Ağaoğlu

PİROZBAHİYA DİPLOMATA BAKÛYË

Diplomatek kurdî li Azerbaijanê
ji aliyê Tahir Silêman tê weşandên.

Esas "Diplomat" navê rojname
ye; Rojnameyek bi 4 zimana; Kurdî,
Azerî, Tirkî û bi Rûsî tê çapkirine,
ku peywire Diplomatekî Kurd/Kurdistanê
girtiye ser millê xwe. Rojname
ji sala 2003'an û vir ve weşanê dike.
Ev rojname erê li Bakû yê dertê. Lê
belê xwe digihîne Asya Navîn, Kur-
dên Rûsya yê û gelek welatên din jî.

Xwedî û sernivîskarê Diplomatê
birêz Tahir Silêmane. Birêz Silêman,
ji bona Kurd û Kurdistanê bi
aweyeke realist û demokratîk,
humanîst û bi rêzdarî û her wiha bi
fedekarî vî karê xwe didomîne. Tahir
Silêman û rojnameya Diplomat rastî
êrişan jî tê; Nijadperestên Tirkîyê,
nerazîne ku rojnameyek gelê Kurd û
bi Kurdî li Azerbaijanê dardikeve.
Rojname bi çi ideolojîyê dibe bila
be, evana rojname weke dengê
terorîsta nîşan didin. Ku ev nijadper-
estana ji xwe li hember gelê Kurde.
Lê belê li Azerbaijanê û di nava
xelkê Azerî de jî tevlîhevîyê dikine û
li vî welatî bê aramîyê dardixin
holê...

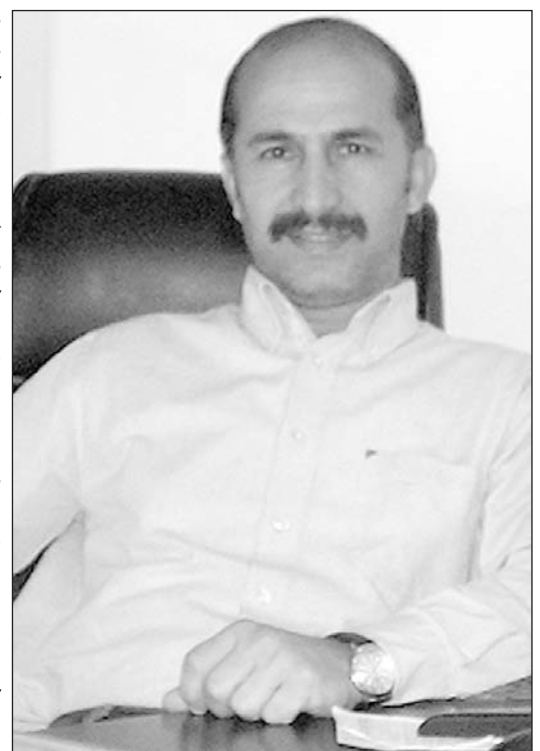
Rojnameya Diplomat, li hem-
ber van pêkûtiyan, zor û zah-
metîyan weşana xwe dike û bi bîr
û bawerî û bi serkeftî jiyana xwe
didomîne. Her wiha min bihîst, ku
rojnameya Diplomat dike hejmara
xwe ya 500-emin biweşîne.

Hejmara 500'î bi xêr û bi xweşî
û bi serfirazî be. Hêvîdarim hej-
mara 1000 û deh hezaran û bêtir
jî ev rojname jiyana xwe bidomîne
û berjewendîyê Kurd û Kurdistanê
li vî welatî biparêze.

Birêz Tahir kesekî çalake; Geh
li Bakû, geh li Kurdistana başûr,
geh li bakur, li cem Kurdperwer-
an, hunermendan, rêvebiran û
serokane. Bi wan re hevpeyvîne
dike; hevpeyvîne xweş û balkêş.
Dengê wan digihîje Kurdistana
Sor û her wiha digihîje Asya navîn
û hemû Cîhanê jî.

Li Kurdistana Sor, heta Tahir
Silêman û gelek welatperwerên
Kurd, mîrov geh û demokrat ji
bona azadya gelê xwe, ji bona Kur-
distanê tēdikotin.

Em Kurdên li Kurdistana Bakur,
serfirazî ji Kurdistana Sor re, ji roj-

nameya Diplomat ê re, ji birêz Tahir
Silêman re daxwaz dikin. Bi hêvîya
hejmara 1000-î ...

Mamed Dêrikî, Dîyarbekir

Beş yüzüncü sayın mübarək, beynəlmiləl "Diplomat", minincidə görüşənədək

«Diplomat» qəzetinin 500-cü sayının çıxması münasibətilə başda qəzetin

baş redaktoru Tahir Süleyman olmaqla, bütün redaksiya heyətini təbrik edirəm. «Diplomat»-la, daha doğrusu Tahir Süleymanla ilk tanışlığım 2009-cu ilin fevralında İraq Kürdüstanının baş nazirinin müavini, Covdət Necarın başçılığı ilə Azərbaycana gələn nümayəndə heyətinin, çalışdığım «Həftə içi» qəzetinə qonaq dəvət etməyimdən başladı. O vaxtadək isə həm «Diplomat», həm də onun baş redaktoru T.Süleyman haqqında çox eşitmişdim. Yerli mətbuatda o, PKK-ya işləməkdə suçlanırdı, rəhbərlik etdiyi qəzet isə PKK-nın orqanı kimi qələmə verilirdi. T.Süley-

manla və «Diplomat»-ın demək olar ki, bütün sayları ilə tanış olduqdan sonra yazılanların böhtan olduğu qənaətinə gəldim. Bu böhtanların arxasında isə hansı məqamların dayandığını anlamaq o qədər də çətin deyildi. Bütün bunların hamısı T.Süleymanın azərbaycanlılarla kürdlər arasında tarixi münasibətlərin bərpasına, Azərbaycan həqiqətlərinin kürdlər arasında təbliğinə çalışmaq cəhdlərinin üstündən xətt çəkmək məqsədi daşdığı göz önündədir. Azərbaycan demokratik, sivil bir dövlətdir. Azərbaycanda söz azadlığı, fikir prularizmi mövcuddur. Bütün Azərbaycan vətəndaşlarının bu prinsiplərdən istifadəsinə tam hüququ çatır. O cümlədən T.Süleymanın və onun rəhbərlik etdiyi «Diplomat» qəzetinin. Onu da yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, tarixən Azərbaycanı öz vətənləri hesab edən, bu dövlətin ərazi bütövlüyündə canlarından keçib şəhid olan yüzlərlə azəri türkü arasında kürdlər də var. Qaçqınlıq, köçkünlük onların da taleyinə yazılıb. Onların da dərdi bizim dərdimiz, sevinci bizim sevincimizdir. Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların nümayəndələri kimi kürd xalqının da konstitusion hüquqları dövlət tərəfindən qorunur. «Diplomat»-ı yerli kürdlərin yeganə qəzeti kimi qəbul etmək mənə elə gəlir ki, düzgün deyil. Bu qəzet bütün Azərbaycan vətəndaşlarının, bütün azəri türklərinin qəzetidir. Bey-

nəlmiləlçi dövlət olan Azərbaycanda kürdü, talışı, ləzgini, avarı, tatı və digərlərini azəri türkükdən ayırmaq çətindirsə, «Diplomat»-ı separatçıların, terrorçuların qəzeti olduğu fikrini hansı əsaslarla söyləmək olar? «Diplomat»-da kimlərsə xoşuna gəlməyən yazılar və yaxud da subyektiv fikirlər dərc olunursa bu o demək deyil ki, qəzet hansısa terror təşkilatına işləyir. Düzdür, bu qəzetdə dünyanın tanıdığı terror təşkilatları sırasında yer alan PKK-nın lideri A.Öcalının fotolarına, onunla bağlı xəbərlərinə rast gəlinir. Amma bu ona heç bir əsas vermir ki, «Diplomat» hədəfə alınsın. Bu qəzeti ittiham edənlərin nəşr etdikləri mətbu orqanlarında da analoji proseslərlə üzləşmək olur. Maraqlıdır ki, bu gün «Diplomat»-ı ittihamlayanların bəziləri bir vaxtlar PKK-nın təmsilçiləri ilə Azərbaycanda bir masa arxasında əyləşənlərdirlər. Həm burada, həm də Türkiyədə. Bu dəfə tərəziyə xalqın gözü ilə yox, öz gözümlə baxmaq istəyirəm. «Diplomat» kimi xalqlar arasında qardaşlıq əlaqələrinin möhkəmlənməsinə çalışmaq, Azərbaycan həqiqətlərini, faciələrini kürd xalqının vasitəsilə onların nüfuz etdikləri dövlətlərdə tanımaq yaxşıdır, yoxsa, bu qəzeti ittihamlayanların hər sayında dövlət və dövlətçiliyə xidmət edənlərə böhtan atmaq, beynəlxalq aləmdə Azərbaycanı nüfuzdan sala-

biləcək materiallar vermək, düşmənlərimizi sevindirəcək yazılar dərc etmək, NATO standartları səviyyəsində formalaşan ordumuz haqqında hədyanı danışmaq... Düzdür, söz və mətbuat azadlığı var deyirik. Bəs nəyə görə bundan istifadə edənlərin bir neçəsi hədəfə alınır, onlara «terrorçu», «PKK»-çı damğası vurulur, digərlərinə isə yox?

«Onlara bu haqqı kim verib» sualının arxasında qaranlıq məqamlar çoxdur. «Diplomat»-ın hər sayında Azərbaycanın mövqeyini dəstəkləyən yazılara rast gəlinir, ağrı-acılarımız təbliğ olunur, ermənilərin, azəri türklərinə düşmən kəsilənlər ifşa olunurlar. Bəs bu qəzeti ittihamlayarlarda proses necədir? Bundan isə danışmağa dəyməz. Ən acınacaqlı hal odur ki, bu qəzeti və T.Süleymanı öz millətindən olan bəzi şəxslər də ittihamlayırlar. Qorxudanmı, paxıllıqdanmı, düşmənçilikdənmi... bilmirəm. Bircə onu bilirəm ki, bu qəzet deyilənlər kimi yox, olduğu kimidir. Mən «Diplomat»-a bu yolda uğurlar arzulayıram. İnanıram ki, «Diplomat» adını qoruyub saxlayacaq və dünyanın rənglərinə aldanmayacaq, zənginlikləri rədd edərək sağlam düşüncəyə, qardaşlığa və dostluğa xidmətini davam etdirəcək.

500-cü sayın mübarək, «Diplomat», 1000-ci də görüşənədək.

Cauid Şahverdiyev

XALQIMIZIN SEVİNCİ, TARİXİ MƏKTƏBİ "DİPLOMAT" -IMIZIN 500-CÜ SAYI MÜBARƏK

"Diplomat" qəzetinin 500-cü sayının çapdan çıxacağı xəbərini eşitdiyimdə, 1992-ci ildə Bakıda "Dengê Kurd" qəzetinin birinci sayını çıxardığımız gün gözlərimin qabağına gəldi. Qəzetin ilk nömrəsini əlimizə aldığımızda bir-birimizi qucaqlamış, hədsiz sevinərək bir-birimizi təbrik etmişdik. Eyni həyəcanı "Diplomat" qəzetinin ilk sayında da yaşamışdım. Lakin dövlət tərəfindən bütün şəraitin yaradılmasına baxmayaraq, çox təəsüflər olsun ki, keçən iyirmi ildə "Denge Kürd"-ün cəmi 87 sayı işıq üzünə gərüb.

Ancaq bu ili "Diplomat" qəzeti iyirmi iki yaşına qədəm qoymasına baxmayaraq artıq 500-cü sayı işıq üzünə gördü. "DİPLOMAT" qəzeti sənballılığı və rəngarəng zənginliyi sayəsində özünə geniş oxucu kütləsi qazandı. Biz öz tərəfimizdən, başda hörmətli vətənpərvər təsisçi və baş redaktor Tahir Süleyman olmaqla, qəzetə hər zaman öz övladı kimi yanaşan, qeyrətli şeirləri ilə düşməne kəskin cavablar verən, qəzetin azərbaycan şöbəsinin redaktoru, şair Nəriman Əyyub və qəzetin yaradıcı kollektivi, ağır sınaqlara mətanətlə sinə gerib bu qəzeti Azərbaycan mətbuat baxçasının özünəməxsus ətirli və tərəvətli bir gülü olaraq qorumağı bacardılar. Və işbilməzlərə isbat etdilər ki, yoxdan müvəfəqiyyətlər

əldə edənlər var. İş bacaranlara həvalə etmək lazımdır. "DİPLOMAT" qəzetinin səhifələrində heç bir jurnalistin danışmağa cürət etmədiyi, tarixdən xalqımıza qaranlıq qalan dəyərli yazılara rast gəlmək olur. Belə yazıları yalnız "DİPLOMAT"-ın səhifə lərində oxumaq olar. Mətbuatın ictimai həyatda müstəsna rol oynadığı bilinməkdədir. 1609-cu ildə Strasburqda Almanca çıxan həftəlik qəzetlə (Avisa, Delation oder Zeitung) əsası qoyulan dövrü mətbuat, bu gün həyatımızın bir parçası halına gəlmişdir.

Metbuat, başqa xalqlarda olduğu kimi, Kürd xalqının da tarixində, talehində və azadlıq mübarizəsində böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. 22 Aprel 1898-ci ildə Misirin Qahirə şəhərində Miqdad Mihdəd Bədirxan tərəfindən ilk nömrəsi çap edilən "Kürdüstan" qəzetindən sonra Kürd mətbuatı şərəfli bir yol qət etmişdir. Bu gün Kürdüstanda və xarici dövlətlərdə Kürd dilində yüzlərcə qəzet və jurnal, minlərcə İnternet-qəzet nəşr edilməkdədir. Yüzdən çox Kürd radio və televiziya mövcuddur. Bir çox mötəbər dünya kütləvi informasiya vasitələri – "Amerikanın səsi" (ABŞ), "Rusyanın səsi" (Rusya Federasiyası), TRT (Türkiyə radio televizyon üst kurulu), "Le Monde diplomatique" və s. Kürdcə bölümlər açmışdır və bu ten-

densiya dünyada günbəgün artmaqdadır. Hələ müstəqil dövləti olmayan bir xalqın əldə etdiyi bu möhtəşəm nailiyyətlər, onun azadlıq ruhunun nələrə qadir olduğunu nümayiş etdirməkdədir. Bu gün onlarca müstəqil dövlət tək bir peyk televiziyasına sahib deyildir. Hal hazırda Kürd xalqı 25-ə yaxın peyk televiziya açmışdır. Bu ilin axırına qədər belə televiziya sayının 30-a çatması gözlənilməkdədir. Ən mötəbər beynəlxalq sosioloji araşdırma quruluşlarından birinin tədqiqatına görə, 2009-cu ildə Kürd dili, dünyanın mətbuatda ən çox istifadə edilən 25 dilindən biri olmuşdur. Rus dili xaric, köhnə Sovetlər İttifaqında yer almış 15 respublikanın dövlət dillərinin hamısı araşdırma siyahısında Kürd dilinin gerisində qalmışdır. Şübhəsiz ki, bu nəticənin ortaya çıxmasında Kürd jurnalistlərinin müstəsna rolu olmuşdur. "Diplomat" qəzeti, geniş Kürd mətbuat ailəsinin sabitqədəm bir nümayəndəsi olaraq çox böyük bir misyona sahibdir. Kürd mədəniyyətini, Kürd dünyasındakı hadisələri, qardaş Azərbaycan xalqına çatdırmaq, eyni zamanda Azərbaycandakı hadisələrdən Kürdləri xəbərdar etmək kimi əhəmiyyətli bir rol oynamışdır. Bu qəzetdə işləyən jurnalistlər, böyük Azərbaycan və Kürdüstan eşqiylə həqiqətləri yaz-

maqdan çəkinməmiş, demokratik dəyərlərin ictimai həyatda hakim hala gəlməsi üçün sonsuz qeyrət və

iradə göstərmişdir.

"Diplomat"-ın bu gündən sonra da Kürd mədəniyyətinin yayılması və Azərbaycandakı demokratik quruculuğun daha da inkişaf etməsi üçün ciddi fəaliyyət göstərəcəyinə inanıram.

Xalqlarımızın sevinci, tarixi məktəbi, "DİPLOMAT" 500-cü sayın mübarək, o gün olsun 1000-ci sayını müstəqil Kürdüstanda qeyd edəsən.

Həjar Əsgərov,

İRAQDA BİZ TÜRKMANLARIN MİLLİ VARLIĞI CƏNAB MƏSUD BƏRZANININ SAYƏSİNDƏ TANINDI

Müsaibim, Kürdüstan Federativ hökumətinin sabiq millət vəkili Karxi Nəcməddin Altıbarmaqdır

Biz türkmanlar faşist Səddam dönəmində yox olmaq ərəfəsində idik.

2003-cü ildə cənab Məsud Bərzani türkmanların milli mənsubiyyətini qırmızı qələmlə yazaraq, İraq parlamentinin gündəminə qoydu və biz türkmanları millət kimi İraq konstitusiyasına saldırdı. Buna görə biz türkmanlar hər zaman Məsud Bərzani cənablarına minnətdarıq. Çünki, o Kürdüstan bölgəsində bütün milli imtiyazlarımıza imkan tanıdı və lazımı maliyyə dəstəyi verdi.

Karxi bəy, biz keçən il İraqa gələrkən, bir sıra dövlət nümayəndələri və türkman partiya rəhbərləri ilə görüşlərimiz olmuşdur. Özünüz də görürsünüz bu görüşlər haqqında "Diplomat" qəzetində ətraflı məlumat vermişik. İstəyirik ki, siz parlament üzvü və türkman xalqının nümayəndəsi olaraq qəzetimizə müsahibə verəsiniz Azərbaycan oxucuları Kürdüstanda baş verən ictimai-siyasi hadisələrdən xəbərdar olsunlar və ilk sualımız.

- Səddam Hüseyin zamanında türkmanların hansı haqları var idi?

- İlk öncə siz xoş gəldiniz, gəlinizlə bizə şəraf verdiniz. Türkman olaraq İraq Kürdüstanında yaşamaqdayıq. Kürd qardaşlarımızla bir yerdə xoş həyat sürürük. Sizin sorduğunuz suala gəlincə, biz Səddam dönəmində təkə türkmanlar deyil, burda yaşayan heç bir xalqın hüquqları yox idi. Özəlliklə türkman millətini ərəblər İraq vətəndaşı kimi qəbul etmirdilər. Kərkükdə, Altın körpüdə, Bağdadda türkman millətini zorla ərəbləşdirirdilər. Ərəb yazımayanların isə evlərini, dükənlərini, əkin sahələrini hətta arvad uşaqlarını əlindən alırdılar. Türkmanlar namus dərdindən, ya ərəbçiliyi qəbul edir ya da başqa ölkələrə köçürülür.

Çox şükürlər olsun ki, 1991-ci ildən Məsud Barzani və Calal Tələbani cənablarının rəhbərliyi altında,

Kürdüstanda yaşayan bütün azsaylı xalqlar birləşərək Səddam ordusunu qovub çıxartdılar. İndi Kürdüstan hökuməti çox böyük demokratik sistem əldə edərək, bölgədə əmin-amanlıq yaradıb. Kürdüstan hökuməti orda yaşayan bütün xalqlara o cümlədən, türkmanlara geniş demokratik haqlar vermişdir.

- Karxi bəy, istərdik, özünüz haqqında oxuculara məlumat verəsiniz?

- Mən, Karxi Nəcməddin Altıbarmaq, 1967-ci ildə Ərbil şəhərinin Ərbil qalasında doğulmuşam, Səlahəddin universitetinin məzunuyam. Türkman ailəsində dünyaya göz açdım, türkman olaraq da dünyaya göz yumacağam. Siyasi həyata ilk olaraq, Türkman Qardaşlıq Ocağında başladım. Ərbildə tək siyasi qurum o idi. 1990-cı ildən sonra, siyasi partiyalar meydana gəldi və biz partiyalarda çalışmağa başladım. Lakin türkman cəbhəsinin siyasəti ilə, bi-

zim siyasətimiz uyğun gəlmədi və cəbhədən ayrıldıq. Özümü yeni siyasi türkman partiyası yaratdıq. Partiyamızın adı Türkman Demokratik Hərəkatıdır. Biz Kürdüstanın qanunları çərçivəsində siyasətimizi yeridirik və bu demokratiyadan çox razıyıq. Mən burdan bütün Azərbaycan xalqına salamlarımı göndərirəm, biz eyni qanı daşıyıq və dilimiz, inancımız eynidir. Biz Kürdüstanda İraq vətəndaşı olaraq, İraq və Kürdüstan qanunlarına tabe olmalıyıq və bu qanunlara hörmətlə yanaşmaqla öz haqlarımızı əldə etmişik.

Bildirmək istəyirəm ki, İraq tarixində türkmanlar Kürdüstan demokratiyası dönəmində əldə etdikləri azaldıq, heç vaxt sahib olamışdırlar. Ərbildə və başqa türkmanlar yaşayan yerlərdə türkman dilində məktəblərimiz var.

Kürdüstanın qanunları çərçivəsində bütün xalqlar kimi, türkman xalqı da istənilən qədər siyasi partiya açabilir. Bizim altıya qədər telekanallarımız, ondan artıq qəzet və jurnalımız, bir neçə radio kanalları yirmi dörd saat fəaliyyətdədir.

- Türkmanların Kürdüstanda neçə məktəbləri var?

Kürdüstanda 100-dən artıq türkman dilində orta məktəblərimiz, eləcə də 20-dən çox mədəniyyət mərkəzimiz var.

- Türkman mədəniyyət mərkəzlərinə, siyasi partiyalara, qəzet və jurnallara, radio və televiziya kanallarına Kürdüstan hökuməti tərəfindən maddi yardım olunurmu?

- Kürdüstan hökuməti, bütün az-

saylı xalqlara etdiyi yardımı, türkman xalqına da edir. Onun üçün biz Kürdüstan hökumətinə minnətdarlığımızı bildiririk.

- Mən parlament iclasında olarkən gördüm ki, üç türkman qardaşımız və bir bacımız Kürdüstan parlamentinə üzv seçilib. Parlamentə üzv seçildiyinizə görə sizə və yoldaşlarınıza səmimi qəlb-

hörmətli İham Əliyev cənablarına, azərbaycan parlamentinə, azərbaycan ziyahlarına və azərbaycan xalqına nə deyəcəkləriniz var?

- Biz burdan, səmimi salamlarımızı ürəkdən, böyüyümüz İham Əliyev cənablarına, bütün azərbaycan xalqına, qardaşlarımıza, azər-

dən təbrik edir, sizə uğurlar arzulayıram. Sizin parlamentə üzv olmağınız necə baş verdi?

- Təbii, biz partiyamızı qurduğumuz zaman, iki böyük siyasi təşkilatımız tərəfindən təklif gəldi. Bizim iki yolumuz var idi. Ya tək öz partiyamızla seçkilərə getmək, ya da mövcud olan siyasi partiyalarla koalision şəkildə birləşmək idi. Biz koalisiya yolunu seçdik. Gələcəkdə partiyamızı genişləndirərək ayrıca seçkilərə gedəcəyik. Bizə elə gəlir ki, bundan daha artıq deputat təmsilçimiz seçiləcəkdir. Buna əminik.

- Səddam dönəmi ilə Məsud Barzani hökuməti arasında nə fərq görürsünüz?

- Təbii, müqayisə olunmayacaq fərq var. Səddam Hüseyin sistemi ərəbləşdirmə, assimiliasiya etmə siyasəti idi. Amma hörmətli Məsud Barzani cənablarının sistemi demokratik bir sistemdir. Biz türkmanlar olaraq, sistem içində böyük demokratik haqlara malik, bütün insani haqlara sahibik. Lakin Səddam dönəmində bu haqların heç birinə sahib deyildik.

- Sizin Azərbaycanın prezidenti

baycan parlament nümayəndələrinə, azərbaycan ziyahlarına göndəririk. Onlardan istəyimiz odur ki, bizdən xəbərdar olsunlar. Bizim hansı məqamda olduğumuzu bilsinlər, problemlərimizin həllində bizə yardımçı olsunlar. Arzumuz odur ki, Türkiyənin nümayəndəliyi Ərbildə, Kürdüstanın nümayəndəliyi Ankarada olduğu kimi Bakıda Kürdüstanın nümayəndəliyi, Ərbildə Azərbaycanın nümayəndəliyi açılsın. İstəyimiz odur ki, mədəni, siyasi, iqtisadi əlaqələr hər iki hökumətlər arasında yaransın. Bizim Azərbaycan mədəniyyətinə ehtiyacımız var. Tahir bəy, sizin Azərbaycandan Ərbilə, Kərkükə gəlişiniz biz türkmanları çox sevindirir. "Diplomat" qəzetinin baş yazarı kimi bizim dərd-sərimizi işıqlandırır, dünyaya yaymaq və xalqlarımız arasında dostluq əlaqələrinin qədim tellərini daha da biribirinə möhkəm bağlamaq, təqdirdə layiqdir. Bunun üçün türkman xalqı adından sizə təşəkkür edirəm.

- Bu müsahibəni bizə verdiyiniz üçün, siz də çox sağ olun.

Tahir Əliyev.
("Diplomat" qəzeti, 19-cu say)

HDP'nin seçim çalışması toplantısına polis baskını: Siyasetçi və gazetecilər gözaltına alındı

Istanbul'da seçim çalışması için düzenlenen halk toplantısına polis baskını yaptı, çok sayıda katılımcı gözaltına alındı.

Aralarında ilçe yöneticilerinin de olduğu 39 kişi gözaltına alındı.

Alınan bilgiye göre, Güngören İlçe Emniyet Müdürlüğü ve Güven-

lik Şube Müdürlüğü ekiplerince düzenlenen operasyon kapsamında gözaltına alınanların güvenlik işlemleri yapılıyor.

Seçim çalışmaları ve 1 Mayıs gündemli HDP Güngören ilçe binasında yapılan halk toplantısını polisler bastı. Haber takibi yapan

Mezopotamya Ajansı'nın stajyer muhabirlerimiz Melike Ceyhan ile Servet Karaduman ile HDP İstanbul İl Eşbaşkanı Cengiz Çiçek'in de içerisinde olduğu çok sayıda kişi gözaltına alındı.

Halkların Demokratik Partisi (HDP) İstanbul İl örgütü, seçim çalışmaları ve 1 Mayıs gündemli HDP Güngören ilçe binasında yapmak istediği halk toplantısı polisler tarafından basıldı. Yapılan baskın sırasında içerisinde HDP İstanbul İl Eşbaşkanı Cengiz Çiçek ile Mezopotamya Ajansı stajyer muhabirleri Melike Ceyhan ile Servet Karaduman'ın da olduğu çok sayıda kişinin gözaltına alındığı belirtildi.

Polisin baskın gerekçesi öğrenilemezken, gözaltına alınanlar Merter Keresteciler Polis Karakolu'na götürüldü. tr.zer.news

Istanbul'da HDP binasına polis baskını; Gözaltılar var

HDP'nin İstanbul Güngören ilçe örgütü binasına yapılan polis baskınında 41 kişinin gözaltına alındı. 1 Mayıs ve 24 Haziran seçim çalışmalarına yönelik HDP

Güngören ilçe binasında yapılan halk toplantısına polis baskını düzenledi. Mezopotamya Ajansı'nın haberine göre, baskında HDP İstanbul İl Eşbaşkanı Cengiz Çiçek'in de aralarında bulunduğu 41 kişi gözaltına alındı. Polisin baskın gerekçesi öğrenilemezken, gözaltına alınanlar Merter Keresteciler Polis Karakolu'na götürüldü. Gözaltına alınan 41 kişiden 31 kişi ifadelerinin ardından serbest bırakıldığı belirtiliyor. Gözaltına alınanlar hastane kontrollerinin ardından İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Burada ifadeleri alınanlardan 31 kişi serbest bırakılırken, 10 kişi ise hala gözaltında. tr.zer.news

KÜRD XALQININ ZƏFƏR TARİXİNDƏN

Səbahəddin Eloğlu

Mərhum şair, publisist, tarixçi, filosof, xalq qəhrəmanı SULTAN bəy, HƏSƏN bəy ZƏRDABİ, ŞƏH-RİYAR adına mükafatların laureatı Səbahəddin Eloğlu 40 ilə yaxın DÜNYA TARİXİNİ nəzmə çəkməyə çalışmışdır.

Onun "Kürdlərin zəfər tarixindən" poemasından bir parçanı oxuculara təqdim edirik. Poemadakı bu fəsil 100 illik SƏLİB müharibəsini darmadağın edən, İSLAM DÜNYASININ ÇİÇƏKLƏNMƏSİNƏ şərait yaradan Qədim Misir hökumdarı, məşhur KÜRD sərkərdəsi SƏLAHƏDDİN ƏY-YUBİYƏ ithaf olunur.

...Xudaya, səndən bir umacağım var,
Sən məni nadanın əlindən qurtar.
Güc ver aşa bilim uca sədləri,
Açım bağlı qalan həqiqətləri.

Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

Qədim tarixləri öyrənən zaman,
Söz verdim, söz açam bir gün bu xalqdan.
Bu xalqın şərəfli bir keçmiş var,
Bu şərəf tarixdə bu gün də yaşar.
Ən böyük idraklar haçan oyanmış,
Yerin dan ulduzu kürdləri sanmış.
Qədim buzlaşmadan əvvəlki dünya,
Çalışmış həyatda kürdü qoruya.
Uzaq keçmişləri saldıqça yada,
Asan tapacaqsan kürdü dünyada.
Kürdlərin soyunu axtarsan əgər,
Sənə dastan verər qədim ölkələr.
Dünya allahların kürdlər azaltmış,
Odur ki, dünyada Allah tək qalmış.
Bir zaman inkişaf o yerə çatmış,
Uçan xalçaları kürdlər yaratmış.
Bir vaxtı dünyanı su alan zaman,
Nuh Nəbi salamat çıxmışdır ondan.

Elə ki günəşin istisi sönmüş,
Kürdün taleyi də o vaxtdan dönmüş.
Dağılmış dünyadan sonra nə olub,
Bir qədər danışmaq qəlbimə dolub.

****

Qədim illərdən bu günə qədər,
Kürdün mərdliyindən söz açmış bəşər.
Kürdlərin tarixdə iki xidməti,
Bu xalqa gətirmiş böyük hörməti.
Biri ədalətdir, onlar yaratmış,
Zülmün zəncirini çox qırıb atmış.
O biri sərvətdir, sərvətlə inan,
Yaşayıb yaratmış dünyada insan.
Kürdün saxladığı saysız quzular,
Demişlər azalsa həyat pozular.

Qədim Amazonlar, qədim Şumerlər,
Göz açıb kürdləri atlı görüblər.
Nilin sahilindən ta Çinə qədər,
Abadlıq işləri görmüşdür kürdlər.

Kürdlərin tikdiyi qədim qalalar,
Axtarsan dünyanın hər yerində var.
Kürdün şəhərləri torpağın altda,
Axtarsan taparsan çox dərin qatda.
Keçmişdən səs verən o sirlə daşlar,
Kürdün adı ilə söhbətə başlar.
Bir ac Anna - Bani kitabəsini
Öyrən kainatı, yer kürəsini.
Kürdlər varisidir Lullubeylərin,
Qolda güclülərin, adda yeylərin.
Mesopotamiyanı - qədim şəhəri,
Məgər yaratmamış Kürdün hünəri?
Lullular, Kutilər, o mərd tayfalar,
Məgər kürd deyildi, niyə danırılar?
Miladdan üç min il əvvəl də bəli,
Yazılmış tarixə kürdün hünəri.
O zalım, o qəddar Naramsis şahı,
Kürdün zərbəsindən çox çəkmiş ahı.
Yunanlar uşaqdı kürdlər yanında,
Kürdün də qanı var Yunan qanında.
Böyük sərkərdələr çoxalsın deyər,
Yunanlar meyl etmiş kürdü sevməyə.
İsgəndər min kürdü seçib aparmış,
Gözəllər kürdlərdən toxum tutarmış.
Yunan gözəlləri deyirlər bir vaxt,
Hərdən kürdlərlə olublar xoşbəxt.

Qədim abxazların kürd babaları,
Qafqazda çox qurmuş sərt qalaları.
Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

****

Gəl danma tarixin həqiqətini,
Kim qurdu Şəddadi Kürd dövlətini?
Məhəmməd Ben Şəddad kürdü istəsən,
Qədim kitabları açıb görəsən.
Onlar düz iki yüz iyirmi üç il,
Hakimlik etdilər, bu asan deyil!
Gəncəni yenidən saldılar onlar.
Tarixdə əbədi qaldılar onlar.
Qurdular Gəncədə mərkəziyyəti,
Ucaldı bu yurdun şanı - şöhrəti.
Onlar gətirdilər Qafqazı cana,
Vergi də qoydular ilk Gürcüstana.
Yüksəkdə tutdular şeiri - sənəti,
Yaydılar dünyaya mədəniyyəti.
Dikbaşlıq eləmə, gəl dinlə bir az,
Bu yerdə naqqalığ əsla yaramaz.

O zaman yazırdı Qətran Təbrizi,
"Gəncə elm yuvası, şeir dənizi".
Ağılla, idrakla yaşayır Gəncə,
Cənnət bağçasına bənzəyir Gəncə".
İstəsən biləsən kürd hünərini,
Bəs edər görməyə Xudafərinini.
Şəddadilər tikdi verib varını,
Həm onu, həm Gəncə qapılarını.
Karvanlar bu yerə qızıl gətirmiş,
Gedəndə bu yerdən kitab götürmüş.
Qızılla bəzənmiş qədim kitablar,
Qazılsa, Gəncədən çoxlu tapılar.
Gəncəni dağıdan o zəlzələdən
Axı, nə qaldı ki, danışım nədən?
Bu dərdi çəkdikcə ağrıdı ürək,
Tapmadı bir həmdəm eyləsin kömək.
Gəncənin şərəfi, şöhrəti o vaxt
Layiq görünürdü dünyaya paytaxt.
Yaxşı qarşılınar bu söhbət mənə,
Nizami kürd olub deyilə öncə.

****

Kürdlər tam alanda Qafqazı ələ,
Qafqazda erməni yoxidi hələ.
Qafqazın dağları kürdlərin olmuş,
Kürdlər bu yerlərdə çox qala qurmuş.
Ləzgilər soy kökün axtarsa əgər,
Görər ki, qohumdu qılıncla xəncər.
Qafqazın tarixin öyrənə bilsən,
Mənim dediyimi təsdiq edərsən.
Çeçenlər kürdlərdən törənib bir vaxt,
Onlar da mərdliklə olublar xoşbəxt.
Bir qoca çeçəndən get soruş bunu,
Sənə deyəcəkdir kürd olduğunu.
Kürdün kimliyini bilmək istəsən,
Gərək Zəngəzuru gəlib görəsən.
Tarixçi görsəydi Bisütun dağın,
Burdan başlayardı tarix yazmağın.
Misir ehramından bəzi cizgilər,
Ağ oğlan qəsrində aydın görünər.
Daşı daşlarla yox, dəmirlə yonan,
Mən hikmət yaratmış bu yerdə inan.
Zəfər bayrağını dağlara vuran,
Dağların üstündə qalalar quran.
Azadlıq yolunda çox qurban verən,
Bu xalq unudulur bilmirəm nədən?

****

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məşçidləri.
Müsləman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.
Kəsərli qılınca, sürətli oxu,
Kürdlər çox işlədib, tarixdə onu.
Ağır döyüşlərdən zəfər bayrağın,
Kürdlər qaldırıblar, məhv olsun xain.
Xainlik olmasa, inan ki, kürdlər.
Qayada bağ salıb məhsul götürər.
Şərqi şahlarını kürdlər qorumuş,
Kürd olan sarayda sakitlik olmuş.
Qorxusuz yaşamış bəzən ölkələr,
Ordu başçıları olanda kürdlər.
Qədim hindliləri Xəzərdən qovan,
Kürd xanı deyilmə, kürdəxanıdan?
Namərd orduları qafqazda əzən,
Məgər kürd deyilmə, danırsan nədən?
Qıyıq gözlüləri, Tuğyan çayında,
Kürdlər məğlub etmiş bahar ayında.
O vaxtdan kəsilmiş şərqi hücumları,

At ilə, it ilə cum ha cumları.
Türklər öyünməsin çox cövlan edib,
Dar gündə köməyə kürdlərə gedib.
Kürdün qılınca ilə dirçəlmiş Tatar,
Danılsa bu fakta dəlil tapılar.
Qədim Əhrəmilər döyüşdən əvvəl,
Kürdlərlə gülüşüb xeyir görüblər.

****

Xəzər sahilində Mərdi - Məkani
Kürdlər salıbdılar. Bu məkan hanı?
Qılınca dünyasının qoç qəhrəmanı,
Bircə Koroğludur, gəl onu tanı.

****

Kürdlər nə yaradıb qoyub dünyada,
Çətindir hamısını gətirmək yada.
Oxuyan olsaydı daş kitabları,
Günəş tək parlardı əqlin açarı.
Kürdün yapıncısı qədim zamandan,
Qorumuş insanı qardan - borandan.
Təsəvvür etdiyən ən qədim dünya,
Ən çox əylənmişdir kürd oyunuyla.
Kürdlərin getdiyi yallılar ki, var,
Böyük qayalarda əksi tapılar.
Qədim muğamları öyrənsən əgər,
Qəlbini maqnit tək hikmətə çəkər.
Bayatı, heyratı, şux diringələr.
Dinləsən bu gün də xoşuna gələr.

****

Kürdlərdən söz açan pirani demiş,
Kürdün qazandığın dostları yemiş.
Kürddə adət deyil var yığıb qoymaq,
Kürdün yeməyidi bal ilə qaymaq.
Kürdün süfrəsində kabab yeyənlər,
Süfrədən duranda "əhsən" demişlər.
Kürd ilə dostluğu bacarsan əgər,
Sənə quzu kəsər ölənə qədər.
Kürdlə qonşu olsan, basma ayağın,
Dar gündə olacaq sənəni dayağın.
Baxıb görkəminə gəl sanma fağır,
Kürdün mənliliyi var, özündən ağır.
Kürdlərin tarixin nəzmə çəkəndə
Kürdlər qalmamışdı doğma vətəndə.
Kürdlər yadlar üçün ölümə getmiş,
Çox xalqı ölümdən Kürd xilas etmiş.
Bu xalqın tarixin tam yazsam əgər,
Ta tarix yazmaqdan xalqlar əl çəkər.
Çox sirri açmağa göstərsəm marağ,
Bil ki, söndürülər bu yanan çıraq.
Eloğlu, qoy qalsın bəzi söhbətlər,
Vaxt gələr, onlar da nəzmə çəkilər.
Vəfa, etibar, sədaqət hər nə var
Axtarsan hamısı kürddə tapılar.
Hər nədən söz açdım, mindən biridi,
Belə danışmaq da kürd hünəridi!

Əziz oxucu, hansı bir xalqın tarixini
ürəyimə yatacaq səviyyədə nəzmə
çəkmişəmsə, özümü mənən o xalqın
övladı saymışam. Mənim atam azər-
baycanlı, anam kürd qızıdır. Hər iki
xalq mənim üçün əzizdir.

**Atanı anadan ayırma, oğul,
Çəkilə zindanın birdir yarası.**

Zəngəzur qəzeti

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən öncə həmin regionda kürdlərin məskunlaşma arealı və demoqrafik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərəfindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərəfindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şiə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kürd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyəz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdılar. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Carcarçı, Çobangərəkmez kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdilər. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdilər. Sonralar Ermənistanın rəsmi dairələri tərəfindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadığı kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyəz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-cı ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfərini azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-cı illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyanlarının yatırılmasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi süni surətdə yüksəlmişdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistan ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-cı illərdə erməni silahlı dəstələri kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-cı illərdə Türkiyə ərazisindən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir qismi İrəvan quberniyasının ərazisində

cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvimi"yə görə, 1916-cı ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistan daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların

"təmizləmə" siyasəti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kürd Ermənistandan qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistanında keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistanda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-cı ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistanında 880.464 nəfər əhali yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistanda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdılar. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yejov və L.Beriya Ermənistana gəlmişdilər. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistanda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boylarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirlər. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağbaba, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiədzin, Hoktemberyan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və

müsəlman kürd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdılar. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxistana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistandan 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və digər azərbaycan-

mövqeyindən istifadə edən Ermənistan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini aneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonda 170 sırf və ermənilərlə qarışıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər rusdilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistanın Ələyəz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdcə verilişlər redaksiyasında və Ələyəz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistanın müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistanı tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kürd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrdə 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində Ermənistanda millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdı. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistan KP MK-nın birinci katibi olduğu dövrdə özünü büruzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistanda antikürd siyasəti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasətini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistan rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma yaratmaq siyasəti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistan KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistan rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənçilikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən imtina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistan hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

Davamı səh. 8-də

Nazim MUSTAFA
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Əvvəlki sən. 7-də

Ermənistan hökuməti yazdı kürdlərinin əli ilə Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlıları deportasiya etmək istəmişdi. Belə ki, Amasiya rayonu ərazisində Ələyöz rayonunun kürd kəndləri üçün yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Bu məqsədlə yazdı kürd kəndlərinin təmsilçilərinin iştirakı ilə Amasiya rayonunun dağ kəndlərinə baxış keçirilmişdi. Əslində, Ələyöz rayonunun özü yaylaq rayonu olub, dəniz səviyyəsinə görə Amasiya rayonu ilə eyni səviyyədə idi. Digər tərəfdən, onsuz da otlaq sahəsinin qıtlığından əziyyət çəkən Amasiya rayonunun ərazisindən Axuryan və Ani rayonlarının erməni kəndləri üçün çox-çox əvvəl yaylaq yerləri ayrılmışdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlı əhalinin böyük əksəriyyəti mal-qarasını uzun sürən qış aylarından salamat çıxarmaq üçün qonşu erməni rayonlarının kəndlərindən ot almaq məcburiyyətində qalırdılar. Yazdı kürdləri Ermənistan hökumətinin əsl niyyətini başa düşüb, bu təklifdən imtina etmiş və əhalisinin sıxlığına görə Amasiya rayonundan qat-qat seyrək olan və geniş otlaq sahələrinə malik qonşu Qukasyan rayonundan yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Lakin Ermənistan rəhbərliyi buna razı olmamış və bu məsələ beləcə gündəlikdən çıxarılmışdı.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ 1987-ci ildən Ermənistan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin, Ali Sovetin və güc strukturlarının bilavasitə örtüyü altında "Antikürd komitəsi" fəaliyyət göstərirdi. Bu qrupa İrəvanda yazdı kürdlərinin daha çox yaşadığı Myasnikyan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Muradyan rəhbərlik edirdi. 1990-cı ildə ermənilərin antikürd kampaniyası apogey həddinə çatmış, kürdlər əleyhinə vərəqələr yayılmış, onların evləri yandırılmışdı. Bundan sonra İşxan Ankosinin iştirakı ilə 9 nəfərdən ibarət kürdlərin nümayəndələrini uzun təkidlərdən sonra Ermənistan KP MK-nın birinci katibi Vladimir Movsesyan qəbul etmişdi. Nümayəndə heyəti bir daha əmin olmuşdu ki, müəyyən antikürd qüvvələri mövcuddur və onların qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Elə həmin görüşdən ayrılan nümayəndə heyətini ermənilər Mərkəzi Komitənin qarşısında döymüşdülər. İşxan Ankosi yazır: "Hər şey aydın idi: əgər sağ qalmaq istəyirsənsə, çamadanını götür, haydı vağzala doğru".

O, daha sonra qeyd edir ki, 1988-ci ildə Spitakda baş verən zəlzələdən iki gün sonra Araqats (Ələyöz) rayon partiya komitəsinin üçüncü katibi Valeri Tonoyan Camışlı kəndində yaşayan yazdı kürdlərinə demişdi ki, dekabrın 11-də erməni millətçiləri kürdlərə qarşı qırğınlar törədəcəkdilər. Təkcə Ələyöz rayonunda 11 yazdı kürd kəndi darmadağın ediləcəkdik. Bunun üçün yazdı və müsəlman kürdlərin yaşadığı evlər və cinayətin konkret icraçıları əvvəlcədən müəyyən edilmiş, benzindəşyan maşınlar hazır vəziyyətə gətirilmişdi. Sadəcə olaraq, dekabrın 7-də baş verən zəlzələ nəticəsində ermənilərin növbəti

cinayətlərinin qarşısı alınmışdı.

1991-ci ildə kürd ziyalılarında ibarət bir qrup müsəlman və yazdı kürdü arasında Ermənistan rəhbərliyinin apardığı təfriqçilik siyasətinə qarşı etirazlarını bildirmək üçün prezident Levon Ter-Petrosyanın qəbulunda olmuşdu. Kürd ziyalısı Çerkəze Raş demişdi: "Məgər siz bir şərqşünas kimi bilmirsiniz ki, yazdı kürdlər digər kürdlərdən yalnız dini inanclarına görə fərqlənir və kürd xalqının bir parçasıdır? Sizin siyasətiniz kürdlərin müxtəlif konfessiyaları arasında nifaq yaratmağa yönəlib". Levon Ter-Petrosyan cavab vermişdi: "Biz erməni xalqının maraqlarından çıxış edirik".

Kürdlərə qarşı törədilən qətl və

qırğınların cəzasız qalması erməni millətçilərinin yeni-yeni qırğınlara həvəsləndirirdi. 2006-cı il avqustun 17-də Kotayk vilayətinin Zovuni kəndində yaşayan yazdı kürdlərlə ermənilər arasında kütləvi dava baş vermişdi. Həmin vaxt 42 yaşında yazdı kürd Kərəm Avdalyan qətlə yetirilmişdi. Hadisə yerinə gələn Ermənistan Yazdıları İttifaqının sədri Aziz Tamoyanın başına odlu silahı dayayaraq demişdilər ki, kürdlər rədd olub öz ölkələrinə getsinlər. Bu cinayəti Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları ört-basdır etmişdilər. 2006-cı il dekabrın 7-də K.Avdalyanın anası, arvadı və iki oğlu Ermənistan Prezidentinin iqamətgahı qarşısında özlərini yandırmışdılar.

2009-cu il iyun ayının 3-də Abovyan rayonunda Məcid Hasoyan adında yazdı kürdün 6 nəfərlik ailə üzvünün hamısını erməni qonşuları qətlə yetirmişdilər. Hansı ki, həmin ailənin qətlə yetirilən ən kiçik üzvü Tengizin 13 yaşı var idi və ona daha çox işgəncə vermiş, venalarını doğramışdılar. Üst-üstə Hasonan ailəsinin üzvlərinə 80 bıçaq zərbəsi vurmuşdular. Bundan sonra erməni qonşuları yazdı kürdlərin saxladığı pulları və qızılları oğurlamışdılar.

Ararat (Vedi) rayonunun Qaralar kəndində 1988-ci ilədək azərbaycanlılarla yanaşı, ermənilər, müsəlman və yazdı kürdləri birgə yaşayırdılar. Azərbaycanlılarla müsəlman kürdlər 1988-ci ildə Qaralardan deportasiya edilmişdilər. 1994-cü ilin iyul ayında ermənilər Qaralar kəndində yaşayan yazdı kürdlərə qarşı qırğınlar törətmişdilər. Bununla bağlı Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi

dünya xalqlarına müraciət edərək qeyd edirdi ki, "qaniçən erməni hərbciləri Vedi (Ararat) rayonunun yazdı kürdlər yaşayan Qaralar kəndində 50-dən çox dinc sakini qətlə yetirmişlər". Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi ermənilərin təcavüzünə son qoymaq və yazdı kürdlərini məhv olmaqdan xilas etmək üçün dünya xalqlarını səslərini ucaltmağa çağırırdı.

Ermənistanda daşnakların hakimiyyəti dövründən aparılan etnik təmizləmə siyasəti nəhayət, müasir Ermənistan hakimiyyəti tərəfindən başa çatdırıldı. Erməni ümummilli hərəkatının 1994-cü ildə İrəvanda keçirilən mitinqlərindən birində Levon Ter-Petrosyan demişdi: "O şeyi ki biz 2-

həyata keçirilən diskriminasiya siyasəti Avropa Şurasının İrqiçilik və irqi dözümsüzlüyə qarşı mübarizə komissiyasının hesabatlarında da öz əksini tapmışdır. Komissiyanın 13 fevral 2011-ci ildə dərc edilən hesabatında qeyd edilir ki, etnik azlıqlar olan yazdı kürdlərin torpağa mülkiyyət sənədi almaq, suvarma və otlaqlar problemləri mövcuddur. Habelə, yerli hakimiyyət, polis və ordu tərəfindən yazdı kürdlərinin hüquqlarının pozulması faktları aşkar edilmişdir.

Müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiyası zamanı yazdı kürdlər, çox təəssüf ki, erməni millətçi dairələrinin yanında yer almışdılar.

3 il ərzində etdik, digərləri bunu 600-700 il ərzində edə bilməyiblər. Biz Ermənistanı digər xalqlardan təmizlədik".

Erməni eksperti Karine Ter-Saakyanın verdiyi məlumata görə, 2002-ci ildə Ermənistan parlamenti yazdı kürdlərin kürd olmaması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Ermənistan hökumətindən dəstək alan həftəlik "Yezdixana" qəzeti kürdlərə qarşı yazılar dərc edir. İrəvan radiosunda bir saatlıq kürdcə verilişlərdə yazdı kürd olmadığı təbliğati aparılır. 1992-2012-ci illərdə Ermənistanda yaşayan yazdı kürdlərin 30 faizi ölkəni tərk etmək məcburiyyətində qalmışdılar. Məsələn, əgər 1990-cı illərin əvvəllərində Ələyözün Hakkə kəndində 100-dən çox yazdı ailəsi yaşayırdısa, 2012-ci ildə burada 16 yazdı ailəsi qalmışdı. Bir çox yazdı kürdlər iqtisadi vəziyyətin ağırlığına tab gətirməyərək ərzaq və digər yardımlar almaq üçün xristianlığı qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar. Məsələn, Ələyöz rayonunun Amre-Taza (keçmiş Karvansara, hazırda Saduns kəndi – N.M.) kəndində yaşayan yazdı kürdlərin təqribən 35 faizi xristian protestanta çevrilmək məcburiyyətində qalmışlar.

Rəsmi Ermənistan dairələrinin azərbaycanlılara və müsəlman kürdlərə qarşı apardıqları etnik təmizləmə siyasəti hazırda yazdı kürdlərə qarşı davam etdirilir. Bir zamanlar kürdlərin ermənilərlə birlikdə türklərə qarşı vuruşduqlarını yazan erməni tarixçiləri və siyasətçiləri bu gün kürdlərin ermənilərin soyqırımında iştirakçı olmaları barədə iddialarla çıxış edirlər.

Etnik azlıqlara qarşı Ermənistanda

Lakin çox keçmədi ki, yazdı kürdləri də eyni aqibəti yaşadıqlar. Bu gün diskriminasiyaya və kütləvi qırğınlara məruz qoyulan yazdı kürdlər Rusiyaya, Ukraynaya, Belorusa, Qərbi Avropa ölkələrinə, ABŞ-a, hətta Avstraliyaya üz tuturlar. Erməni vandalları kürdlərin qəbiristanlıqlarını buldozərlərlə yerlə yeksan edirlər.

2011-ci ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.018.854 nəfər əhalinin 35.308 nəfərini yazdı kürdlər təşkil etmişdir. 1979-cu ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri ilə müqayisədə yazdı kürdlər artmaq əvəzinə 13.352 nəfər azalmışdır. Əslində, kürd ailələrində çoxuşaqlılığın normal həyat tərzini olması nəzərə alınsa, 1979-cu ildən keçən 32 il ərzində, yəni 2011-ci ildə Ermənistanda yaşayan yazdı kürdlərin sayı azı iki dəfə artmalı idi.

Ermənistanın şəhərlərində yaşayan yazdı kürdləri əsasən şəhərin kommunal xidmət və yaşllaşdırma sahələrində çalışırlar. Ermənilərin özlərinə rəva görmədikləri işlərdə çalışdırılan yazdı kürdlər diskriminasiyaya məruz qalırlar. Əgər 1989-cu ildə İrəvanda 7086 yazdı kürdün yaşadığı qeydə alınmışdısa, 2011-ci ildə onların sayı 3268 nəfər idi. Şəhərlərdə yaşayan yazdı kürdlər öz evlərini dəyərdəyməzinə satıb Rusiyanın şəhərlərinə köçmək məcburiyyətində qalırlar. Təkcə bu faktlar kürdlərin Ermənistanda nə dərəcədə diskriminasiyaya, deportasiyaya və terrora məruz qalmalarının əyani göstəricisidir.

Nazim MUSTAFA

Azərbaycan Respublikası

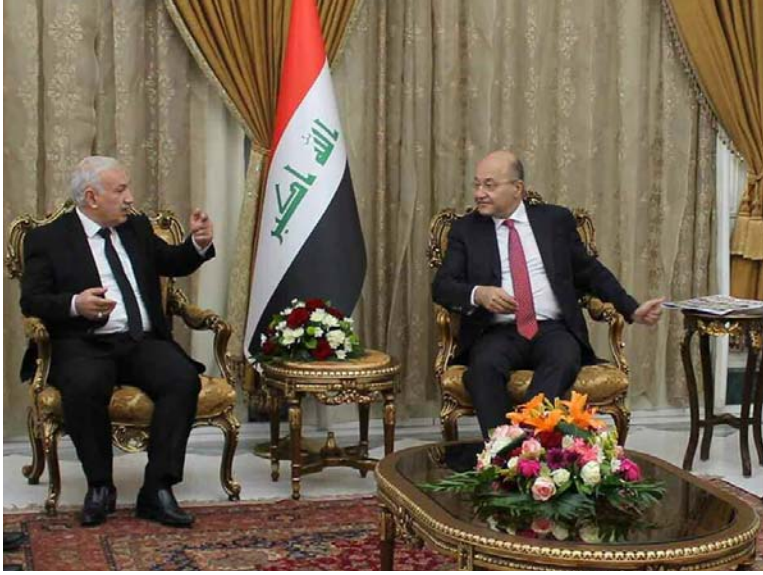
Prezidentinin İslər İdarəsinin Prezi-

Tahir Süleyman İraq Respublikasının Prezidenti ilə görüşdü

İraq Respublikasının Prezidenti cənab Bərhəm Salehin dəvəti ilə, "Azərbaycan Kürdləri" İctimai birliyinin sədri və "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru olaraq,

Bağdad səfərimiz haqqında:

- Oktyabr ayının ortalarında Süleymaniyə şəhərindən tanımadığım yazıçı Mahmud Səngəvi telefonla zəng edərək qeyd etdi ki, noyabr ayının əvvəllərində bir neçə ziyalı ilə Bakıya gəlmək istəyirik. Məqsədimiz Azərbaycanda yaşayan kürdlərlə, Azərbaycan parlamenti və ziyalılarla görüşməkdir.

- Bildirdim ki, Azərbaycan sakit, sabit və demokratik bir ölkədir istədiyiniz zaman gələ bilərsiniz. Onsuzda hər həftə Ərbildən, Duhokdan, Kərkükdən, Süleymaniyədən yüzlərlə turist qonaq gəlir gəzirlər qayıdırlar, sizdə onlar kimi gələ bilərsiniz, gelişinizə heç bir maneə ola bilməz.

Noyabrın ikisində gecə saat 5 radələrində mənə mesaj gəldi ki, bəs biz üç nəfərdən ibarət bir heyətlə gəlmişik, ikimizin sənədi qaydasındadır, lakin bizi Azərbaycana gətirən Mahmud Səngəvi Qarabağa giriş çıxış etdiyinə görə saxlanılıb.

-Səhər Heydər Əliyev

üçün geri qaytarılacaqdır. Bu məsələlərə bir başa cənab Prezident nəzarət edir.

Dedim ki, əgər lazım bilirsinizsə, ehtiyac varsa İraqın indiki Prezidenti ilə bir başa

kənddə iki, üç erməni ailəsi gördüm. Onlardan orda yaranan Kürdüstan Muxtariyyatını, orda yaşayan kürdləri soruşdum. Rüşxəndlə üzümə gülərək dedilər yaqın sən yuxu görməsən nə kürd, nə Kürdüstan onlar bu kəndlərdən qaçıb gediblər Azərbaycana. Mən kor peşman geri qayıtdım və bu olaylar haqqında yazılar yazdım, mətbuatda çıxışlar etdim və düşündüm Azərbaycana gələrək azərbaycanlı, kürd qaçqınlarla görüşüm və İraq xalqına Qarabağ həqiqətlərini çatdıraram, çünki bizdə uzun illərdir siz yaşadığınız faciəvi haqsızlıqları yaşamaqdayıq.

Mahmud Səngəvi qayıdarkən bildirdi ki, beş nəfər hazırlaşın sizi İraq Prezidentinin administrasiyası adından İraqa dəvət edəcəyik və prezident cənab Bərhəm Salehlə şəxsən görüşəcəksiniz.

Gözlənilən dəvətnamə gəldi, on nəfər heyətdən ibarət əlaqəmiz var, xahiş edirik ölkəmizin çox hörmətli prezidenti cənab İlham Əliyevlə əlaqə saxlasın. Bu arada İraqın Azərbaycandakı konsulu cənab Səgvan Botani də gəldi və məsləhət oldu Mahmud Səngəvi bu səfər qayıtsın, başqa zaman gələr.

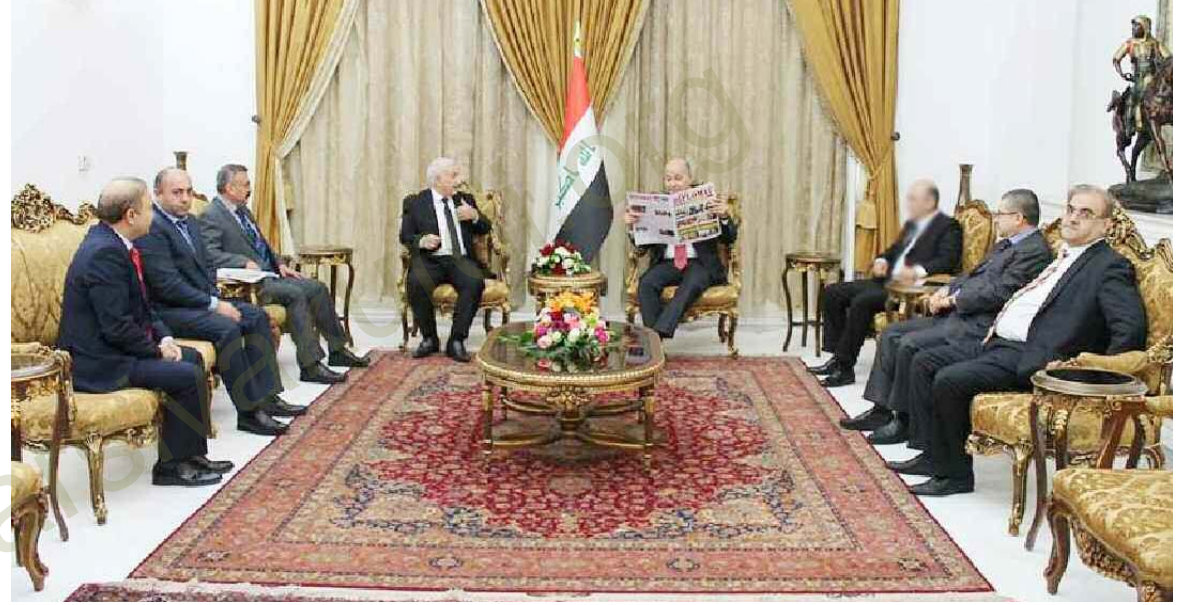
-Mahmud Səngəvi kimdir? "O, ilk öncə Kürdüstan bölgəsində tanınmış yazıçıdır, ömrü boyu Kürdüstanı qoruyan Peşmərgə-fədai olub, KYP-nın siyasi bürosunun üzvüdür və Gərmiyən bölgəsinin Peşmərgə güclərinin rəhbəridir".

Mən Mahmud Səngəvidən nə üçün Qarabağa getməsini soruşdum. O, bildirdi ki, biz ermənilərin Azərbaycan ərazilərinin işğal etməsindən, Xocalı qətləyimi haqqında azdan çoxdan məlumatımız var. Lakin Avropanın bir sıra ölkələrində eləcə də İraqda bir sıra mətbuat orqanları yazırlar ki, guya ermənilər Qarabağda kürd xalqına muxtariyyət veriblər, kürdlər orda sərbəst yaşayırlar.

dövlət xadimləri ilə görüşlər keçirdik. Dekabrın 1-ində xüsusi təyyarə ilə Bağdada gətdik, dekabrın 2-sində günorta saat 2 radələrində bizi prezident iqamətgahına apardılar və gözlədiyimiz görüş baş tutdu.

Prezident Bərhəm Saleh qonaq otağının qapısında bizi çox səmimi qarşıladı və xoş gəlmisiniz deyək bizim qolumuzdan tutaraq otağa dəvət etdi. Bizimlə gedən heyət əyləşdikdən sonra bir daha bizə xoş gəldiyimizi bildirdi. Məndə öz növbəmizdə, bizi dəvət etdiyi üçün cənab prezidentə öz təşəkkürümü bildirdim və yeni İraq Respublikasının Prezidenti seçildiyi üçün təbrik edərək bu məsuliyyətli işdə uğurlar arzuladım.

Söhbət əsnasında cənab Bərhəm Saleh bildirdi ki, mənim səmimi salamımı Azərbaycan Prezidenti çox hörmətli cənab İlham Heydər oğlu Əliyevə çatdırarsınız, cənab

İlham Əliyevə qarşı böyük hörmətim və rəğbətım var, güman edirəm iki qardaş ölkələr arasında mədəni, iqtisadi, siyasi əlaqələr yaranacaqdır. Çünki burda ərəblərlə, kürdlərlə, asurilərlə, kıldanilərlə yanaşı türkmənlər də yaşayırlar hansıki onlar özlərini azərbaycanlı hesab edirlər və sizdə tarixən azəri türkləri ilə azəri kürdləri qaynayıb qarışdığı kimi, burda da türkmənlərlə kürdlər qaynayıb qarışıblar. Uzun illərdən sonra artıq Azərbaycanın səfirliyi də Bağdadda fəaliyyət göstərir. Arzu edərdim ki, Ərbildə də, Süleymaniyədə də Azərbaycan konsulluğu açılınsın. Çünki 80-dən artıq ölkələrin konsulluqları Kürdüstan Bölgəsində fəaliyyət göstərir. Eyni ilə Türkiyədə və bir sıra başqa ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da Kürdüstan Bölgəsinin nümayəndəliyi açılırsa mədəni, siyasi, iqtisadi əlaqələrimiz yaranar və möhkəmlənər.

Görüş zamanı bildirdim ki, Azərbaycan Respublikası 30 ilə yaxındır ki, mənfur qonşumuz Ermənistanla müharibə edir və yeddi rayon, Qarabağ işğal altındadır. İyirmi Yanvar, Xocalı kimi faciələr yaşadıq.

Dörd minə qədər mülki əhalimiz ermənilərin əlində əsirlikdədir. Ermənilərin ucbatından milyon yarım xalqımız doğma yurd-yuvalarından zorla çıxarılaraq qaçqın və köçkün kimi Azərbaycana yerləşdiriliblər. Bütün bunlara baxmayaraq ölkəmizin çox hörmətli Prezidenti cənab İlham Əliyevin uzaqgörən siyasəti sayəsində çoxmillətli Azərbaycan Respublikası çox sakit, sabit, əmin amandır və MDB ölkələri arasında inkişaf etmiş bir ölkə kimi tanınır.

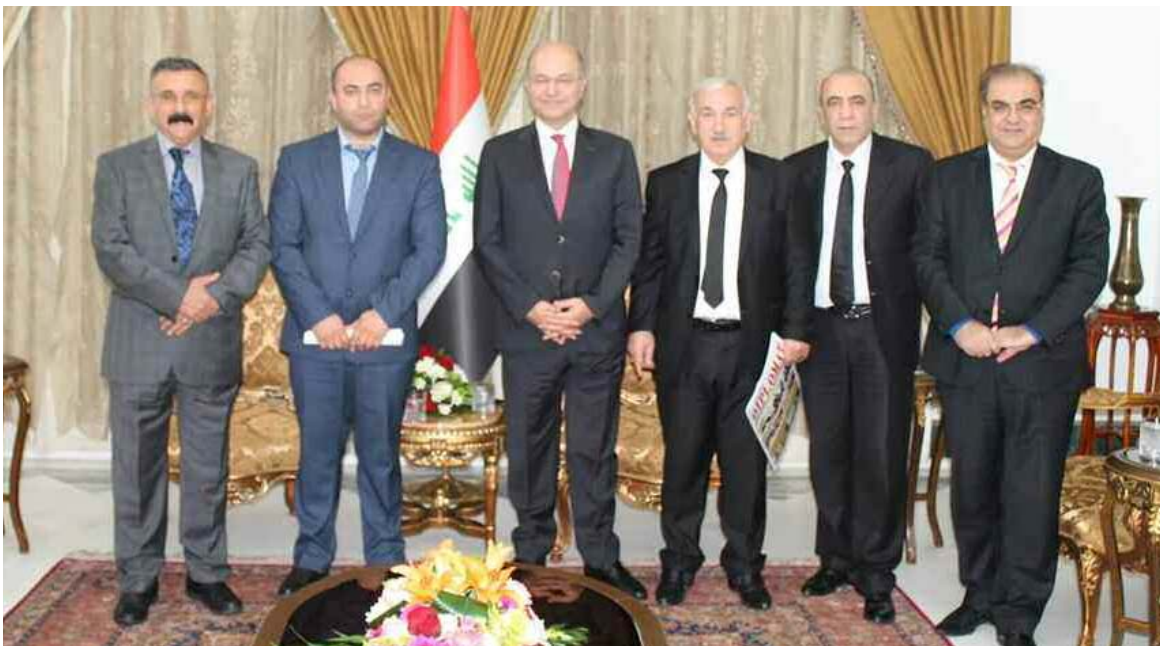
Qeyd etdim ki, biz yaşadığımız faciələri sizdə yaşamırsınız. Ona görə də, siz də qardaş ölkə olaraq, haqqın, ədalətin tərəfdarı olaraq Azərbaycanın tərəfini tutan ölkələr sırasında Ermənistanın haqsızlığına qarşı münasibətinizi bildirməlisiniz. Kürd xalqının nümayəndəsi kimi, bir ölkənin prezidenti olaraq, bu gün minlərlə azəri kürdünün, azəri

türkünün qız-gəlini ermənilərin əsirliyindədir. Dörd ildir ki, iki mülki həmvətəndəşimiz Kəlbəcərdə olan ata-babalarının qəbirlərini ziyarətə gedən Dilqəm Əsgərov və Şahbaz Quliyev həps olunaraq olmanın işgəncələrinə məruz qalıblar. Onların və işğal olunmuş ərazilərin qaytarılmasına siz də öz növbənizdə cəht edəsiniz, münasibət bildirsəniz hər halda müsbət təsiri olar. Çünki siz İraq Respublikasında, Kürdüstan bölgəsində ermənilərə hər cür şərait yaratmışınız.

Prezident Bərhəm Saleh öz növbəsində bildirdi ki, illərdir ki, siz yaşadığınız faciələri İraqda yaşayan xalqlar yaşayıb və mən sizi gözəl başa düşürəm. Öz növbəmdə bizimdə əlimizdən nə gəlsə əsirgəməyəcəyik.

Sonda qeyd etdi ki, Novruz bayramı ərəfəsində Azərbaycandan 10-nəfər parlamentər, jurnalist, yazıçı və şair dəvət olunacaqsınız.

Məndə öz növbəmdə bizi dəvət edib səmimi qarşıladığına görə, Bərhəm Saleh cənablarına təşəkkürümü bildirdim və arzu etdim ki, iki qardaş ölkələr arasında əlaqələr yaranar və bir gün belə bir görüş Azərbaycanda baş tutar.

adına hava limanına gedərək qonaqlar haqqında maraqlandım, aidiyyəti rəsmlər bildirdilər ki, bu adam Ermənistan ordan da qanunsuz Azərbaycan ərazisi olan Qarabağa giriş-çıkış etdiyi

Məndə bir yazıçı kimi deyilən Kürdüstan Muxtariyyatına getmək məqsədi ilə Qarabağa gətdim. Kaş gətməyəydim, çünki boşaldılmış xaraba kənd və qəsəbələrdən başqa bir mənzərə rastıma gəlmədi. Hər

Bakıdan Ərbilə uçduq, orda bizi gözləyən maşınla Süleymaniyə şəhərinə gətdik. Axşamüstü şəhərə çatdıq və əvvəlcədən nəzərdə tutulan mehmanxanada yerləşdik. İki gün Süleymaniyədə bir sıra

SEROK KOMARÊ ÎRAQÊ BRÊZ BERHEM SALIH PÊŞWAZÎYA SERNIVÎSARÊ ROJNAMA "Dîplomata Kurd" Tahir Silêman û hevalên wî kir

-Rojekî ji Kurdistanê, ji bajarê Silêmanîyê têlêfonek minra hat. Xortekî cîwan bi nabê Dukan miva diaxîfî.

- "Kekê Tahir min têlêfona te ji hevala hildaye em bi serkarîya Mehmed Sengawî çend kes hes dikin bêne Azerbaycan, Baku ziyaret bikin û der bare kurdên Azerbaycanê agahî hildin."

Min bersiv da û got: Ser sera werên,

asayîşa balafirxanê û polîsanva hevdiñtin kir û konsûlê Îraqê yê Azerbaycanê kekê Segvanjî hat û me xebirdan kir wekî kekê Mehmed berdîn. Asayîşa Azerbaycanê got tenê serok komarê Azerbaycanê dikare desturê bide.

Me got, pêwîstî hebe em dikarin serok komarê Îraqê brêz Cenabî Berhem Salihra hîvî bikin ew têlê bike

gundên xereve û xalî. Min pirs kir lê kanî Otonomîya Kurdistanê wekî Wekilê Misto dinivise min ava kir? Gotin, otonomîya çi ? Kurdê çi kurd hemu bi dagirkirina ermenîya Qerebaxê hemû revîne çûne Azerbaycanê. Ez wê nêtê hatime Azerbaycanê wekî bizanibim rewşa kurdên Qerebaxê çi lê hatîye, rewşa wan çawane? Lê vê care nebu careke din emê şandeke deh kesan bêne nava kurdên Azerbaycanê"

-Ez Mehmed Sengawî deh kesên parlamenter, rojnamevan û rewşenbîr dewatî Îraqê, Kurdistanê dikim û emê amedakarîya hev diñtina bi Serokê Komara Îraqê, birêz cenabî Berhem Salihva bêk bînin.

28-meha 11-da 2018-salê bi

Berhem, der bare serokê Azerbaycanê İlham Elîyêv û pêwîstîya helaqetîya navbera dewleta Îraqê û Azerbaycanê peywendiyên aborî, çandî, siyasî pêşbixin û bona despêka helaqetîyê 10-kes ji Azerbaycanê dewatî Îraqê kir.

Min ji serokê Îraqê cenabî Berhem Salih çend hîvîdarî kir,

1. Wextê navbera şerê Azerbaycanê û Ermenîstanê nêzîkê 3000-kurd û azeri jin -zarok, keç dîl ketine destê ermenîyan. Hun dikarin peywendiyê serok dewleta Ermenîstanêva çê bikin wekî wan dîla rizgar bikin, bînin Îraqê paşê derbasî Azerbaycanê bikin.

2. Du kurdên me ji Kelbecerê Dîlqem Eskerov û Şahbaz Qulîyev çune ser merzelên kal û bavên xwe

kîngê bîn wusa bizanibin mala brayêwe li Baku heye keremkin, ez xizmeta wedame.

-Mehmed Sengawî kîye?

Mehmed Sengawî xelkê Başûrî Kurdistanê, bajarê Silêmanî nehîya Germîyanêye. Hemu jîyana xwe buye Pêşmergê Kurdistanê, çend cara wextê

serokê komarê Azerbaycanê brêz cenabî İlham Elîyêv wekî kekê Mehmed berdîn.

Lê kekê Mehmed qaîl nebu, nehîşt û got, emê wextekî din bêne Bakû zehmetî nedine tu kesî.

-Min pirs kir: "Kekê Mehmed xêre tu çûyîy Qerebaxê?"

şer brîndar buye, rêvebirê Pêşmergehên Germîyanê, endamê Mekteba Siyasyê YNK-ê ye û nivîskare, çend pirtukên wî ronahî diñtîye.

02-11-2018-dê salê şev têlêfon hat wekî kekê Mehmed Sengawî hevalên xweva hatine matara Bakuyêne. Miqabin kekê Mehmed Sengawî çûye Qerebaxê û mora Qerebaxê li pasportê wî lédane, lema xadîkirine û pirsîyar dikin bo çi çûye Qerebaxê?

Ez siba hatim matarê û xebatkarên

- Kekê Mehmed bersiv da û got:

"Mera digotin li Qerebaxê Kurdistanê Sor heye, wura Otonomîya Kurda 1994-salê hatîye damezrandinê. Min xwast çawa rewşenbîrekî kurda wekî herim wan kurdên me ziyaret bikim û binêhêrim rewşa wan çawane? Der bare kurdên Kurdistanê Sor pirtukekî binivîsinim û agahî bidime gellê kurdê Başûr wekî ewjî agahdarbin.

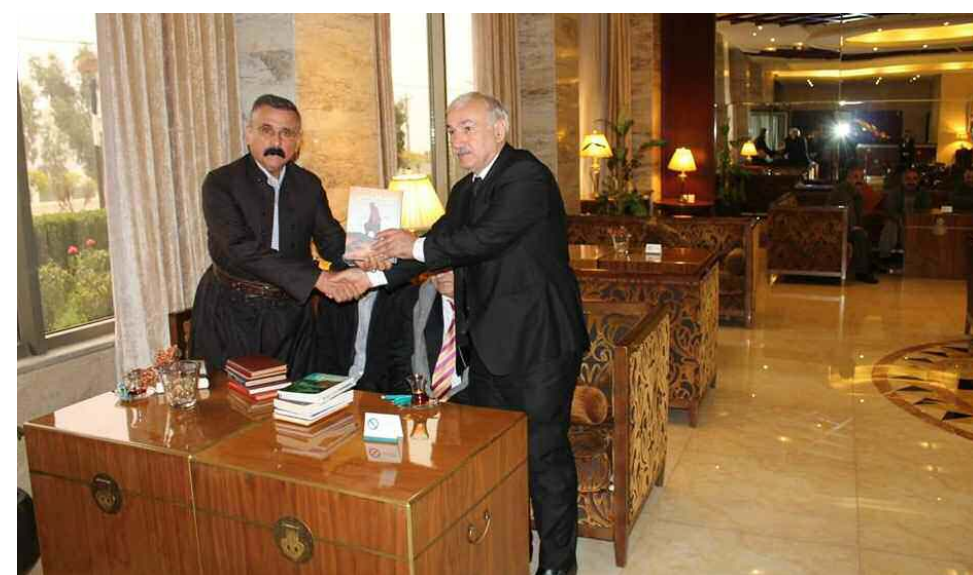
Lê ez çune Qerebaxê çi kurd, çi Kurdistan min kurdek li wur nedît, xêncî

harîkariya kekê Segvan, konsula Îraqê vîzame amade bû û bilêtên me hat qutkirin û em 29-11-2018-a ji balafirxana Bakuyê firîne Hewlêrê. Kekê Dukan û Enver benda mebûn. Em berêvarê gêhîştine bajarê Silêmanî li mêvanxanê cîwar bun. Sivetirê kekê Mehmed Sengawî, Doktor Taha Berwarî û hine hevalava em çune ofîsa kekê Doktor Taha Berwarî. Kekê Taha mêvanîke qiran da me û me bona çuna Bexdayê

ermenî ew girtine, eva 4-salin girtîgehê hêdane.

3. Bona kurdên Azerbaycanê "Maleke Kurda" bê kîrîn wekî gellên me çanda xwe bide jîyandin.

Serokê hêja cenabê Berhem Salih got wekî serok komarê Ermenîstanê ew dewat kirîye Ermenîstanê. Hun navên wan mera bigihînin emê wê pirsê serokê Ermenîstanêra goftû go bikin.

goftû go kir wekî 02-12-2018- sale em herin hev diñtina serokê Komara Îraqê brêz cenabî Berhem Salih bikin.

01-12- 2018-ê sale em bi frokekî taybet ji Silêmanî çune Bexda mêvanxanê cîwar bun sivetirê 02-12-2018-salê nivro çune îqama Serokatîyê. Pey demekî kurt serokê komara Îraqê cenabî Berhem Salih ber derge em bi germî û dil pêşwazî kir em dane runîstandinê xêr hatin kirinê şunda xwe runîşt.

Pirsîyara der barê kurdên Azerbaycanê, hurmet u rêzê kekê cenabî

Em jî gumanin serokê Komara Îraqê brêz cenabî Berhem Salih ser van mijara karekî erênî derîne hole.

Em ji nabê "Yektîya civata "Kurdên Azerbaycanê" û rojnama "Dîplomata Kurd" spasiya xwe dikin kekê Mehmed Sengawî, wekî harîkar bu bo hevdiñtina Serok Komarê Îraqê cenabî Berhem Salih.

Amade kir: Tahir Silêman serokê Yektîya Civata "Kurdên Azerbaycanê" û sernivîsarê rojnama "Dîplomata Kurd"

Zəngəzurun Hacısamli camaatı

XVIII yüzilin ikinci yarısında Qaraçorlu mahalında bir neçə tayfa icması və kənd camaatı cəmlənmişdi. Ən böyük icmalardan biri Hacısamli camaatı idi.

Camaat öz adını Hacı Sam Şadılından alıb. Bəzi qaynaqlara görə, Hacı Sam Xorasanda ömür-gün sürüb. Hacı Samın Hüsən adlı oğlu vardı. Hüsən Xorasanda, Məşhəd dövrəbə-

sonra Qaraçenli tayfası bu yurdda məskunlaşmışdı. Qaraçenlilərin ilk düşərgəsi Bazardüzü idi.

Hacısamli camaatı Qarabağ xanlığının siyasi camaatında mühüm rol oynamışdı. Rus-İran savaşlarında fəal iştirak etmişdi. Gah ruslara, gah da iranlılara kömək etmişdi. Hacısamli tayfalarının Qacar ordusuna köməyi haqqında tarixçi Mirzə Yusif Qarabaği

Xudavərdinin (Tanrıverdi, Məmməd), Qələndər (Allahverdi, İmamverdi, Şahverdi) uşaqları dövrən keçirirdilər.

1827-ci ildə Hacısamli camaatının bir bölüyünün başçısı Həsən Qələndər oğlu idi. Onun yanında əslən Dilağardalı Məmmədqasım Xələf oğlu (1787-?), arvadı Nisə, oğlu Allahverdi və qızı Güllü ilə olurdu.

Hacısamli camaatı bir neçə tayfadan ibarət idi. Bu tayfalar: qasımuşağı, qarabayramlı, əhməduşağı, qaraçenli... Hacısamli camaatı Gəvənli, Babadünlü, Babadün, Qaraçenli-Alaqaqa, Qaraçenli-Kümbəzli, Qasımuşağı (Kürdhacı), Əhməduşağı (Rəsullu), Namli (Lələbağırılı), Qarabayramlı, Ərdəşova, Pircahan, Piçənisi, Vağazın və Şəlvə adlı kəndlərdən ibarət idi. Qasımuşağı tayfası Kürdhacı, Şamkənd, Birinci Çorman, İkinci Çorman, Ələkçi, Bozdoğan, Piçənisi, Bülövlük şenliklərini salmışdılar. Qarabayramlı tayfası Şəlvə, Qabaqtəpə-Daşlı, Kalafalıq-Daşlı, Canıbəyli, Narışlar, Vəlibəyli, Budaqdərə, İmanlar, Hacıxanlar, Qovuşuq, Dambulaq-Seyidlər, Kaha, Pircahan, Alpout, Qoşasu, Aliqulular kəndlərini yaratmışdılar. Əhməduşağı tayfası Hətəmlər, Muncuqlu-Rəsullu, Korcabulaq, Taxtazavod yaşayış məntəqələrini bina etmişlər. Qaraçenli tayfası

rovla ailə qurmuşdu. Davud ağa adlı oğlu, Mariya xanım adlı qızı vardı. Davud ağa Həsən bəy oğlu 1864-cü ildə Tiflis şəhərində doğulmuşdu. Əhməd xan həm dini, həm də hökumət qaydası ilə onu varisliyə götürmüşdü. Şuşada yaşayırdı. Əhməd xanın ona ayırdığı mülkü idarə edirdi. Sonra Sankt-Peterburq şəhərinə köçdü. Milis praporşiki rütbəsi vardı. Davud ağa 14 yanvar 1890-cı ildə vəfat edib. Davud ağa Natalya İosifovna Boyko adlı xristian qızla evlənmişdi. Övladı olmadı. Mariya xanım Tiflis şəhərində dünyaya gəlmişdi. Böyüyəndən sonra xristianlığı qəbul edib (Mariya Aleksandrovna) polkovnik Fon-Kruzenşternlə həyat qurmuşdu. Hacıli camaatının torpaqlarının vergisini Natalya Boyko və Fon-Kruzenştern toplayırdı. Hacısamli mahalı XIX yüzildə Alxaslı, Vağazın, Kalafalıq, Bozgüney, Ağcayazı, Ardıclı, Nurəddin, Fərraş, Korcabulaq, 1-ci Tiğiq, 2-ci Tiğiq, Qorçu, Zağaaltı, Oğuldərə, Qoşasu, Alpout, Bülövlük, Daşlı, Vəlibəyli, Narışlar, Hətəmlər, Kaha, Kürdhacı, Ərikli, Hacısamli, Piçənisi, Xaçınyalı, Güləbird, Pircahan, Əliqulu, Qaraçenli, Təzəkənd, Ərdəşevə, Haqnəzər, Qozlu, Fingə, Bülöldüz, İ İpek, Ayıbazarı, Hoçaz, Şamkənd, Köhnə Çorman, Bozdoğan, Ələkçi, Nağdalı, Şəlvə, Qovuşuq, Zorkeşiş (Hacıxanlar), Budaqdərə, İmanlar kəndlərini yaratdılar.

1905-1906-cı illərdə Hacısamli

rində dünyaya gəlmişdi. Heyvandarlıqla məşğul idi. Müqəddəs Məkkəyi-Mükərrəmi ziyarət etmişdi. Hacı Hüsən Şirin bəy adlı oğlu vardı. Şirin bəy Məşhəd civarında dünyaya göz açmışdı. Yekəlib, yetman igid olandan sonra, tayfa-toluğunu (10 ailədən ibarət Babadünlü tayfasını) başına yığıb, Qarabağa üz tutmuşdu. İlk dəfə Ərdəşevə və Vağazın torpaqlarında binələmişdi. Zorkeşişdə məskunlaşan qeyri-müsəlmanlar Şirin bəyin tayfasına korluq vermiş, malheyvanını otlağa buraxmamışdı.

"Tarixi-Safi" adlı əsərində yazır: "Bir tərəfdən qızılbaşlar, digər tərəfdən Hacısamlinin kürdləri və qeyri türklər, eləcə də günəşin istisi, yolların çetniliyi, əyri-üyrülüylü ruslara mane olduğu üçün qalaya gələ bilmədilər və batalyonu suya çatdırma bilməyib, dağıldılar. Bəziləri qətl olundu və bir hissəsi də əsir düşdü..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıçı", 1991, səh.)

İbrahimxəlil xan hakimiyyətinin son dönəmində Qaraçorlu tayfasını, Hacısamli camaatını oğlu polkovnik Xanlar ağaya tapşırırmışdı. Qaraçorlu elini savaşıqlara Xanlar ağa aparırdı.

Tarixçi Mir Mehdi Xəzani "Kitabi-tarixi-Qarabağ" adlı əsərində Xanlar ağanın Qaraçorlu elinə başçılıq etməyindən dəfələrlə bəhs etmişdir. Tarixçi yazır: "Xanlar ağa öz müqərribi və ixtiyarı olan Əhməd ağa ilə Qaraçorlu və Hacısamli kürdlərinin mahalına daxil olub..." Başqa bir yerdə yazır: "...Xanlar ağa dəxi öz ixtiyarında olan Hacısamli və Sultanlı xalqının atlı və piyadəsinin cəm edib..." (Bax: Qarabağnamələr, 2-ci kitab, Bakı, "Yazıçı", 1991, səh.)

1823-cü ildə Hacısamli camaatı: Vergidəyənlər: 132 tüstü, ödəməyənlər: Sultan Əliməhəmməd bəy 1 tüstü, onun qohumları məaf 4 tüstü, rəiyyətləri qeyri-müsəlman 6 tüstü, kasıb 12 tüstü, molla 2 tüstü, çavuş və onbaşı 1 tüstü.

Hacısamli camaatının bir hissəsi Mehdiqulu xan Cavanşirə bağlı idi. Bu oba XIX yüzilin önündə, 1827-ci ildə 60 tüstüdən ibarət idi. Obada Rövşenin (Molla Şərif, Abbas, Tanrıverdi, Şahbaz), Hüseyin (Haqverdi, Allahverdi, Xıdır, Hüseyinşah, Həsən), Bağırın (Xəlil, Cəlil, Mehdi), Əli bəyin (İmamqulu bəy, Vəli bəy, Bayram bəy). Xəlilin (Məmmədəmin, Tanrıverdi), Tərlanın (İman, Məmməd), Hacıxanın (Həsən, Fətəli), Cəfərin (Bayram, Süleyman),

Qorçu, Qarabəyli, Zağaaltı, Lələbağırılı, Ərikli, Güləbird və başqa yaşayış məntəqələrinin əsasını, ilk daşını qoydular. Babadünlü tayfası Bülöldüz, İpek şenliklərinin bünayadını qoydular.

XIX yüzildə Qarabağda oğruqluq qorçaqlıq, qəhrəmanlıq sayılırdı. Qarətə sonuclanan xanlıq savaşları bitmiş, silahlar yerə qoyulmuşdu. Dəliqanlılar özlərini yeni atıb-tutmaq, vurub-çapmaq meydanı olan qaraoğurluqda sınayırdılar. Bu dövəndə Hacısamli cavanları da qaraoğurluğa qurşanmışdılar. Ünlü şair Qasım bəy Zakir yazırdı:

Səfikürdi, Hacı Samli, Kolanı, Tutarlar, soyarlar dalda qalanı, Viran olsun görüm Doyranbasanı, Evdə yatan yoxdu, qarışib papaq.

Hacısamli camaatının bir hissəsinin yiyəsi isə Xanlar ağa İbrahimxəlil xan oğlu Sarıçalı-Cavanşir idi. Xanlar ağa 1831-ci ildə varissiz vəfat etdiyindən camaat qardaşı Əhməd xana qaldı. Əhməd xanın oğul övladları hələ sağlığında tələf olduğundan qızı Bikə ağaya dövr edildi. Bikə ağa general-leytenant Həsən bəy Ağala-

camaatı ermənilərə qarşı qəhrəmanlıq göstərmişdi. Mir Möhsün Nəvvab yazır: "Başqa bir yerdə, yəni Hacısamli və Piçanlı kürdləri toplaşaraq Gorusun Xənzək kəndinə hücum etdilər. Ermənilərin qabaqcadan gördükləri tədarüklərinin çox olmasına baxmayaraq, müsəlman kürdlərin bu qəfil hücumundan karışaraq bilmədilər nə etsinlər. Müsəlman kürdlər onların çaşqınlığından istifadə edərək bir tərəfdən kəndin evlərinə od vurmağa başladılar. Beləliklə, onlar 20 evi yandırdılar. Evlərin alovu və müsəlman kürdlərin nəreləri göylərə yüksəlirdi. Ermənilər bu hücumun qarşısında davam gətirə bilməyib qaçmağa başladılar. Beləliklə, Xənzək kəndində 20 nəfər erməni öldürüldü. Müsəlmanlar əldə etdikləri qənimətləri özləri ilə kəndə gətirdilər". Hacısamli camaatı tarixən qorçaq, qəhrəman bir toplum olub.

Mənbə

Ənvər Çingizoğlu, Hacısamli camaatı, "Soy" dərgisi, Bakı, 2009.

Ənvər Çingizoğlu, Qaraçorlu mahalı. "Soy" dərgisi, 1 (27), Bakı, 2009. səh.97-106.

Sonda Şirin bəy camaatı başına toplayıb, zorkeşişliləri qovub-çıxarmışdı. Köməyə gələn Gəvənli tayfasına xeyli torpaq ayırmışdı. Nadir şah Qırxlı-avşarın ölümündən sonra Şirin bəyin qohumu Qasım da uruğ-turuğunu toplayıb, Qaraçorlu mahalına gəlmişdi. Şirin bəy ona Kürdhacı torpağını tuş vermişdi. Qasımuşağından

SERBAJARÊ AZERBAJCANÊ EYDA NEWROZ HAT PÎROZKIRIN

Di pêşniyarîya "Yektîya Civata Kurdên Azerbaycanê, ser nave Melle Mistefa Barzanî" 16-ê adarê, seet 14-00-ê li ser bajarê Azerbaycanê Bakuyê li mala şahiyê "Mîraj" cejna Newroz hat derbaskirin, bona şehîdan, komkujîya Helepçe, Xocaliyê rêz hate girtin û hate bîranîn.

Saziya "Yektîya Civata Kurdên Azerbaycanê, ser navê Melle Mistefa Barzanî" 16-ê adarê, seet 14-00-ê li ser bajarê Azerbaycanê, Bakuyê li

mala şahiyê "Mîraj" cejna Newroz derbaskir, Gel bi çoşeke mezin dihatine Newrozê. Nêzingî 500 kes beşdarî Newrozê bûbûn.

Helbestvav, nivîskar, roj-namevan û lêkolînavan Nofel Edalet beşdarîyê cejna Newrozê silav kir, bona bîranîna şehîda, komkujîya Helepçe û Xocaliyê deqek rêz kirtin û Xocaliyê deqek rêz kirtin û Piştî rêzgirtinê Nofel Edalet gilî da sernivîsarê rojnama "Dîplomata kurdi" û rêvebirê "Yektîya Civata Kur-

dên Azerbaycanê, ser nave Melle Mistefa Barzanî" Tahir Silêman. Tahir Silêman bi zimanê kurdi û azerî xêr hatin û slava mêvana kir. Li dîrokê ji dostanîya kurdi û azerîyan axaft, bona anîna rewşa demokrasîyayê û azadîyê seva gellên Azerbaycanê Hêyder Elîyêvê hertim zindî hate bir anîn. Spasî li serok komara Azerbaycanê İlham Elîyêv hat kirin wekî, ev roj li çar aliyê cihanê şer bivejî, lê Azerbaycanê gel edil û rewşeke bratî

dijîn. Paşê Nofel Edalet jî, ji aliyên xwe beşdarvana silav kir û gilî da hunermedê eyan Murad Şamil. Bi rêvebertîya Murad Şamil, hunermendên mêvan Dînara Mayil, İbrahim Borçali û Naîl Laçînî şahî bi çoşeke germ û gur, klam stran govendava hat derbas kirin. Wusajî bi rêvebertîya endamên "Yektîya Civata Kurdên Azerbaycanê, ser nave Melle Mistefa Barzanî" Terane Mayil, Ofêliya Mecîd û Namîg Kamil bi demekî kurt da bi

harîkarîya Ayşe Yehyayêva koma folklorê kurdi bi nave "ŞemaL" amade kirin. Endamê komê Nîcat Ferhadî, Xalid Bedîyêv, Aytac û Elî Elîyêvan, Ayşe Xelîlova, Şehane Memmedova. Koma folklorê Kurdi "ŞemaL" gellekî bi eşq, çoşeke germ û mezin Newrozê şên kirin, beşdarvanan şakirin. Şahiya Newrozê gellekî bi çoşeke mezin derbas bu û gel daxwaz kirin wekî şahiyên wusa berdewambe.

Kürd xalqının dəyərli oğlu, Azərbaycanımızı canından çox sevən, sözüne sadıq, el arasında etibar qazanmış, Qubadlı rayonunda Kürd Mahir kimi tanınan və Bakı, Sumqayıt şəhərlərində bu adla məşhurlaşan Kürd Mahir Vətən həsrətinə dözməyərək qəflətən dünyasını dəyişdi. Allah-Təaladan Kürd Mahirə rəhmət və ailəsinə dərin hüznə başsağlığı diləyirik. Allah rəhmət eləsin!

QUBADLI HƏSRƏTLİ ÜÇ AĞSAQQALIN KƏDƏRLİ SÖHBƏTİ...

Bu yaxınlarda Sumqayıtda toyda idim, toyun sirin yerində Vətən, el yadıma düşdü, siqaret çəkmək üçün şadlıq evinin foyesinə çıxdım. Vətənimiz Qubadlının dağı-arani, mənəm-mənəm deyən kişiləri

həmdə hərden bikef olurdu. Abış dayının 80 yaş olmasına baxmayaraq o dedi, çoxdandı bir birimizi görmürdük.

Kərim dayı isə dedi, ay bala heyif o yerlərə həmişə o yer-

də camaatın birliyini mən hələ heç bir kənddə, rayonda belə birlik görməmişdim. Bunun hamısı nədən qaynaqlanırdı? Mahir dayı deyə sual verdim. Çünki Mahir dayı kəndimizin, rayonumuzun, hətta Zəngəzur mahalının tarixini çox gözəl bilən bir ağısaqqaldır. O dedi, ay oğul kənd hamısı bir nəsilin övladlarıdır, ikincisi dağ camaatıdır, üçüncüsü təmiz havası saf suyu təbiəti gözəl olduğuna görədir.

Ərazisindən neçə tanınmış çaylar keçirdi. Budur bu mahalın camaatın saflığı, mərdliyi, cömərdliyi, qeyrəti, namusu, biri-birinə mehribançılığı bax hamısı bundan irəli gəlir. Gör Zəngəzur mahalından neçə-neçə dahi insanlar yetişib. Allah-Təala dövlətimizə bəxş edib, odur ki, biz onlarla fəxr edirik. Biri elə sənin özün, nə qədər vətən, torpaq həsrətini çəkirsən. Özün ziyalı, ailən ziyalı, uşaqların işləyir, dolanışığın çox yaxşıdır, amma vətən həsrəti çəkməkdən, fikirdən, xəyaldan nə qədər zəifləmişən. Gərək bəzi adamlar kimi, arsız, düşüncəsiz olanın çəkin də 150 kilo ola, hayıf, gör nə qədər gözəl insanlar qəribəliyə dözmədi dünyasını dəyişdi, Allah hamısına rəhmət eləsin, qalanlarına can sağlığı arzulaşırıam..

**SÖHBƏTİ APARDI,
ÇOX HÖRMƏTLİ
AĞAMİR MÜƏLLİM**

O şəhli çəmənin, gülün çiçəyinin, Nülufərin, bənövşənin, göyçəyinin, Çiçəklərin əlvən-əlvən ləçəyinin, Əhmədliyə çələng hörüb gəlmisən.

Gəzmisən dağların gədiyini, yalın, Yemişən səbətini ağ beçə balın, Dünyanı dolanır indi xəyalın, Məlik kəndini qoyub hara gəlmisən?

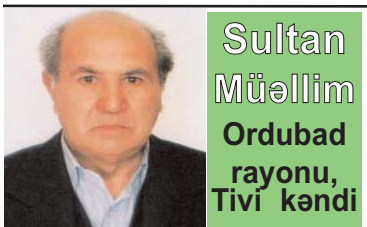
Dahilər məkənin kürd oğlusan, Zəngəzurun qartalısan, Bu Mahalın tarixisən, El ağısaqqalı Mahir əmi.

Çavanlara yol gösdərən, Vətəni çandan sevən, Xainlərə sinə gərən, El ağısaqqalı, Mahir əmi.

Kasıblara dayaq duran, Satqınları divan tutan, Nadanlara zərbə vuran, El ağısaqqalı, Mahir əmi.

Vətən satanlara sözü dəyən, Saxdalara nifrət edən, El obanın, dərdin çəkən, Mərd ağısaqqal, Mahir əmi.

Kələr gicgitənlə göy quzu qulağı, Xutəb bışirilərdi hər səhər çağı, Xutəbə hopardı tuluğun yağı, Yağlı xutəb kənddə yeyib gəlmisən.

**Sultan
Müəllim
Ordubad
rayonu,
Tivi kəndi**

Qubadlılı Mahir kürd oğluna Ordubadlı Sultan müəllimdən açıq məktub
Zər qədini zərgər bilər
Qiymət zərini özündədir
Aşiq mizrab vursa saza
Qiymət sazda sözüdədir

Adın Mahir, kürdün oğlu olusan,
Qaçaq Nəbi diyarıdan gəlmisən,
Sultanı, Xosrovu yada salıbsan,
Tərgülü müqəddəs bilib gəlmisən

Keşməkeşli həyat yolu keçmisən,
Qubadlıda buz bulaqdan içmişən,
Yüz gözəldən bir Gülbəsi seçmişən,
Özünü gətirmisən gəlmisən.

Suyun zümzüməsi, quşlın səsi,
Qayada kəkiliyin şirin neğməsi,
Qayadan tökülən dağ şələəsi,
Sehirli ələmi gəzib gəlmisən.

Qarlı dağın sərin mehin havasın,
Çil kəkiliyin yumurtasının yuvasın,
Gözəllərin o sehirli dünyasını,
Gözəl Qubadlıda qoyub gəlmisən.

Dostumu bikef gördüm

Bu günlərdə Sumqayıt şəhərinə getmişdim. Dedim yaxşı gəlmişəm gedim mənəm ən əziz dostlarımdan

durur. Bizə heç kim kömək eləmədi. Bizim dövlətimiz nə edirsə tək başına öz bacarığı ilə qurub yaradır. Allaha pənah inşallah yaxşı olar. Söhbət əsnasında, Canəhməd babası Bayram Gülməmməd oğlunun igidliyindən xalam Aygülün söhbət etdikləri yadıma düşdü. Xalam Aygül deyirdi: "Yaxşı yadımdadı, Bayram kişi kəndin camaatına bir-bir dedi, İbadulla Cəbrayıl deyir ki, silah almaq lazımdır. Deyirlər ermənilər osmanlıda türklərə qarşı silahlı basqınlar eləyirlər. Qabaqlarına keçənə məhəl qoymayıb güllə-boran edirlər. Deyilənə görə buralarda da gizli silahlanırlar, vəziyyət gərgin ola bilər."

Sən demə, Bayram kişi İbadulla Cəbrayılın dadasına qoşulub, gedib indiki Görüş şəhərinin yerləşdiyi Şıxavuz dərəsindəki ermənilərə məxsus gizli silah anbarının yol yolağasını öyrənilər, necə dağıdıb silahı ələ keçirməyi bildirmiş kənd ağısaqqalı. Ağaməmməd kişi dedi: "Ey cavanlar mən Bayramın igidliyini bilirəm. Yığılın onun başına nə desə yerinə yetirin."

Odur ki, kənddən bir neçə qoçaq kişilər yığılıb Bayram kişinin ətrafına, onlardan biri də dedəm Dadaş kişi idi. Qoşuldular Bayram kişiye getdilər həmin silah anbarını dağıdıb silahı ələ keçirmək üçün. İki gündən sonra həmin adamlar kəndə qayıtdılar. Nə qədər beşatılan, rusya tüfəngi, neçə at yükü patron daşıyıb gətirmişdilər.

Hələ bu harasındır? Erməninin uzaq vuran topu, mərmiləri ilə bir

biri olan həmyaşdım Məmmədov Canəhməd Gəray oğlunu görürəm. Gedəndə gördüm dostum həyatda bir neçə nəfərlə oturub söhbət edir. Məni gören kimi tez ayağa qalxıb çox səmimi görünürdü. Baxdım ki, dostum çox bikefdi, allah eləməsin nəse bikef görürəm sənə deyə soruşdum. Canəhməd mənə hər vaxt mama oğlu deyə müraciət edir, mən isə ona dayoğlu deyirəm. Dedi mamacığlı bikef olmayım nə edim. Düz 21-illik bundan əvvəl 8 mart 1993-cü ildə yaxşı xatirəmdədir gedənlərin biri də sən idin. Bakıdan Sumqayıtdan 10 balaca maşın aile uşaqlarımızla kəndə getmişdik. Valideyinlərimizlə və kəndimizin camaatı ilə əsl döyüşən oğullarımızla görüşməyə və dünyasını dəyişən yaxınlığımızın məzarlarını ziyarət etməyə. Biz gedəndə havalər çox yaxşı idi, söhbətimiz olmuşdu ayın4-ü şəhərə qayıdaq, gecə bərk qar yağdı, fikirləşdik nə edək. Kənddən asfalta qədər bir kilometr yolu maşınları bir-bir, mərhum Mürsəl oğlu Pənah öz Belarusu ilə çəkdi yazı düzünə, asfalta çıxıb şəhərə gəldik. Bu gecə yatmışdım kəndi yuxuda gördüm. Birdən ayıldım həmin gün yadıma düşdü. Şəhərə qədər əsəbdən yatmışam. Bikef olmayım ne eleyim. Hələ nə qədər erməni müsəlman davası olubsa belə müsibət bizim kəndin başına gəlməyib. Yaşlı insanları sən çox danışdırmısan. Belə müsibət olmamışdı.

Kəndimizin tarixini azdan-çoxdan bilən insanlardan biridə sizsiniz. Atalarımız, babalarımız ulu babalarımız necə igidlik göstərirlər. Baxdım ki vallah düz deyir. Giley etməyə haqqı var. Çünki, Canəhməd elə bir nəsilin övladıdır ki, hətta onun sözünü yazmamaq günahdır. Bu nəsil daima Azərbaycanımıza ziyalılar bəxş edib. Bu ziyalılar gündə var, gələcəkdə də olacaq, o ki, qaldı Canəhməd özünə, el arasında böyük hörmətə malik ağısaqqaldır, gözəl ailə başçısıdır, hörmətli ailəsi, oğlu, gəlını, iki gözəl nəvəsi var. Ramal, Cavidan, allah salamat eləsin. Dedim dayoğlu çox düz deyirsən, allah atalarımıza rəhmət eləsin, deyiblər oddan kül törər, küldən od. İndiki insanlar cırılaraq, əsil döyüşən oğullar şəhid oldu, bəziləridə əlil oldular. Elələridə oldu ki, ordunun birliyini pozaraq qoyub qaçdılar. Bax kəndimiz, elimiz belə şərəfsizlərin qurbanı oldu. Birdəki, o boyda rus ordusu ermənilərin arxasında durdu indidə

Məmmədov Canəhməd Gəray oğlu

yerde atlara qoşub gətirmişdilər. Həmin topu, Qunlanlı xıranlarında sənğər qazıb orda quraşdırdılar. Daşnak Andranikdən çox qabaq idi həmin toplar. Nujddronun bandasını, o tərəfdən Tatrı Suarlı kəndləri, bu tərəfdən Üçtəpədən bəri imkan vermədilər erməni banditləri Gorusa yenə bilsinlər. Vurub bandanı darma dağını etmişdilər. Xalam deyirdi: "Dədəm Dadaş həmişə deyirdi, doğrudan Bayram əsl igiddir, ikinci Qaçaq Nəbini xatırladır. Gözlərimin önündə erməni keşikçilərini necə məhv elədi, silahları ələ keçirtmək üçün. Xalam deyirdi, həmin silahlardan Daşnak Andranikin ordusunun dağılmasında bizim kəndin o vaxtı cavanları silahlanıb türk ordusuna qoşulub erməni faşistlərinə qarşı neçə döyüşlərdə iştirak ediblər. Ay bala o vaxtı bizim kəndin silahlanmasında Bayram kişinin misilsiz xidməti olub. Məndə dedim, sən bil belə bikef olub fikir eləməyin o qeyrətli nəsilədən gəlir ay Canəhməd."

**Qələmə alan diplomat
qəzetinin idarə heyətinin
mərhum üzvü Kürd Mahir**

“Diplomat” qəzetinin arxivindən

Tatyana Fyodorovna Aristova – Rusiyanın yeganə kürdşünas-etnoqrafı və dünya şöhrətli alimi

Onun nəşrlərinin yüksək qiymətləndirilməsi, müəllifin 30 illik səhra araşdırmalarının, Gürcüstana, Ermənistana, Azərbaycana, Orta Asiyaya və İraqa çoxsaylı səyahətlərin nəticəsidir.

Kürdlərin yaşadığı şəhərlərlə kifa-yetlənməyərək, Tatyana Aristova şəxsi təşəbbüsü ilə kənd-kənd, ev-ev gəzərək, kürdlərin tarixini, adət-ənənələrini, maddi və mənəvi mədəniyyətini və millətlərarası münasibətləri dərinlən öyrənirdi. T.Aristova yüksək dərəcəli peşəkar idi. O, nəinki fars və kürd dillərini bilirdi, həmçinin məşhur kürdşünaslar – İ.Orbeli, A.Şamilov, K.Kurdoyev, Ç.Bakayev, M.Rudenko, məşhur şərqşünaslar O.İncikyan və Q.Akopov ilə şəxsi tanışlığı var idi. T.Aristova kürd ziyalıları – H.Cındı, M.Əsəd, C.Cəlil, M.Rəşid, Ş.Aşiri və başqaları ilə daima fikirləri və araşdırmaları ilə məsləhətləşərdi, bu isə öz növbəsində onun işinə təkrarolunmaz güc verirdi.

Keçmiş onilliklərdə çox şey dəyişdi. Zaqafqaziyada baş verən fəlakət-kürdləri yenidən dünyanın müxtəlif ölkələrinə – Rusiyaya, Qazaxstana, Ukraynaya, Avropaya və sair ölkələrə səpələdi. T.Aristovanın araşdırma apardığı kəndlərin əksəriyyətinin qalıqları qalıb. Bəzi kəndlərdə isə başqa millətlərin nümayəndələri yaşayırlar. Onlar kürdlərin mədəniyyətini və izini məhv etmək üçün hər cür əmələ əl atırlar.

Məhz bu çətin qaçqınlıq zamanəsində kürd gənclərinin qarşısında çox vacib problemlər durur: milli şüurun, doğma dilin, adət-ənənələrinin unudulmaması və ümumiyyətlə Kürd xalqının məniyyətini əks etdirən mənəvi dəyərlərin qorunub, gələcək nəsle ötürülməsini vurğulamaq lazımdır. T.Aristovanın arxivlərinə müraciət etdikdə, biz Kürd xalqının apardığı mübarizəni, xalqın tarix və adət-ənənələrini, özünəməxsus dünya təfəkkürünü bərpa edə bilərik.

T.Aristova ömür boyu elm naminə mübarizə aparmışdır. Onun şəxsi arxivi daim kürdlərin üzünə açıq idi. O, araşdırmalarının nəticəsi ilə kürd ictimaiyyətini məlumatlandırır, onlar ilə məsləhətləşirdi.

Bu isə toplanmış materialların zənginliyindən xəbər verir. Allahın köməyi ilə, Kürd xalqının dəyərli dostu və fədakarı Tatyana Fyodorovna Aristova daima xalqımızın ürəyində layiqli yer tutacaq.

***

Mənim Zaqafqaziya kürdləri haqqında araşdırmaları 50-80-cı illəri əhatə edir. İmkan daxilində Ermənistan və Azərbaycanda yaşayan kürd ağsaqqallarının danışdıqları əfsanələr, şifahi xalq ədəbiyyatı və kəndlərin tarixi qeyd olunurdu. Əlavə olaraq, bu əfsanələr yoxlanılırdı, bu haqda qonşu kəndlərin nə düşündükləri soruşulurdu, rayon mərkəzində olan arxivlərlə tutuşdurulurdu. Araşdırmalar aşağıda sadalanan həm kürd, həm də qarışıq əhalisi olan (erməni-kürd, azərbaycan-kürd, rus-kürd) rayonlarda aparılmışdır:

- Ermənistan SSR-nin Aparan, Aştarak, Basarkeçər (Vardenis), Dilican, Talin, Oktemberyan, Şaumyan, Eçmiadzin rayonları;

- Azərbaycan SSR-nin Kəlbəcər, Laçın, Qubadlı rayonları;

Hələ XIX – XX-cı əsrin əvvəllərində toplanan materiallar bizə deməyə imkan verir ki, bu bölgədə bir-neçə kürd tayfası ta qədimdən yaşayırdılar. Onlar əsasən – “Sipki”, “Cəlali”, “Şəkkak”, “Zilan”, “Həsənan” və s. tayfalarıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, hələ XIX-cu əsrdən Ermənistanda olan kürd kəndləri əsasən tayfa prinsipi ilə yaranmışdır, Azərbaycanda isə yaxın qan qohumluğu böyük rol oynayırdı.

Bəzi ədəbi materiallar kürdlərin Zaqafqaziyada qədimdən yaşadıklarını qeyd edir. Məlumdur ki, X – XI-ci əsrlərdə Zaqafqaziyanı bəzi kürd tayfaları və nəsilləri idarə edirdilər. Bununla əlaqədar V.Minorski bölgənin inkişafında Şəddadi kürd

nəslə qoymuşdur, onlar Minkənddə məskunlaşmağı üstün tutdular. Şahsuvarovların arxasınca Minkəndə daha bir neçə kürd ailəsi köçmüşdür. Kənd qohumluq əlaqələrinə əsasən bir-neçə məhəlləyə bölündü. Ağsaqqallar danışdıqları ki, Şahsuvarovlar Minkəndə gələndə burada 1673-cü ilə aid olan alban kilsəsindən başqa heç bir tikili yox idi. Çox güman ki, burada nə vaxtsa albanlar yaşayırdılar.

Kəndin ağsaqqalı Müseyib Hüseyinqulu oğlu Axundovun nəzəriyyəsinə görə isə, bu kilsə qədim məscidin qalıqları üzərində tikilmişdir. Azərbaycanda qədim zamanlardan məskunlaşmış Qubadlı rayonunun Zilanlı və Şotlanlı kəndlərini hesab etmək olar. Bu kəndlərin əhalisi birinci və ikinci Rusiya-İran müharibəsi dövründən əvvəl İrana tabe idilər. Kəlbəcər rayonunun Aşağı Şurtan kəndinin təməlini Laçın rayonunun Mirik (Həsənanlı – A.S.) kəndindən köçənlər qoymuşdur. Məlumatla görə, Hüt və Nağı adlı qardaşları öz ailələri ilə XIX-cu əsrin sonunda bu bölgəyə gələrək məskunlaşmışdılar. 1920-ci illərdə bəzi kəndlərin əhalisinin bir hissəsi çətin həyatdan xilas olmaq üçün Azərbaycanın aran rayonlarına köç etmişdir. Onlar əsasən Yevlax və (Mirbəşir) Tərtər rayonlarının ərazisində məskunlaşmışdılar.

Kəlbəcər rayonunun Zəylik kəndinin əhalisi isə ikinci Rusiya-İran (1826-1828) müharibəsi zamanı İrandan əvvəla Ermənistana, XX-ci əsrin əvvəllərində isə Kəlbəcəre köçmüşdülər. Əfsanəyə görə, kəndin təməlini üç qardaş qoymuşdular. Sonra isə qardaşların ikisi Zar kəndinə köç edərək, orada məskunlaşmışdılar.

Tarix boyu, xüsusəndə 1920-ci illərdə kürd tayfaları Azərbaycandan Ermənistana, Ermənistandan isə Azərbaycana köçürdülər. Bu yerdəyişmələr əsasən iqtisadi və qismən siyasi amillərə bağlı idi.

Misal üçün, Laçın rayonunun Qarakeşiş kəndinin əhalisi İrəvan quberniyasının Şərur-Dərələyəz qəzasından köç etmişdilər. Onlar əvvəlcə Qaraqışlaq adlanan yerdə məskunlaşmışdılar. Təxminən 1920-ci illərdə Xudo və Abbas adında iki qardaş Qaraqışlağın 15-20 km. Aralığında yeni kəndin təməlini qoyaraq, Qarakeşiş adlandırdılar.

Ermənistanda yerli kürdlərdən savayı, Türkiyədən, İrandan və Azərbaycandan köçən kürdlər az deyildi. Bu tayfaların Ermənistana köçməsi XVII-XIX-cu əsrləri əhatə edir. Rusiya-Türkiyə müharibələri zamanı (1853-56, 1877-78) Rusiyaya tabe olan tayfalar Rusiyaya köçürdülər və əsasən İrəvan quberniyasında məskunlaşdılar. Əksinə, Türkiyəyə tabe olan kürd tayfaları Zaqafqaziyadan Osmanlı ərazisinə köçürdülər.

Ermənistanda kürdlər əsasən tayfa prinsipi ilə məskunlaşdılar.

Beləliklə, Aparan rayonunda on üç kürd kəndi – Ələqəz, Kondaxsaz, Carca-ris, Korbulaq, Kürd Pambı, Quruboğaz, Kiçik Camışlı, Mirak, Səngər və Çobanmaz – “bala”, “məhmədi”, “rojki”, “sipki” tayfalarının nümayəndələri idi.

Talin rayonunun onbeş kəndi – Akko, Baysız, Bəroj, Qəlto, Dian, Zəvestan, Kələşbəq, Qabaqtəpə, Kar-mirpoh, Sabunçu, Seyrane, Sıçanlı, Sorik və Tələk əsasən “zokori”, “ortuli”, “raşi”, “rojki”, “sipki”, “həsəni” tayfalarının nümayəndələri idi.

Şaumyan rayonunun iki kəndində Yuxarı və Aşağı Nəcərlər kəndlərində “bruki”lər yaşayırdılar.

Basarkeçər rayonunun dörd - Reysu, Qayabaşı, Qoşbulaq və Ker kəndlərində

T. Ф. Аристова в курдском национальном костюме

dövlətinin əməyini yüksək qiymətləndirir. Paytaxtı Gəncə və Dvində olan Şəddadilər dövləti böyük əraziyə malik idilər.

Q.Çursinin nəzəriyyəsinə əsasən kürdlər Qərbi Azərbaycanda (Keçmiş Kürdüstan qəzası) 1589-cu ildə baş verən türk-fars müharibəsi zamanı köçürülmüşdülər.

Tarixi sənədlərə əsasən, XIX-cu əsrin ikinci yarısında kürdlər Azərbaycanın növbəti qəzalarında yaşayırdılar: Elizavetpol (Gəncə) quberniyasının – Arəş, Cəbrayıl, Cavanşir və əsasən Zəngəzur qəzaları, Ermənistanda isə - İrəvan quberniyasının – Sürməli, Şərur-Dərələyəz, Eçmiadzin, Aleksandropol və Novobayazet qəzaları.

Mənim tədqiqat üçün seçdiyim kəndlər bunlar idi:

- Laçın rayonunda – Minkənd, Aşağı və Yuxarı Zerti, Qalaca, Bozlu, Kamallı və Qarakeşiş;

- Kəlbəcər rayonunda – Zəylik, Aşağı Şurtan, Ağcakənd və Oruclu;

- Qubadlı rayonunda – Yuxarı Mollu və Zilanlı

Zaqafqaziyanın qədim xalqı olan kürdlər öz kəndlərinin yaranma tarixini bilirlər. Bu əfsanələrdə əsasən hansı kəndin haradan köçməsi və yeni yerdə necə məskunlaşdığını özündə əks etdirir. Yeni yaylaqların axtarışı və maldarlığın inkişaf etdirilməsi üçün münasib yer axtaran kürdlər daima bir rayondan o biri rayona köç edirdilər. Bu yerdəyişmələr əsasən dağlıq rayonlarında baş verirdi.

Beləliklə, Kəlbəcər rayonundakı kəndlər Laçın rayonunun ərazisindən köç edən kəndlər idi. Oruclu və Ağcakəndin təməlini Laçının Minkənd və Ağcakənddən köçən kürdlər qoymuşdur. Əfsanəyə görə Oruclu kəndinin adını kəndi yaradan şəxsin adı ilə adlandırılmışdır. Ağcakənd isə bura öz ailəsi ilə ilk olaraq köçən Ağca adlı gözəl bir qızın şərəfinə adlandırılmışdır. Baxmayaraq ki, Kürdüstan qəzasının, Kəlbəcər rayonunun Oruclu və Ağcakənd kəndlərinin təməlini Şahsuvarovlar

Ali Awni'den her Kürdün mutlaka okuması gereken bağımsızlık makalesi

"Sorunumuz halkların kardeşliğidir, demokratikleştirme meselesi, otonomi, karton, kanton sorunudur" diyen kardeşlerimiz biz de "Sorunumuz bunlar değildir" diyoruz.

Kürtlerin meselesi, sorunu Kürdistan toprağıdır, coğrafyasıdır, sınıridir. Sorunumuz o kardeşlik adı altında dayattığımız boyalı aldatmacalar değildir. İşte gerçek gün gibi ortada Atatürk bizi bunlarla kandırdı. Irak'ın kandırmacıları bunlardı ve halen böyle devam

de gelecek. Tek fark zamanlamadır. Gerisi gelecek...

Sistemleri öyle cahilane, öyle faşist, öyle geri ki ya Irak gibi dökülecekler ya da saygın bir şekilde kendilerine çeki düzen verecekler.

Demokratikleşme, yurttaşlık, özerklik, karton ve kantonları ile bizi bağlamak isteyen kardeşlerimize diyoruz ki; Buyrun günümüzde Irak Cumhurbaşkanı Kürt, Maliye Bakanı Kürt, Genel Kurmay Başkanı Kürt, Dışişleri Bakanı

ulusuma ne faydası var! Elime ne geçecek sen Bakan olursan? Ulusal olarak diyorum... Evet sen kocaman bir maaş alıyorsun, zengin oluyorsun... falan, belki sana faydası var. Ama bana (ulusuma) yok.. Aslında onlar için de iyi değil, ama bunun görmek işine gelmiyor olabilir yada çaresizler.

Bakınız konu uzmanı, alanda doktorasını yapmış bir arkadaşımız Lozan'dan, Şerif Paşa'dan bahsetti, onu çok kötü yargıladı. İşte tarih bizi böyle yargılayacak. Bugün Kürdistan Devlet istemek ile karşı olmak böyle tarihe yazılacak.

Hepimiz Tarih sayfalarına iki kapıdan gireceğiz! Kirlidir bir kapı var, bir de temiz sayfa... Şimdiki nesiller değil, gelecek nesiller yazacak Nasıl ki biz Bedirhan Bey, Şerif Paşa'nın değerlendirmesini yapıyorsak... Nasıl ki Türklerin bizim adımıza Lozana götürüp, Türklerle kardeşiz, devlet istemiyoruz Misak-Millî'yi imzalar diyenleri yargılıyorsak.. İşte aynen böyle bir gün gelecek nesiller bizden bahsedecekler, "İşte bunlar Bağımsız Kürdistan istedi, bunlar da özerklik talep etti" diyecekler...

Şimdi olanlar okunup anlaşılacak bir bildiri değil ki! Bakınız Sykes-Picot Anlaşması, sadece bu kadar değildi. Alanın uzmanları benden daha çok okumuş, onların alanına değişiyorurum kusuruma bakmasınlar. Aslında Sykes-Picot gizli bir anlaşmaydı! Sovyetler kurulduğunda Komünizm geldi. Komünizm esasında istismara

devam ettik.

Bir Dışişleri Bakanı, Basın sözcüsü, Büyükelçi her açıklama yaptığında geri adım atmamak olmaz! Tüm dünya bize karşı olsa da biz devletimizi istiyoruz! Sen de bu ruh olmalı. Dünya devleri Fransa, İngiltere, zamanın Rusya'sını geri

dat ile Tahran'ın demokratikleşmesi için bedel ödemez. Kürdistan'ı parçalayan, devletsiz bırakan Sykes-Picot düzeninin modeli geçti, Ortadoğu'da yeni bir model dizayn ediliyor.

Kürdistan'ı istila eden devletlerin en az zararla, selamettele

ediyor.

Irak lideri Melik Gazi öldürüldüğünde babam ile dedem anlatırdı halkımız, "İslam lideri öldürüldü" demişti. Taziyelerini ilemişlerdi.

O nerden bizim liderimiz oluyor?

Zaten Irak Sahte bir ülke... Tarihte hiç bir zaman Musul ve Basra vilayetlerinin adı Irak olmamıştı. Irak uydurulmuş sahte bir isim, sahte bir ülkedir. Rusya, Fransa ve Britanya'nın jeopolitik çıkarları için bu sahte ülkeyi kurdu. Hem de bizim irademiz dışında.

Buradaki halklar razı mı, değil mi!? Umurlarında olmadı. Sadece çıkarları söz konusuydu.

Şimdi dini, mezhebi ve milli projeler gündemde. İşte Güney Sudan ve Balkan örnekleri...

Biz "Kürdistan'ın bağımsızlığı" dedğimizde "Yok heval bu Halkların Kardeşliği'ne aykırıdır" diyen hevallere diyoruz ki; Esas sorunumuz coğrafya, sınır, toprak sorunudur. Kürdistan halkının Kürt toprağındaki egemenliğidir. Sonra eğer Irak Arabistan'ı Kürdistan Devleti ile birlik kurmak isterse, o zaman Çekoslovakya gibi birlik oluruz. Sonra da istediğimiz zaman ayrılabiliriz... Sahte demokrasi ipiyle kuyuya inmememiz lazım. Demokrasi kendi içimizde iyidir. Ama bizler ile demokrasiye inancı olmayan yapancı uluslar; mesela Araplar arasında katliam getirir. Çünkü onların demokrasi anlayışı sayısız üstünlüğe dayanıyor. Sayısı çok olan herkese herşeyi yapabilir zihniyeti söz konusu. Onların demokrasi ipiyle kuyuya inmek ihtaridir.

Net görülüyor ki artık Sykes-Picot sınırları, daha tutunmaz. Yemen, Irak, Suriye bir daha toparlanamaz. Sıra demokrasinin işlemediği, ulusların kaderini tayin hakkının çiğnendiği diğer ülkelere

Kürt, Filan Bakanlığı Kürt... Eski Irak Meliki ile yaşadığımız tüm sorunları, Eylül Devrimi (1961), Barzanilerin İran ardından Rusya'ya gidip dönmesi... Melik ile yaşadığımız tüm sorunları, bugün Maliki ve Abadi ile var, daha da olacaktır. Çarpık demokrasi inancı ile yani oy çokluğu esasında kurulan Irak sistemi bundan öte cevap veremez. Sistem bu kim başa gelirse gelsin sisteme uymak zorunda bırakılıyor.

Bağdat'a giden ekibimizin dürüstlük ve siyasi dehalarını hiç şüpheleniz olmasın. Mam Celal, Dr. Roj, Hoşr Zebari... Bizden kim orada olsaydı başaramazdı.

Davamız Bağdat'ı demokratikleştirme değildir, çünkü öyle bir niyetleri hiç yok, onun için derdimiz coğrafi hukukumuzu farz kılmamızdır. Meydanımız Kürdistan'dır.

Devlet Kurma' sorunu sadece siyasi bir mesele değildir.

Kürtlerin devlet kurmaktaki maksadı, derdi özgürlük, egemenlik, onur, bağımsızlıktır. Başkentlerden büyük bütçeler almak, vezir, mezir bulundurmak ve bunlar üzerinden övünmek çözüm değildir.

"Irak, İran, Suriye, Türkiye, Osmanlı... tüm bu devletlerde Kürt vezirler hep oldu. Osmanlı'da Kürtler Sadrazam ve Şeyhül İslam bile oldu. Şimdi Azerbaycan lideri İlham Aliyev Kürt'tür. Ama bana ne!? Kendi halkı, ulusu için ne yapabildiler, ne yapıyorlar!?"

Saddam Hüseyin'in Yardımcısı Taha Cizrawi Kürt'tü. Köyüne el koydular "Lütfen ben senin vezirim, bari köyüme dokunma, diğerlerine, ne yaparsan yap" bile diyemedi...

Yani şimdi bu nedir?!

20 Bakan'ımız olsa neye yarar! İsteseler de Irak, İran, Türkiye, Suriye sistemleri buna el vermez... Vezir falan olmuştun ama bana,

karşıydı. Lenin de Fransa, Britanya ve Rus Kralı'na "İşte sizin anlaşma metniniz, siz nasıl da halkın mal ve mülkünü çalıyor-sunuz, siz milletlerin toprağını bölüyorsunuz" diyerek ortaya attı... İşte o zaman böyle gizli bir anlaşmanın olduğu ortaya çıktı.

Şimdi bugün planlar gelecek projeleri öyle önümüzde duran, okuyup anlayacağımız bir bildiri değildir. Veya kendince bir reçete yazıp gelip o ilaçları alacaksın gibi bir durum da söz konusu değil...

Sykes-Picot anlaşması direnen, ısrar eden milletler üzerinde uygulanmadı. İmzacı emperyalistler mecburen taviz verdiler bazı yerlerde.

Şimdi bazı Kürtlerimiz kalkıp "Valla kardeşim falan ülkenin dışişleri bakanı Kürt devletine karşı olduklarını açıklamış" diyor, geri adım atım atmamak istiyor. Kardeşim hele dönüp geçmişine bir bak; zaten bütün dünya bize karşıydı biz devrimler yaparken! İşte bu Amerika, İngiltere Irak'ın yanındaydı, Sovyet tüm devletler bize karşıydı ve biz devrim yaptık! Biz bu dünyanın onay vermesine bakmadık, yolumuzda ilerlemeye

adım atmaya mecbur edip haklarını alan milletler gibi biz de mecbur etmeliyiz!

Evet ne mutlu ki, artık Kürtler siyaset uzmanı, kararların alındığı mutfağı, nasilini biliyor. Eskisi gibi değil artık. İyi biliyorum ki Kürtler uluslararası arenada oyunlarını iyi oynadılar, başarılı bir siyaset yaptılar... Uluslararası düzeyde başarılıyız...

Fakat kendi içimizde maalesef halen eski aşiret, ağa çekişmeleri dönemindeyiz. Bu ağa bunu sevmiyor bu aşiret şuna karşı... Bu sorunlarımızın bizim milletimize hiç faydasıyla hiç bir

yakasını kurtarmasının en iyi yolu ise Kürtlerin kendi kaderine tayin hakkına saygı göstermeleridir. Yoksa paramparça olacağız...

Biz hakkımız olanı, kendi toprağımızı talep ediyoruz. Kimsenin toprağını istila etmedik... Misafir değiliz. Azınlık da değiliz. Hicretle gelmedik. Kimyasal silahlardan, soykırımdan kaçarak buraya gelmedik. Burası bizim toprağımız.

Kürdistan istilacıları hain diye saldırdıkları zaman mutlu olmamız lazım. Böylece doğru bir siyaset izlediğimizi anlamalıyız. Biz KDP olarak; Kürt milleti devletten daha azına rıza göstermemeli diyoruz. Tek ilacımız devlettir, diğer seçenekler narkozdur; uyuşturucudur.

Tarihte Kürt milletinin temiz duyguları, saf vicdanı hep istismar edildi, Kürtler hap kandırıldı. İslam'ın yayılması sürecine, Türkiye'yi kurma sürecine, İran Devleti'nin kurulması sürecine Kürtler hep destek verdi, bu uğurda paha biçilmez bedeller ödedi. Ancak hiç birisinin bize hayrı dokunmadı, zarar ve ziyandan başka...

Şimdi vakit geldi, Kürtlerin kendisi için bedel ödeme, süreç ilerleme zamanı geldi. İstilacılar kendi keyiflerinden varlığını kabul etmiyor, bize saygı göstermiyorlar...

Bazıları bize "Türkiye'nin, İran'ın, Irak'ın kölesi olmuştunuz" diyor. Biz sadece milletimizin kölesiyiz. Onlarla Kürdistan'ı inşa etmek yanında iş yapmak dışında başka ilişkimiz yok. İran kapıyı açarsa oradan iş yaparız, Türkiye açarsa da oradan yaparız. Çünkü başka nefes boruları yok...

Vatan önündeki masa değil ki, komşudan memnun değilim diyerek, ülkemi kaldırıp Finlandiya'nın yanına taşıyayım. Keşke Kürdistan'ı kaldırıp, İsviçre, İsveç ve Finlandiya'nın yanına taşıyabilseydik. Keşke yapabilseydik...

Şimdilik tek yol, mezburen Arap, Türk, Fars kardeşlerimizle komşu olmak. Badem gözlü Arap kardeşlerimizle 2 muhterem, iyi komşu olmamız bizim için de tek kurtuluş yolu. Nasıl ki Çek ve Slovaklar barışçıl ve saygın bir şekilde ayrıldırsa biz de öyle yapabiliriz.

tr.zer.news

Kürd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Barzani

HEÇ KƏS KÜRD VƏ AZƏRBAYCAN XALQLARININ BİRLİYİNİ POZA BİLMƏZ!

Hacı müəllim, mən istərdim sizi oxucular tanısın, Hacı müəllim kimdir, bu haqda oxuculara məlumat verəydiniz?

Mən xalq fədaisi kimi 1945-46 - cı illərdə Marağa vilayətində milli azadlıq hərəkatının iştirakçısı idim. Marağa vilayətində bu milli azadlıq hərəkatına rəhbərlik edən general Kəbiri, altı min fədai ilə cənubi Azərbaycanın cənub və cənubi qərb bölgələrində şah rejiminə qarşı vuruşmada iştirak etmişdim. Və o cümlədən də general Kəbirinin köməkçisi idim.

Hacı müəllim, həyatın hansı dalğaları sizi Şimali Azərbaycana gətirib çıxartdı və siz Bakıya necə düşsünüz?

Mən 1947 - ci ildə bilavasitə həpxanadan ailəmlə birlikdə sürgün olundum İran Kürdüstanının Loristan vilayətində Xürəməbad şəhərinə. Sonradan Xürəməbadda mübarizəni davam etdirdik, şahlıq rejimini qarşı. 1954 - cü ilin avqust ayında İran şahı "Xızıta" təşkil elədi, Amerika imperializmi ilə birlikdə. General Zahidi iş başına gəldi, başladılar repressiyaya. Hər yerdə mütərəqqi adamları həps edirdilər. Mən də o dövrdə Sovetlər birliyinə pənah gətirdim öz ailəmlə birlikdə.

Hacı müəllim, sizin ölməz Molla Mustafa Barzani ilə görüşünüz necə və hansı şəraitdə olub?

Molla Mustafa Barzanini mən cənubi Azərbaycanda Təbriz şəhərində tanıdım. Pişəvərinin göstərişi ilə general Kəbiri onun təhizətini təşkil etmək və maddi köməklik göstərişi vermişdi. Bu zaman Mustafa Barzani ilə Təbrizə bir getdik. General ilə birlikdə onun peşmərqələri təhiz eləmək üçün milli hökumətin göstərişini nəzərinə çatdırdıq və biz getdik Bokana. Saray kəndi

Molla Mustafanın qərarı idi. Şahın ordularından Saqqız, Banənin dağlıq hissəsini və Kürdüstana hücumlarının qarşısını alırdıq. Orada biz Molla Mustafanın tələblərini, müəyyən xahişlərini yazırdıq və Molla Mustafa Barzaninin peşmərqələrinə təhizat yardımı edirdik. Və bununla da biz bir il ərzində Molla Mustafa Barzani ilə təmasda olmuşduq. O zaman Barzan bölgəsinin Təğiabad kəndində yaşayan ermənilər köçüb getdilər Ermənistan. Onların kəndinin ixtiyarını verdilər Barzaninin hissələrinə. Onlar o kəndə yerləşdilər. Və bir hissəsini də Molla Mustafa Barzaninin xahişi ilə Surquz Üşnəbi tərəfə apardılar hansı ki, kürdlərlə azərbaycanlılar orda bərabər yaşayırdılar. Ancaq Tehran qoşunları fitnə-fəsadlarla, müəyyən hücumlar təşkil edirdi və onun hissələri də bu hücumların qarşısını almaqla bizə köməklik edirdi və Molla Mustafa Barzanini mən şəxsən bir yaxşı milli azadlıq hərəkatının rəhbəri kimi və xalqını istəyən bir lider kimi tanıyaraq ona böyük hörmətim var idi. O, həmişə öz fədailərinə, öz ətrafında olan peşmərqələərə öz ailəsi, balaları kimi qayğı göstərirdi. Elə qayğı biz tərəfdə yox idi. Barzaniyə General Kəbirinin xüsusi hörməti var idi. Biz nə lazım idisə-sursat, ərzaq, geyim Molla Mustafa Barzani hissələrinə çatdırırdıq. O vaxtlar Milli Azadlıq Hərəkatına pis münasibət var idi. Həmişə çalışırdılar ki, bizim Milli Azadlıq Hərəkatını şah əli ilə ləğv etsinlər. Buna da müəyyən dərəcədə müvəffəq olurdular. Lakin Molla Mustafa Barzani təslim olmadı. Yəni öz hissələri ilə Mahabad tərəfə, Pişnəbiyə çəkildi və orada şah qoşunları ilə vuruşdu. Şah ordusunun Sərhəng Əşrəfi var idi. Onun şahla əlaqəsi yaradıldı və Molla Mustafa Barzaniyə silahı yerə qoymağı təklif etdilər və ca-

TARİXLƏRİN SINAĞINDAN ÇIXMIŞ İKİ QARDAŞ XALQLARIN BİRLİYİ SARSILMAZDIR

vabında Barzani dedi ki, biz silahı yerə qoymayacağıq. Molla Mustafa özünün peşmərqələri ilə bir il müqavimət göstərdi və bu zaman Molla Mustafa Barzani Tehrana sifariş elədi ki, bizim müəyyən tələblərimizi yerinə yetirənlər biz qayıdacağıq İraqa. Şah onların tələblərini yerinə yetirdi, bir qədər silah-sursat verdi və dedi ki, gedin İraqa. Molla Mustafa Barzani və bizim fədailərdən də bir qismi onların tərkibində, kapitan Səfəri Qəhrəmani ilə birlikdə İraqa getdi və o vaxtlar baş nazir olan Nuri Səidin göstərişi ilə, yenə də kürd xalqına qarşı təzyiqlərə başladılar və onlar yenidən keçirlər Türkiyəyə. Orada da müqavimətə rast gəlirlər və keçirlər Şah taxtına, Naxçıvana. Sonra da Sovet hökuməti onları Ağdam, Qabadlı, Laçın ərazisinə yerləşdirir və silahlarını alır. Bundan sonra da onların mühacirət dövrü başlayır. Müəyyən qüvvələr var idi ki, Molla Mustafa Barzaniyə bir lider kimi hörmət etmək əvəzinə bəzi çatışmayan cəhətlərlə üzleşdirdilər. Molla Mustafa Barzani sonra Xruşov hakimiyyətə gələndən sonra və İraqda 1958-ci ildə Əbdül Kərim Qasiminin İnqilabı olan dövrdə Nuri cəzalanır və Molla Mustafa yenidən qayıdır İraqa öz ailəsi və fədailəri ilə. Yenidən mübarizə aparırlar. Məmməd Arif hakimiyyət başına gəlir, yenə repressiya başlayır kürdlərə, türkmənlərə qarşı. Yenə Molla Mustafa Barzani təzədən nə isə İrana keçir və Kürəkdə fədailəri ilə müəyyən müddət yaşayır. Bu dövrdə Molla Mustafa Barzani xəstələnir və müalicəyə, Amerikaya gedir və mühacirətdə olarkən dünyasını dəyişir.

Hacı müəllim, Molla Mustafa Barzani xaraktercə sizin hafizənizdə necə qalıb. Siz onu necə təsvir edərdiniz?

-Çox yaxşı. Yaxşı adam idi. Öz fədailərinə, öz xalqına və Milli Azadlıq Hərəkatında iştirakına görə mənə çox müsbət təsir bağışladı. Öz xalqını çox istəyirdi və bir komandır kimi öz fədailərinə həmişə hörmət bəsləyirdi.

Molla Mustafa Barzani Azərbaycandan niyə sürgün oldu Orta Asiyaya, bu haqda nə deyə bilərsiniz?

- Milli Azadlıq Hərəkatının liderinə qarşı burda təziqlər, qarşıdurmalar var idi. Və Molla Mustafa Barzani belə adamlara qarşı olduğu üçün onu və fədailərini Özbəkistana sürgün etdilər. O, çox həssas adam idi. Azərbaycanda olan repressiyalara qarşı çıxırdı. O da, o vaxtkı bəzi hökumət dairələrinin xoşuna gəlmirdi. Və o gördü ki, burada yaşamaq ona çətin olacaq. Ona görə də onları Daşkəndə sürgün etdilər. Və sonra Xruşov hakimiyyətə gələndən sonra getdi Moskva-ya, Belarus vəğzalinin yanında ona imarət verildilər. Və o, öz fədailəri ilə birlikdə orada yaşayırdı. Və onun ətrafında da yaxşı za-

bitlər var idi.

Mir Həci, Əziz Mahmudi və bir çox bacarıqlı peşmərqə, rəhbərlər idilər. Və ona görə də tale onun da həyatında müəyyən mənfi rollar oynadı.

Məhəmməd Qazi hərəkatında Barzaninin rolu barədə nə deyə bilərsiniz?

Məhəmməd Qazi hərəkatında Barzaninin onunla münasibətləri pis deyildi. O, Azərbaycanın Kürdüstanla qərb cəbhəsini şah qoşunlarının hücumlarından qoruyurdu. Saqqız Banə və Saray onun qərarı idi. Mən orda gördüm ki, o öz fədailərinə, peşmərqələrinə necə diqqətlə qayğı göstərirdi.

Həmişə də onun peşmərqələri Barzaninin yolunda ölümə gedirdi.

Hacı müəllim, özünüz bilir-siniz uzun müddət istər kral olsun, istər faşist Səddam Hüseyn olsun, orada yaşayan xalqlara heç bir mənəvi və mədəni haq verməmişdilər. Bildiyiniz kimi mən bu yaxınlarda 2 aya qədər İraqda oldum. Və orda bir sıra az saylı xalqların nümayəndələri ilə görüşlərim oldu, o cümlədən türkmən partiya rəhbərləri ilə. Və 1991 - ci ildən bu xalqların birliyi nəticəsində Məsud Barzani və Cəlal Təlabaninin rəhbərliyi ilə Kürdüstan hökuməti yaranmışdır. Və orada yaşayan bütün azsaylı xalqlara mədəni muxtariyyət verilmişdir, o cümlədən türkmən qardaşlarımıza. Onların 17 - yə qədər orta məktəbi 15 - ə qədər siyasi partiyası, 10 - a

başımıza çox oyun gətirdi. 30 minə yaxın cəsur oğlanlarımızı məhv etdi. Ona görə də ayıq olmaq lazımdır. Öz mənafeyləri naminə hər cür hiylələrə əl atırlar. Və mən Kürd və türkmən xalqlarının birliyini təbrik edirəm. Doğrudan da belə bir quruluş əldə olunbsa möhkəm saxlasınlar. Mən onları təbrik edirəm və uğurlar arzulayıram.

Əgər bu gün Kürdüstan hökuməti Hacı müəllimi və ziyalarını Kürdüstana dəvət etsələr, dəvəti qəbul edərdinizmi?

- Mən gədəcəm ona görə ki, Məsud Barzaninin atasına xüsusi hörmətim olub. Onun dəvətini böyük məmnuniyyətlə qəbul edərdəm.

Bu gün siz çıxışınızla Məsud Barzani cənablarına və Cəlal Təlabani cənablarına və İraq xalqına nə demək istərdiniz?

- Mən arzu edirəm ki, İraqda xarici qüvvələrin müdaxiləsi kəsilsin, qoşunlar ki, İraq xalqı özəri öz müqəddəratlarını həll etsinlər.

Mən Kürdüstan televiziyası və radiosu ilə dəfələrlə 1905-ci ildən ta günümüdə qədər ermənilərin başımıza açdığı bəlalardan söz açmışam.

Mən istərdim ki, Kürdüstan və Azərbaycan hökumətləri arasında dostluq əlaqəsi yaradılsın. Bu gün Ərbildə bir çox ölkələrin nümayəndəlikləri açılıb. Olmazmı Azərbaycanın nümayəndəliyi Ərbildə, türkmənlərin nümayəndəliyi Bakıda açılsın?

- Mənə elə gəlir ki, bəzi məsələlər öz həllini tapandan sonra qardaşlıq əlaqələri mütləq yaranacaq. Çünki, kürd və azərbaycan xalqları o qədər biri-birinə qaynayıb qarışmış ki, heç kəs azərbaycan və kürd xalqlarının birliyini poza bilməz.

Son olaraq Məsud Barzani və Cəlal Təlabani cənablarına nə arzu edərdiniz və onlardan nə istərdiniz?

- Əvvəla salamımı yetirərsiniz. Məsud Barzaninin qardaşı Loğman Barzanini çox yaxşı tanıyırdım. Atasını Molla Mustafa Barzani ilə bir yerdə görmüşdüm. Çox qoçaq, mübariz oğlan idi. Atasını da mübariz idi, allah atasına rəhmət eləsin. Və Təlabaniyə də, Barzaniyə də arzu edirəm ki, bir olsunlar, qüvvələrini birləşdirdirsinlər. Hökumətlərini bir etsinlər, birləşdirdirsinlər. Müvəffəqiyyət birlikdədir. İmperialist dövlətlərə heç vaxt bel bağlamaq olmaz.

Məndən bütün Kürdüstanlılara səmimi salam söyləyin.

Müsaibə üçün çox sağ olun.

Siz də sağ olun.

Müsaibəni apardı:
Tahir Süleyman

P.S. Hacı müəllim aramızda olmasa da, onun xatirələri hər zaman bizimlədir.

qədər Mədəniyyət Mərkəzi təşkil olunmuşdur. Və Kürdüstan hökuməti hər partiyaaya ayda 10 min dollar yardım edir. Bu quruluş haqqında nə deyə bilərsiniz?

Bu quruluş haqqında onu deyə bilərəm ki, Kürd xalqı dövlət quruluşuna müvəffəq olsalar, azadlıqlarını bərpa edə bilərlər. Və o gözlərlər. Amma imperializmin hiylələrinə uymasınlar. Diqqətli olsunlar. Onların azadlığı Cənubi Azərbaycanın azadlığı deməkdir. Burada bir sıra qüvvələr bunu dərk etməsələr də bu belədir. İmperializmin hiylələri cənubi Azərbaycanda bizim

“Diplomat” qəzetinin arxivindən

1947-ci ildə kürd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Bərzani 504 Peşmərqəsi ilə Azərbaycana pənah gətirmişdir

Qəhrəman kürd xalqı hər zaman dar gündə Azərbaycan xalqına arxa və dayaq olmuşdur

Əmrəl Ləhrudi

Müsaibim 1946-cı ildə Pişəvəri ilə birlikdə Azərbaycana gələn, hazırda ADF-si MK-sının sədri Əmrəl bəy Ləhrudidir.

Əmrəl müəllim, xahiş edirik Molla Mustafa Barzani haqqında xatirələrinizi danışsınız.

-Molla Mustafa Barzaninin qəhrəmanlığı haqqında, istər o tayda, istərsə də bu tayda çox eşitmişdim. O, bütün döyüşlərdən qalib çıxırdı, çünki onun peşmərqələri könüllü ona qoşulmuşdular və hamısı da çalışırdı ki, ondan qabaq döyüş meydanına atılsın. Onların bu cür döyüş taktikası hər zaman düşməni qaçmağa məcbur edirdi. Peşmərqələr ölümünə şərəf bilirdilər.

SSRİ-nin xəyanətindən sonra Pişəvəri Molla Mustafa Barzanini eşitmədi Bakıya gəldi və gəldiyi gündən də gəlməyini peşman olmuşdu. Geri qayıtmaq planı üzərində işləyib partizan hərəkəti başlatmaq istəyirdi. Ona görə Mahabada adam göndərdi. Lakin, gec idi. Molla Mustafa Barzani 1947-ci ildə Təbrizdə olan Sovet konsulxanasına müraciət edir, silahlı mübarizəsinin davam etdirmək üçün məsləhətləşmələr aparır. Səfirin müavini -vitse konsul Nuriyev məsləhət görür ki, iş-ışdən keçib, daha silahlı mübarizə vaxtı deyil, bu məsələnin üzərindən keçməyə çalışsın. Bu xatirəni mənə konsulxanada Molla Mustafa Barzani ilə görüşən bir yoldaş söyləmişdi. Molla Mustafa Barzani çox çətinliklərlə rastlaşmışdı. İran Kürdüstanından İraq Kürdüstanına, İraq Kürdüstanından Türkiyə Kürdüstanına, oradan da yenə İran Kürdüstanına keçmiş və Araz çayını keçib Naxçıvana gəlir. Orada onu çox gözəl və səmimi qarşılayırlar, yer verirlər. Bir neçə gündən sonra peşmərqələri ilə birlikdə Bakıya gətirirlər. Bir müddətdən sonra onları Özbəkistana göndərirlər.

Bakıda olarkən, onun dostu Qulam Danişkan Molla Mustafa Barzani haqqında gözəl xatirələr söyləyirdi. Bir xatirəsində o deyirdi:

Bir gün Mir Cəfər Bağrov hamımızı qonaq çağırmışdı. Molla

Mustafa Barzani də həmin qonaqlıqda iştirak edirdi. Masanın üstünə hər cür ləziz xörəklər düzülmüşdü. Hamı yeməyə başladı, Molla Mustafa Barzani isə əlini yeməyə uzatmadı. Bunu görən Mir Cəfər Bağrov soruşdu ki, bu gözəl xörəklərdən nə üçün yemirsən?

Molla Mustafa Barzani cavab verir ki, peşmərqələri azuqə sardan çətinlik çəkirlər, onların rahatlığı olmadan mən yemək yəyə bilmərəm, yemək boğazımdan keçməz.

Qulam Yəhya deyirdi ki, həmin günü bütün azuqələrdən hazırlayıb peşmərqələrə apardılar. Molla Mustafa Barzaninin o hərəkətinə görə bütün peşmərqələri geyim-keçimlə də təmin etdilər. Molla Mustafa Barzaninin mürdliyi, kişiliyi, qəhrəmanlığı gözümün qabağındadır. Öz gördüklərimdən başqa Qulam Yəhya da onun haqqında çox əhəmiyyətli xatirələr söyləyirdi.

Əmrəl müəllim, Qulam Yəhya kim idi?

-Qulam Yəhya Zəncan cəbhəsinin danışkanı idi. 1945-ci ildə Azərbaycan Demokratik Fırqəsi MK-nın üzvü idi. Hərbi nazirin müavini sayılırdı. Zəncan cəbhəsinin komandanı, fərmandarı idi. İran qoşunlarında Zülfüqari bəndasının dəstələri ilə vuruşurdu, bir addım da geri çəkilmirdi. O da

oxuyurdun. Məktəbimiz Minsk meydanına yaxın yerdə yerləşirdi. Biz məktəbin ikinci mərtəbəsində dərs keçirdik. Tənəffüsə çıxanda gördüm ki, Molla Mustafa Barzani dəhlizin o biri başında durub. Onun qəhrəmanlığı haqqında o qədər danışmışdılar ki, görən kimi tanıdım. Əlində uzun bir qəlyan var idi, onu tütüləndirdi. Molla Mustafa Barzani tək oxuyurdu, onunla fərdi qaydada məşğul olurdular. Müəllim və dilmancı onunla tək bir otaqda bütün fənlər üzrə dərs keçirdilər. Bir tələbə olaraq onu hər tərəfli bir diplomat kimi hazırlayırdılar. Üç il biz partiya məktəbində oxudun.

Əmrəl müəllim, bu üç ildə dəyərli bir xatirə yadınızda qalıbmı?

-Birinci əsas xatirəm odur ki, Molla Mustafa Barzani hər gün dərsdən sonra saat 4-5-də Moskvanın Qorki küçəsi ilə paralel bir küçə vardı, o küçə ilə 4-5-saat piyada gəzərdi və bir böyük dürbin də həmişə çiyində olardı. Bir dəfə biz ondan soruşduq ki, bir belə piyada gəzirsən, bəs dürbin nəyinə lazımdır? O, dedi ki, dürbin mənim cəbhə yoldaşımdır, ona görə də onu hər zaman özümə gəzdirirəm. Piyada gəzməyimin səbəbi də odur ki, mən mütləq Kürdüstan dağlarına gedib inqilabi mübarizəni davam etdirəcəyəm. Bu dürbin də o mübarizədə

özüm də bir neçə dəfə o evə getmiş, onlarla birlikdə olmuşdum. Çox gözəl, hər şeylə təmin olunmuş bir ev idi. Çarpayı qoyulmamışdı, çünki darısqal olardı.

Barzanini birbaşa İraqa dəvət etdi. Sovet hökuməti Molla Mustafa Barzaniyə xüsusi təyyarə verdi. O, Moskvadan Praqaya, oradan da birbaşa Dəməşqə, Dəməşqədən isə

Molla Mustafa Barzani

Ona görə də təxtixan yox idi. Yerə xalı-xalça döşənmişdi. Hamı uzanıb onun üstündə yatardı. Peşmərqələrdən 10-15 nəfər partiya məktəbində oxuyurdular. Onların hamısı cavan oğlanlar idilər.

Bağdada gedir. Onu Əbdülkərim Qasimi özü çox dəbdəbə ilə qarşılayır, ona bir qəsr verir. Molla Mustafa Barzani ailəsi ilə o qəsrdə yaşamağa başlayır. O, 1963-cü ilə qədər Ə. Qasiminin müşaviri olur. 1963-cü ildə Ə. Qasimiyə qarşı general Arif qardaşları üsyan qaldırırlar və hakimiyyəti ələ alırlar. Onlar kürd xalqına qarşı da çıxırlar. Ona görə də Molla Mustafa Barzani ətrafı ilə birlikdə dağlara çəkilir, Kürdüstanda öz iqamətgahını bərqərar edir. Bu mənim eşitdiyim və bildiyim dəqiq məlumatlardır.

Moskvada oxuyan peşmərqələrdən birinin adı dəqiq yadımdadır, adı Əli idi. O, şəkil çəkən idi. Bütün ləvazimatı var idi. Mən də bir fotoaparət aldım. Əli bu işdə mənə yardımçı oldu. O vaxt mən də həvəskar oldum.

Onların indi harada olmasından, yaşayıb-yaşamamasından xəbərim yoxdur. Əgər sağ-salamatdırlarsa buradan onlara salam söyləyirəm. Molla Mustafa Barzani doğrudan da Kürdüstana getdi və dünyasını dəyişən günə qədər mübarizəsini davam etdirdi və mən çox şadam ki, oğlu Məsud Barzani cənabları onun mübarizəsini davam etdirdi və ölməz Molla Mustafa Barzaninin arzularını həyata keçirdi. Bu müqəddəs işdə onlara, kürd xalqına böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Sağlıq olsun, qismət olsa o böyük şəxsiyyətin qəbrini ziyarət etməyə və Məsud Barzani cənablarını görmək, xatirələrimi onulla bölüşmək istəyirəm. Mən, bütün Kürdüstan xalqına səmimi salamlarımı göndərirəm.

Tahir SÜLEYMAN

Molla Mustafa Barzani kimi qorxmaz, qəhrəman, sözünün üstündə duran adam idi. İrandan gələn mühacirləri yerləşdirmək ona həvalə edilmişdi. Azərbaycanın 30 rayonunda mühacirlər yerləşdirilmişdir. Bu iş bilavasitə bir il çəkdi. 1959-cu ildə Azərbaycan Demokratik Fırqəsinin sədri seçildi, 1985-ci ilə qədər o vəzifədə qaldı, sonra dünyasını dəyişdi. Mən Gəncədə olduğum üçün Molla Mustafa Barzanini Bakıda görə bilmədim. Onu ancaq 1955-ci ildə Moskvada Partiya Məktəbində gördüm. Məni və Muxtar Dudəkani adında bir fırqə kadrosunu fırqə göndərmişdi, orada

əvvəlcə olduğu kimi indi də yaxın köməkçim olacaqdır. Gəzməyim isə ona görədir ki, burada ayaqlarım tutulmasın, dağlarda düşməne qarşı döyüşən zaman titrəməsin, qüvvədən düşməsin, möhkəm olsun. İkinci xatirəm odur ki, Minski küçəsində ona 6 otaqlı bir ev vermişdilər. Demək olar ki, o ev Molla Mustafa Barzaninin müsafirxanası idi. Daşkənddən və başqa yerlərdən gələn peşmərqələr həmin o evdə yeyib-ıçər, deyib-gülər, yatardılar. Qruplar bir-birini əvəz edərdi. Molla Mustafa Barzani daimi onlarla birlikdə olardı. O, həyatını onlarsız təsəvvür etməzdi. Mən

Onlardan çoxu həmin məktəbdə dərs deyən cavan qızlarla evləndilər. Əbdülkərim Qasiminin dövlət çevrilişindən sonra Bəsrədən böyük bir gəmi göndərdilər, İraqdan mühacir düşmüş peşmərqələri geri dəvət etdilər. Onlar gedən zaman evləndikləri qadınları da özləriylə bərabər apardılar.

Hansı yol ilə getdilər?

-Onlar Qara dənizdən çıxdılar Aralıq dənizinə, oradan Oman dənizi ilə Bəsrə körfəzinə getdilər.

O zaman İraq rəhbəri kim idi?

-Əbdülkərim Qasimi idi. O 1958-ci ildə Molla Mustafa

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Kürdüstan muxtariyyətində Azərbaycan söhbəti...

Xocalı faciəsi Ərbil şəhərində anıldı; müxbirimiz Şimali İraqdan yazır...

Azərbaycandan Şimali İraqın Kürdüstan muxtariyyətinin paytaxtı Ərbil şəhərinə gədən 5 nəfərlik nümayəndə heyəti artıq bu ölkəyə çatıb. Məlum olduğu kimi, "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə 5 nəfərlik nümayəndə heyəti Səlahəddin Universitetində keçiriləcək "Osmanlı imperiyası dövründə Yaxın Şərqdə ictimai-siyasi vəziyyət" mövzusunda konfransda iştirak etməyə dəvət olunublar.

Heyətdə təşkilatçıların dəvətini qəbul edən "Yeni Müsavat"ın əməkdaşı Emil Salamoğlu da var. Nümayəndə heyətinin Ərbildə yaşayan kürd və türkmən ziyalıları, eləcə də hökumət təmsilçiləri, ədiblərlə görüşləri

lar. Yalnız şübhələndikləri adamları saxlayırlar. Ərbil İraqın ən sabit bölgəsidir. Ona görə də başqa əyalətlərdən Ərbilə axın var. Şəhərdə tikinti bumu yaşanır. Hər yerdə binalar inşa edilir, parklar salınır. Türkiyə mətbuatının da yazdığı kimi, görünən budur ki, Ərbil gələcəkdə olan yüksək səviyyəli bir paytaxtdır.

Nümayəndə heyəti aprelin 14-də Ərbil şəhərində təşkil olunmuş Kürdüstan Yazıçılar Birliyinin tədbirində iştirak edib. Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə proqramda olmayan Xocalı faciəsi ilə bağlı mövzu gündəmə salınıb və çıxışçıların sırasında T.Süleyman Xocalı faciəsində ermənilərin başımıza gətirdiyi

fəlakətləri konfrans iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb.

Türkmən Yazarlar Birliyinin sədri Əsəd Ərbil və İdarə Heyətinin üzvü Riyaz Dəmirçi də konfransda dəvət əsasında iştirak ediblər. Tədbirin əsas məqsədi Səddam Hüseynin hakimiyyəti dövründə kütləvi qırğına məruz qalan hələbcəliyə dair bədii əsər yazan ədiblərin mükafatlandırılması olub.

Konfransda ölkənin mədəniyyət naziri Doktor Kava Mahmud və Ərbil valisi Nevzad Hadi iştirak ediblər.

Mərasim Hələbcə və Xocalı qətliamı qurbanlarının bir

Xatın, nə də Sonqimidir. Xocalı faciəsi daha ağır və dözülməz olub. Bu ağır yaddaşımızdan heç vaxt silinə bilməz".

T.Süleyman Xocalı soyqırımında qətlə yetirilənlərin statistikasını açıqlayıb və vurğulayıb ki, bu dəhşətli faciə haqda bütün dünya məlumatlı olmalıdır: "Xocalıda 623 nəfər həlak olub, 8 ailə tam məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini itirib. 230 uşaq bir valideynini itirib.

1275 nəfər əsir götürülüb. Xocalıya 5 milyard manat ziyan dəyib. İnsanlarımızı zülm olunub. Körpələr, yaşlılar, qadınlar amansızlıqla qətlə yetirilib.

nəzərdə tutulur.

Bu görüşlərdən əlavə, müxbirimiz Şimali İraqda ictimai-siyasi vəziyyət haqda reportajlar da hazırlayır. Reportajlarımızın bölgə ilə bağlı ilkin təəssüratları belədir:

"Şimali İraqın sərhəd qapısından şəhər mərkəzinə qədər yoxlanış məntəqələrində əli silahlı polislər şəhərə daxil olan hər kəsə nəzarət edir. Şəhərin giriş-çıxışında hər bir maşın yoxlanılır, maşındakı şübhəli sərnişinlərin pasportlarına baxılır. Burada deyilir ki, polislər terrorçuları bir baxışdan tanıyır-

dəqiqlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb. Hələbcə qətliamı ilə bağlı Ərbil valisi və başqa yetkililər çıxış ediblər.

Daha sonra Tahir Süleymana söz verilib. Azərbaycan mediasında birmənalı qarşılanmayan T.Süleyman "Yeni Müsavat" müxbirinin birbaşa müşahidəsi olan konfransda erməni faşistlərinin Xocalıda azərbaycanlıların başına gətirdiyi müsibətlərdən, vəhşiliklərdən söz açıb. Qeyd edib ki, illər keçdikcə bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından silinməyəcək:

"Əksinə, xalqımıza daha dözümlü olmağa, erməni şovinizminə qarşı mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaq. Xocalı faciəsi nə Hələpcə, nə

Nə yaxşı ki, Çingiz Mustafayev kimi oğullar həyatlarını təhlükəyə ataraq bu hadisələri çəkib bütün bəşəriyyətə çatdırıblar. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, ana-bacılarımızın ah-naləsi, körpələrimizin göz yaşlarıdır". T.Süleymanın çıxışına görə konfrans iştirakçıları ayağa qalxaraq alqışlayıblar. Konfransdan sonra onlar Xocalı hadisəsinin Ş.İraq ictimaiyyətinə lazımı şəkildə çatdırılmamasından şikayətləniblər. Yekunda Ş.İraqın mədəniyyət naziri və Ərbil valisi Hələbcə mövzusunda yazan bədii əsərlərin qaliblərinə mükafatlandırılıblar.

Emil SALAMOĞLU,
musavat.com
"Diplomat" qəzetinin
240-cı sayından

Jîyan û serhatda Serok Mesûd Mistefa Barzanî

Mesûdê kurê Mela Mistefa Barzanî di 16-ê tebaxa 1946-an de li bajarê

girtiyê stûyê xwe.

Piştî ruxandina Şoreşa Îlonê li encama

rêkheftinnameya Cezayirê li navbera Şahê Îranê û Hikûmeta Iraqê li sala (1975), bi rênimayiya cenabê Mela Mistefayê Barzanî, Mesûd Barzanî li gel Îdrîs Barzanî birayê wî û jimareyek li hevalên xwe pêkve helsan bi rêxistina rêzên pêşmerge û damezrandina serkirdayetiya demkî ya Partiya Demokrat a Kurdistanê ji bo dakokîkirina li kurd û Kurdistanê û di 26-ê gulana 1976-an şoreşa gulana dest pê kiriye. Di sala 1976-an heta 1979-an de

Mehabadê li Kurdistanê Îranê, li ber sîhê alaya Kurdistanê û li roja damezrandina Partiya Demokrat a Kurdistanê ji dayik bûye. Li serdema temena kurt ya Komara Kurdistanê li Mehabadê ku yekemîn giyana serbixwe ya kurdî bûye.

Piştî rûxana Komara Kurdistanê di sala 1947-an de, binemaleya Mesud Barzanî li gel komek li pêşmergeyan û binemala wan naçar bûn vegerin Kurdistanê Iraqê û paşê li aliyê rejîma Iraqê ve hemû bo bajarên xwarê Iraqê hatin dîrxistin, bi taybetî Bexda û Besre, lê belê Mela Mistefa Barzanî, bavê Mesud Barzanî, rêberê şoreşa kurd li gel hevalên xwe berbi aliyê

Mesûd Barzanî li gel bavê xwe li Amerîkayê jiyaye û piştî rûxana rejîma Şahê Îranê, vegeriya Îranê û heta tertîbata hatina bavê xwe, bo Îran bike lê

belê wê roja ku Barzanî 1-ê adara 1979-an gihiştê Îran, bavê wî li Washington koça dawî kir. Li meha mijdara 1979-an, li kongreya nehem a Partiya Demokrat a Kurdistanê bi awayekî demokrasiyane

Barzanî Serokê Partiya Demokrat a Kurdistanê hate hilbijartin. Rola her yek li Mesûd Barzanî û Îdrîs Barzanî yê birayê wî, gelek berbiçav bûye di salên 1980-ê, heta wekî 1987-an de li damezrandina çendîn komeleyên siyasî li Iraqê û bi taybetî ku, bereyên Kurdistanê li çendîn rêxistin û hizbên Kurdistanê damezrand.

Barzanî û ji malbata xwe gelek qurbanî li ser kêşeya kurd daye û li dawiya li dayik bûnê heta 12 sal bavê xwe nedîtiye, ku ew li dîrî welat li Yekîtiya Sovyetê dijiya. Sîxurên rejîmê sê birayê Barzanî teror kirine 32 kes le endamên malbata wî li gel wan 8000 Barzanî bûn ku ji aliyê rejîma Bees ve di sala 1983-an de hatin enfalkirin. Mesûd Barzanî xwedî çendîn hewldanên terorê bûye bi

16 salî di sala 1962-an de çek hilgirtiyê û çûye rêzê pêşmergeyê Kurdistanê û roleke wî berbiçav hebûye. Li şoreşa kurd ku di 11-ê îlona sala 1961-ê de bi rêberiya Mela Mistefa Barzanî destpêkir û heta sala 1975-an berdewam bû. Li jêr rênimayî û piştgîriya bavê xwe têkilîya xebata siyasî bûye. Barzanî jiyana xortaniya xwe terxan kiriye ji bo wan armancên ku Partiya Demokrat a Kurdistanê bilind kiriye. Di sala 1961-ê de, demokrasî ji bo Iraqê û Otonomî û paşê Federalîzm ji bo Kurdistanê li çarçêweya Iraqê demokratîk da, rêzdar xebatekî mezin ji bo vê çareseriyê rasteqîne kiriye.

Barzanî li temena bîst salî da bi awayekî rêk û pêk têkilî karûbarê siyasî bûye û di sala 1970-ê de beşdarî wê tîma kurdî bûye ku gûftûgoyê li gel Hikûmeta Iraqê, li ser rêkheftina otonomî kiriye. Di sala 1971-ê de li dema sazkirina kongreya heştê Partiya Demokrat a Kurdistanê bi sîfeta endamê komîteya navendî ya partiye hatiyê hilbijartin û paşê bûye endamê yedegê mekteba siyasî û erkê berpirsiya dezgeha emnî

taybetî hewlên terorîkirina li Viyana paytexta Nemsayê di 8-ê çîleya 1979-an. Rejîmê Iraq yek li dawiya yekê (16) çar

gundê barzaniyan xera kiriye ku gundê birêze, Barzanî pirtûkekî li ser rola dîroka Mistefa Barzanî bavê xwe li Tevgera Neteweya Kurd li jêr navê Barzanî û Tevgera Rizgarîxwaziya Kurd ku li sê bergan pêk hatiye nivîsandiye, li gel çendîn gotar û babetên siyasî ku li rojname û kovarên Kurdistanê hatine belav kirin. Piştî şerê hevpeymaniyê dijî bi Iraq, Barzanî hem ahengî bereya Kurdistanê kir û serkirdayetiya rapêrîna adara 1991-ê kurdan kir ku bûye hoyazad kirina beşekî mezinê Kurdistanê Iraqê ji destê rejîma Bexdayê.

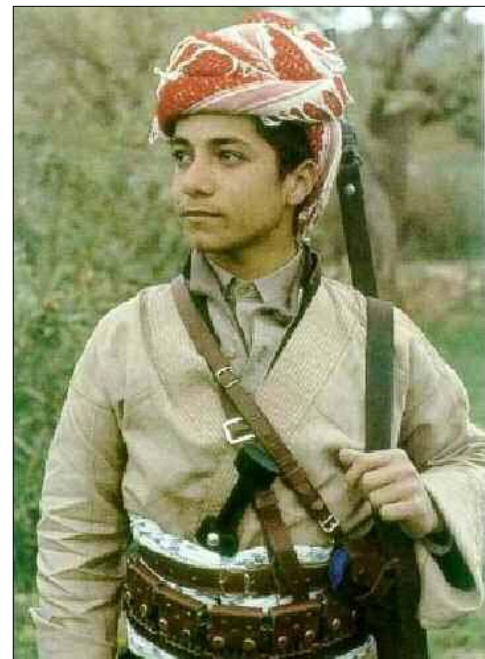
Di meha nîsana 1991-ê de gûftûgo li gel Bexdayê dest pê kir û Barzanî ji bo çendîn mehan serokayetiya şanda kurdî kir ku li hemû hizbên bereya Kurdistanê pêk hatibûn. Li gûftûgoyan bi hîç encamek negihiştin bi sedema redkirina daxwaziyan kurd ku birîti bûn li otonomî herêmeyê û demokratîzekirina ji aliyê Iraqê ve. Her wiha li kongreya 12-ê ya Partiya Demokrat a Kurdistanê di sala 1999-an de Mesûd Barzanî serokê Partiya Demokrat a Kurdistanê careke din hatiye hilbijartin. Mesûd Barzanî li salên nohtan û heta weku ji navçûna rejîma Bees, beşdarî çendîn kongre û civînên navdewletî kiriye. Wekî civînen Washington li sala 1992-an û paşê li 1993-an û likongreya Selahedîn a 1992-an û kongreya Londonê ya îlona 2002-an û kongreya Selahedîn a şubata 2003-an. Barzanî roleke xwe yê serekî li ser cem pêşhatiyên siyasîyê Iraqê nû da hebûye, paşê li damezrandina Encûmena hukimrana Iraqê di 31-ê tîrmeha 2003-an, ku têda bûye endam û dawiye jî bûye serokê encûmenê.

Di 12-ê hezîrana 2005-an de Mesûd Barzanî wekî yekemîn serokê herêma Kurdistanê ji aliyê Encûmena Niştîmanî

ya Kurdistanê Iraqê ve hate hilbijartin. Mesûd Barzanî li hilbijartinên roja 25-ê tîrmeha 2009-an bi rêjeya 70% ê denggan bi destxist û bi awayekî raste rast ji aliyê gelê Kurdistanê ve duyemîn car

yasayî xwar. Wekî serokê herêmê, li çendîn welatan bi seredanên fermî kiriye û çendîn serokê welat û serokwezîrê van welatan dîtiye, li encama van hevdiştinan de li gel serok George W. Bushserokê Amerîkayê di 25-ê cotmeha 2005-an de û Tony Blair serokwezîrê Britanya di 31-ê

cotmeha 2005-an de û papayê Vatîkanê di 14-ê mijdara 2005-an de û Silvio Berlusconi serokwezîrê İtalyayê di 13-ê mijdara 2005-an de û Abdullah keyê Erebiyê di 13-ê adara 2007-an de û Abdullah keyê Urdunê di 19-ê adara 2007-an de. Wekî serokê herêmê ji bo geşkirina hevpeymanî li nav hêzên siyasîyên Kurdistanê çend organekî damezrandiye û li herêmê proseya biryardanê baştir kiriye:

- Li roja 22-ê kanûna 2007-an Encûmena Serokayetiya Kurdistanê hate damezrandin ku têda serokê herêmê serpereştiya civînan dike, û cigirê serokê herêmê Kosret Resul li gel serokê Parlemena Kurdistanê û serokê Hikûmeta Kurdistanê û cigirên wan û serokê

Dîwana Serokayetiya Herêmê. Heya niha berdewamiya Serokatîyê Kurdistanê û siyasîmedarê aramiya Rohîlta Navine.

- Encûmena bilinda Partiyên siyasîyan, ku kesayetiya yekem a partiyan siyasîyan têda endam in, ku ji van hizbên xwarê ve pêk dihê: Partiya Demokrat a Kurdistanê, Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê, Partiya Zehmetkêşên Kurdistanê, Partiya Sosyalîst a Demokrat a Kurdistanê, Yekgirtiya Îslamî ya Kurdistanê, Komeleya Îslamî ya Kurdistanê. Serok Barzanî şeydayê xwendinêye bi taybetî jî hez bi xwendina pirtûkên dîrokî û siyasî û serbazî dike û her wiha gelek hez ji werzîşê dike. Mesûd Barzanî sala 1965-an dest bi jiyana hevjiñiyê kiriye û xwedî heşt zarokane. Barzanî şarezayî bi temamiya zimanê kurdî û erebî û farisî ye, her wiha şarezayî zimanê îngilîzî ye û dikare pê biaxive.

Amadekar: Tahir Silêman

DÊMOKRASÎYA CENABÎ MESUD BARZANÎ HÊJAYÎ XELATA NOBÊLÊYE

Îro li Bakûrê Kurdistanê û Tirkîyayê "Pirsgirêka kurd" li rojevêdaye.

Hokumeta Tirkîyayê, bona zext û zora gelên kurd, ji sazîyên YA —ê, yê herî girîng ji sîstêma Başûrê Kurdistanê, ji dêmokrasîya rêzdarê hêja, Serokê Kurdîstana Azad, Cenabî Mesud Barzanî minaq hildane û hes dîkin hine gavên dêmokrasîyê bavêjin. Lê nijatparêzên tirkîyan hemu gavan astengîyan derdixîne hole û bê şerm ji "bratîyê" gilî dîkin. Lê çîrokên kalên xweye nijatparêzîyê kevnar hes nakin ji bîra xwe derfînin, axatîya xwe ji dest berdin. Daxazîya wana, kurda wek herdem bi çavên piçûk dîtine. Lê ew hes nakin pêşketina kurda qebûl bikin, hes nakin dunya ji tîxnolojîya cîhanê piçûkbe, wekî dengê nijatîyên wan cîhan bibihîze, bibîne û bizanibe.

Bona wê jî pêwîste sazîyên, serok û rêberên kurda hişyar bin, ji buyerên dîroka Kurdistanê dersê hildin, şaşîyên kal û bavên me dubare nekin. Ser dew û dozên xwe qaîm bisekinin, her dem pişikîrêka hevdu bikin. Pîyên xwe yek erdêxin, wekî rim rima dengên lingên azadîyê erdê wusa bihejîne wekî, dijmin ji vê hejê bilerîze, biheje û bizanibe zext û zora gelên kurd û Kur-

distanê çîye. Bila bizanibin îdî gelên kurd hemu xandî û pêşketîne, rêberê û serokên gelek dewleta lawên mêrxasên gelê kurdin.

Belê jîyan berdwame, berxwedan jîyane, seva kijan

Mistefa Barzanîyê hertim zindî û berdwam kirina sîyaseta Wî, ji alîye Serokê hêja Mesud Barzanî, Başûrê Kurdistanê rêzgar buye. Lê ev rizgarî ser rewşa bingeha dêmokrasîya cenabî Mesud Barzanî qaîm û

bixwazin jî, nexwazin jî hes dîkin gavne dêmokrasî bavêjin.

Raste di sala 2004-a, cara ewlîn ez çûnê Kurdistanê Azad serkarên sazîyên tûrkmananva min hevdtînin çêkîrin.

Ew digotin:

"Ji sala 1993-a gênêralên Tirkîyayê me bi balafirava dibirine Hekarîyê, qerergeha eskerîyê. Plan proqrama didane ber me.

Yê ewlîn ew bû wekî, pirsê Kurdistan neynîne ser zimanên xwe, kijan tûrkman pirsê Kurdistan bide xebatê ew ne tûrkmane.

Yê duyem, ala Kurdistanê qebûl mekin û neynînin ser zimanê xwe.

Yê sêyem, ewe parlamêntoya Kurdistanê nas nekin û nebîne endam parlamênto.

Yê çarem, kurdava cîranîyê mekin, kî keça kurda lawên xwera stendîye bidin berdan, kê keça xwe daye kurda paş bînin. Pêwîste hun bizanibin li cîhanê netewe kurd tunene evana tirkê çîyanin.

Lê pêş van hemu buyeran, Serok Mesud Barzanî navên me tûrkmanam xiste lîsta parlamêntoya Îraqê û cara ewlîn ew em derxistinê rêzên netewa. Beqî dêmokrasîya Barzanî em ketine Parlamêntoya Kurdistanê û xadî hemu mafên mirovahîyê bûn. Em hezdar cara kek Mesudra dibêjin

spas``.

Belê, dewleta Tirkîyayê ber sîyaseta Mesud Barzanî teyax nekir, xwe nexaze jî hat di gel cenabî Mesud Barzanî, ber alaya Kurdistanêye sê rengî rûnişt û ji Serokê hêja harîkarî xwast. Niha li Tirkîyayê nuneratîya Hokumeta Herêm hatîye vekirin, Ala rengî li civat û meşada resmî tê bilind kirinê.

Eve sîyaset, eve Dêmokrasîya Barzanî, neyar nexaşıya xwe anî ber pîyên xwe wekî harîkarîyê bidin "Pirsgirêka kurd``.

Ji ronahîya Dêmokrasîya Mesud Barzanî li Kurdistanê çiqas netewa kêmjimar hene, heqê dêmokrasîya wan hatî dayîn. Erebe, tûrkman, surîyanî, kildanî, asorî, ermenî kîjanî ku li Kurdistanê deh hezarin li parlamêntoyê cîk hatîye dayîn.

Em gumanin Şewqa Dêmokrasîya Serokê hêja cenabî Mesud Barzanî wê ronahî bide Rojhilata Navîn û dewletên cîhanê.

Serokên dewletan wê ji Dêmokrasîya Barzanî minaq hildin û tevî neteweyên kêmjimarên Kurdistanê, ji Sazîyên Cîhanê daxwaz bikin wekî, bona anîna haşî û azadîyê Xelata Nobêlê bidîne Dêmostratez, Haşîfxwaz û Sîyasetmedarê mezin cenabê Mesud Mistefa Barzanî.

Amade kar: Tahir Silêman

axî gel xwîn dirêjînin ew Welate. Seva Kurdistanê şîrîn gelên kurd hezdar salin xwîn hildişînin, berxwe didin li Rojavayê Kurdistanê, Rojhilatê Kurdistanê, Bakurê Kurdistanê, Başûrê Kurdistanê xwîn dirêjînin wekî li Welatekî azad da serbest ser bilind bişî.

Belê, ev roj bi rêça dew û doza kurdên welatparêz, berzanîyan, yê herî girîng bi serkarîya mêrxasê gelê kurd, Gênêralê Şerrê Çîyan, Melle

qewat bû.Û em bawarin wextekê kurda wê Kurdistanê serbixwe bê elam kirin

Cenabî Mesud Barzanî dêmokrasîke wusa anîye Kurdistanê Azad, wekî ev roj navenda Dêmokrasîyaya Avropayê, Rojhilata Navîn ber Dêmokrasîya Mesud Barzanî bê deng mane.

Rastî jî Rojhilata Navîn, wusa jî dewleta Tirkîyayê, Sûrîyayê, Îranê ber sîstêma dêmokrasîya Mesud Barzanî

PDK: Çawa me pîlanên dijî Kurdistanê şikandin, emê welat pêş bixin û geş bikin

Polîtburoya PDKê bi hatina 72yemîn salvegera avakirina PDKê peyamek belav kir û tê de tekez dike ku ewê berdwam bin

Nemir û rêbaza wî de, Kurdayetî da ber xwe û aşî û dêmokrasî û edalet ji xwe re kir pîvan."

Peyama PDKê wiha dom dike:

Li ser xebata xwe ji bo bidestxistina mafên rewa yên gelê Kurd û herwiha çawa wan pîlanên li dijî hebûna Herêma Kurdistanê jî nav birne dê wisa kar û xebatê bikin ji bo pêşxistin û geşkirina Kurdistanê.

Polîtburoya PDKê di peyama xwe de ragihand: "Beriya 72 salan, dema ku bêhêviyeke reş ketibû nava neteweya Kurdî de, PDK wek çîrayekê hat pêxistin û dîsa hêvî xist dilê miletê Kurd de. PDK ji bo bidawîhatina bindestiyê hat avakirin. Hat avakirin ji bo ku xebatê bike ji bo ku neteweya Kurd bighê mafê xwe. PDK û di bin siya hizr û felsefeya Barzanîyê

"PDK karî qonax bi qonax mafên gelê Kurdistanê li Başûrê Kurdistanê bidest bîne û heta roja îro jî xebata me berdwam e û tevî hemû astengî û girêkan PDK katiye wek çîyayekî mezin xebatê ji bo mafê gelê Kurd û ji bo Kurdistanê bike. Niha piştî 72 salan ji damezrandina PDKê, hêj em bi heman moral û bawerî û li ser rêbaza Barzanîyê nemir berdwam in li ser parastin û bihêztirkirina Kurdistanê, nexasim di van 5 salên dawî de Kurdistan rastî gelek pîlan û pîrgirêk û kirîzan bû ji bo ku hebûna Herêma Kurdistanê jî nav bibin û keda 100 sala borî jî nav bibin. Lê PDK rûbirûyê

wan pîlanên bû û ew pîlan şikandin."

Polîtburoya PDKê ragihand: "Di şerê birçîkirin û qutkirina nanê xelkê Kurdistanê de, PDK nehişt Kurdistan çoga xwe daxê û teslîm bibe û pîlana jînavbirina Herêma Kurdistanê şikand. PDK cezayên nerewa yên ser Kurdistanê şikandin û dîsa Kurdistan veqerand ser lingê wê. PDK bi tenê berpîsî li xwe girt û bar avêt ser milê xwe û rewşa Kurdistanê ji kirîzan rizgar kir. Bi hêviya xwedê û gelê Kurdistanê PDK dê di hilbijartinên bê de serkeftineke mezin bidest bîne û dê diyar bibe ku PDK nûneratîya îradeya gelê Kurd dike."

Peyama PDKê wiha dom dike: "Hilbijartinên vî carê de destpêka qonaxeke nû bin ji bo destpêkirina avedanî û geşkirin û pêşxistina Kurdistanê, ku di salên borî de ji ver şer û siyaseta birçîkirinê û hevrikiyên partiyên Herêma Kurdistanê, ew avedanî hatibûn rawestandî. Çawa me pîlanên dijî Kurdistanê şikandin, emê wisa welat pêş bixin û geş bikin. Dê parlamentoyek û hikûmeteke bihêz bîna avakirin ji bo ku em bibin xwedî destûreki serdem û rêveberî û îdareyeke bihêz li gorî destûrê Herêma Kurdistanê birêve bibe."

KDP.info

Xwepêşandanên başûrê Iraqê de şer derket!

Xwepêşandanên başûrê Iraqê de şer û alozî derket û lijnaya serpereştkar jî sedem aşkera kir.

Îro 18.08.2018ê hemwelatîyên parêzgehên Besra û Musenna ên başûrê Iraqê destbi xwepêşandanê dijî nebûna xizmetên serekî dan destpê kirin.

Li gor zanyariyên hatin belav kirin, dinava xwepêşanderên Musenna de şer derketiye û hêzên ewlehiya Iraqê jî ti destverdanek bo rawestandina wî şerî nekirine. Endamê lijnaya hemahengiya xwepêşandanên Semawe Mihemed Semawî ji rojnameya Erebi Cedîd re ragehand, grubek şeva îne 17.08.2018ê ve çûne nav xwepêşanderan û roja şemiyê îro jî dest bi aloziya dijî serpereştkarên xwepêşanderan kirine. Mihemed Semawî ragehand, piştre şer di navbera wê grubê û xwepêşanderan de pêkhat û bi dest li hev dan.

Endamê lijnaya hemahengiya xwepêşandan dibêje ew grubê, ku piştî wî şerî çûne dervey xwepêşanderan, hevkarên hikûmetê bûn û bo bi dawî anîna xwepêşandanê, çûne nav xwepêşanderan.

Di nivê meha Tîrmehê 2018ê ve hemwelatîyên Besra û piştre jî bajarên din ên başûrê Iraqê li dijî nebûna xizmetên serekî yên av, elektrîk û bêkariya ciwanan xwepêşandanên dîkin.

BasNews

Xocalı soyqırımının bünövrəsi erməni daşnaklar tərəfindən 1897-ci ildə Xanasorda 40000 kürd və türk xalqlarının qətli ilə başlayaraq, Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Naxçıvanda, Bakı və ətraf rayonlarda və sonda 26 fevral Xocalı soyqırımına qədər gəlib çatmışdır

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Hərdən biz ata-babalarımızın nəsihətlərini unuduruq, özü də tez unuduruq. Babam Kürd Musa, ömrünün sonuna-yəni 115 yaşına qədər Qərbi Azərbaycanın Vedibasər əyalətində yaşamışdır. O, hər zaman ermənilərin müxənnət olduqlarından danışardı və bizə tövsiyəsi də o olardı ki, ermənilərə etibar etməyin. Çünki, onlar fürsət düşən kimi, öz pis

məsələsində çox da əhəmiyyətli olmayan bir problemi (demoqrafik ağırlığına görə) önə çıxarır çünki, "tarix boyunca ermənilərlə kürdlər anlaşmamışlar və 1915 -ci ildə erməniləri osmanlılarla birlikdə kürdlər də soyqırma məruz qoyublar".

İlk olaraq, yalnız kompleks bir problem olan erməni - kürd əlaqələri və problem-

komitəsi köhnə başçısı , Ermənistan Kommunist Partiyası köhnə I katibi - AM).

"- Hörmətli Stepan Bogosyan ! ... Məqalədən ortaya çıxan budur ki , Xanasor hərəketi erməni millətinin yaddaşında qorunduğu kimi reallaşmamış . Bununla nə demək istəyirsiniz? "Ey ermənilər, əgər indiyə qədər erməni fədailərinin (Hayduk) silahlarını qadın və uşaqlara doğrultmadıqlarını və güllələmədiklərini zənn edirsinizsə yanılırsız. Güllələdim ! Həm də necə güllələdimmi demək istəyirsiniz ? Bunumu göstərmək istəyirsiniz? Xalqın gözündə fədailərin əziz xatirəsini alçaltmaqımı istəyirsiniz? "- Bu məktub " Հայ Արիւն " ("erməni aryanlar" , № 63 , 64 , Oktyabr , 2005) qəzetində və daha sonra " ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՆՈՆ " ("Zovarmari - Ermənilərin səsi ") saytında nəşr olundu.

Vazgen Kazaryanın söz açdığı Xanasor hərəketi haqqında ermənilərin "nariland.com "saytından oxuyuruq: (Xatırladım ki, bu hərəketi ermənilər müqəddəs hərəkat hesab edirlər N. Ə.)

" Xanasor hərəketi 25-27 İyul 1897 " başlığı altında belə yazılıb: " Xanasor hərəketi erməni döyüşçülərindən ibarət olmuşdur. Bu hərəkatın məqsədi Mazrik Kürd Tayfaları İttifaqını məhv etmək idi. Bu hərəkat Daşnak Partiyası tərəfindən yaradılmışdır. Onların məqsədi bu tayfanın döyüş gücünü məhv etmək və intiqam almaq idi və onlar kürdlərdən intiqam aldılar. (Nəyin intiqamını görəsən? N.Ə) 25 İyul 1897-ci ildə səhərə yaxın vaxtda 250 (başqa qaynaqlara görə, 150-300 arası) döyüşçülərlə bir basqınla Mazrik Kürd Aşiretinə hücum etdilər və zəfər qazandılar

. Məqalədə isə yalnız 25 inansın öldürüldüyü yazılıb. (başqa qaynaqlara görə -20). Bu ortaya çıxan sayı tərəflərin döyüşdə verdikləri itkin sayı deyil . Ayrıca məqalədə izah edildiyinə görə iki erməni keşiş də silahlı qruplarla birlikdə bu hərəkətə qatılmışdır. Xanasora edilən hücumun 1915-ci il hadisələrindən 18 il əvvəl icra edildiyinə diqqət yetirək. 1915-ci ilə gəldiyində kürdlərin yeni bir Xanasor qisası quruplaşdığına yetişdiyini də anlamaq lazımdır. Ermənilərə qarşı nifrət səbəbi olan, erməni fədailərinin hərəketlərinin xatirələrindən gücünü almış bu kürdlərin bir hissəsinin ermənilərə qarşı cəzalandırma əməliyyatlarında iştirak etmiş ola biləcəkləri qəbul edilə bilər. Xanasor hərəketi erməni hərbiçilər tərəfindən edilən tək qanlı hücum deyil Ermənilərin onlarla belə hücumları olmuşdur, lakin Osmanlı hokuməti əhəmiyyət verməmişdir.

Sərhat bölgəsində bir Yezidi Kürd də zamanında mənə buna bənzər bir hadisə söyləmişdir. 1915 -ci il hadisələrindən sonra qaçqın olaraq 1918-ci ildə yaxın qohumlarıyla birlikdə Ermənistandakı Kürd kəndimiz Pampada məskunlaşmışdır. Onun dediyinə görə, kürd kəndi Sorkuli (yüzlərlə evə sahib böyük bir kənd) eyni şəkildə bir gecədə yox edilmiş əhalisi qətlə yetirilmişdir. Gecə vaxtı kəndə hücum edən ermənilər kəndin bütün sakinlərini qətlə yetirmişlər və kəndə od vurub yandırmışlar.

O zaman qətlə yetirilmiş kürdlərin fotosəkillərini çəkəcək və ya hadisələri detallarıyla yazacaq olan kəslər yox idi. Bu

əməllərini həyata keçirəcəklər.

Mən ona qədər erməni-müsəlman davası görmüşəm. "İtlə yoldaş olanın zopası əlində olmalıdır", deyə bizə nəsihət verərdi. Son günlərdə erməni soyqırımında əhəmiyyətli rol aldığı iddia edilən kürdlər və bu rol səbəbiylə kürdlər tərəfindən ermənilərdən istənilən üzrlər danışılmaqdadır. Görəsən, Xocalı, Xanasor, Sorkuli və bu kimi yüzlərlə şəhər və kəndlərdə aparılan soyqırımınlar üçün erməni daşnakları nə vaxt üzr istəyərk soyqırım iddialarından əl çəkəcəklər. 1915-ci ildə yaşanan acı hadisələrlə üzleşmək nə qədər lazımdırsa , kürdlərin də bütünlüklə olaraq bu qırğında iştirak almadıqlarını söyləmək və müdafiə etmək də bir o qədər əhəmiyyət ifadə etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar araşdırmaçı -yazar və dilçilik mütəxəssisi Mamostə Əziz Cəvonun keçdiyimiz aylarda rusca nəşr olunmuş məqaləsindən bəzi məqamları dərc etməyimizi məqsəduyğun hesab etdik.

Doğruları görmək lazımdır ... - Eziz Cəvo

Modest Kolerovun "Yeni partlama nöqtələri: Kurdistan, Qarabağ və Rusiya" başlıklı məqaləsi içində yaşadığımız dövrdəki dünya siyasətinin bir sıra aktual mövzularına öz prizmasından baxır. Məqalənin yazarının təqdim etdiyi, eyni müddət içərisində yaşanan bu problemlərin strateji və geosiyasi istiqamətlərinin analizlərini özünəməxsus şəkildə təhlil edir.

M. Kolerov deyir ki: " ... Ermənistanın geosiyasi zəifliyi və kürdlərin dövlətin səhnəsinə çıxmaları , obyektiv olaraq bir dəfə daha erməni siyasətində , zəmanət sistemləri arasında - əsgəri olaraq Kollektiv Təhlükəsizlik Razılaşması Təşkilatında , siyasi olaraq da ABŞ və NATO da - sağlam seçki edə bilmə problemini deyil, amma Dağlıq Qarabağın idarəsi

ləri haqqında deyil , eyni zamanda Osmanlı İmperatorluğunda yaşamış digər millətlərin əlaqələri və problemləri haqqında da belə ayaqüstü bir şey söyləmək gərəksizdir. Bu mövzular xüsusi diqqət tələb edir. İkincisi M. Kolerovun ən sonunda dövlətləşmə yoluna girmiş Kürdlərin guya erməniləri soyqırma məruz qoymaları fikri tamami ilə yanlış və absurdur.

Başda deyilməsi lazım olan; yunanlıların , kürdlərin , assurilər və Osmanlı İmperatorluğunda yaşayan türk olmayan digər millətlərin soyqırımlarından olduğu kimi erməni soyqırımının da bu dövlətin siyasətinin bir nəticəsi olduğudur. Soyqırım , bir dövlətin öz vətəndaşlarından bir seqmentə və ya başqa ölkədəki insanlara qarşı tətbiq məhv siyasətidir. Soyqırım termini , nəticələri nə qədər trajik olursa-olsun , dövlət statusunda olmayan millətlər və dini icmalar arasında baş verən qarşıdurmalar üçün istifadə edilə bilməz və onlar üçün etibarlı ola bilməz . Və Osmanlı İmperatorluğunda , kürdlər və ermənilər arasındakı qarşıdurmaların nəticəsi də tragik olmuşdur. Bunu inkar etmək mümkün deyil. Amma soyqırım tamamilə fərqli bir hadisədir . Məqsədi bir milləti və ya dini bir birliyi tamamilə məhv etmək istəyi olan bir dövlət siyasətidir.

Xainlər və günahkarlar öz xalqlarından deyildirlər! Kürdlər bu günə qədər davam etdirilən soyqırım siyasətinə qurban edilmişdir və xainlərin işlədikləri cinayətlər səbəbiylə bütün xalqın cinayət məsuliyyətinə cəlb heç bir dayaqının ola bilməyəcəyi kimi ermənilərdə bu iddialarının əsası və dayaqı yoxdur.

Bir də tarixi həqiqətlərə müraciət edək. Ən başda, Vazgen Kazaryanın məşhur erməni alimi Stepan Boqosyana yazdığı məktuba baxaq. (S. Boqosyan - alim, Sovet Ermənistanı Radio- TV nəşrləri

... Basqın 27 İyulda sona çatdı " .

Bu məqalədə döyüşçülərin əsas olaraq tayfanın kişilərini öldürdüklerini qadın və uşaqlara isə toxunmadıqları yazılır. Amma silahlıların döyüş taktikalarını azca da olsa bilən anlayır ki, ani bir hücumda , hələ ortalıq aydınlanmadan bu hücum edilərsə , kişilərin harada , yaşlı qadın və uşaqların harada olduqlarını bilməyin mümkün ola bilməyəcəyini anlar. Bu üç günlük müharibənin sonunda Mazrik Kürd Aşireti bütünlüklə qətlə yetirilmiş, 40.000 qədər insan öldürülmüşdür (bax: <http://www.aztagdaily.com/archives/22143> 40.000 insan öldür

siyasət bu gün də icra edilməkdə və yenə kimsədən bir səs çıxmır. Kürd xalqı etmədiyi şeylər üzündən günahkar göstərilmə siyasətinin , haqsızlığının və əxlaqsızlığının qurbanı olmuşdur. Kürdlər , Osmanlı Dövlət mexanizmində silah vəzifəsi görmüş bu xainləri günahkar elan etmiş olmalarına baxmayaraq, ermənilər qanlı "Xanasor qətliamının" ildönümünü "zəfər günü " kimi, bir bayram kimi qeyd edir və bu hücumu həsr edilən mahnı və marşları oxuyurlar. Erməni siyasi liderləri bu qanlı və faciəli hadisəni tərifləmə və ucaltma fikirlərindən bu günə qədər əl çəkməyiblər..

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürdüğü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 80 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərəkatə başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əsirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

Kəlbəği, Cuanruyi kimi əsirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırdıqları üsyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırılmışdı.

Muzaffərüddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklərlə üz-üzə qaldı. Ölkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər əsirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstanında Səlməs (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafının ən böyük kürd əsirəti olan Şıkakilər hökumətə tabe olmurdu. Sımko, bütün Şıkaki əsirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Sımko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzaffərüddin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şıkaki əsirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şıkak əsirət rəisi Məhmət ağaya müharibə ilə qalib gələcəyinə inanmırdı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyləyərək rəsmi bir dəvətlə Məhməd ağanın

oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günki işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımı pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Urug kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərinlən hiddətləndirdi. Bunun sonucunu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökmranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyasətçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkak əsirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmirdi. Sımko bu anlaşılmasızlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökmranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmışdım. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmənin içinə baxmaq istəyirdim. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərdiyini və açıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq görüldü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərddiyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlməs, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlməs, Urmiya və Həkkəri arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlməs, Urmiya bölgəsi ilə Həkkəri sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkərinə də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərgahını Səlməs yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalığ etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərəkatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanımasınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdü ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutə Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlməsə doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onlarla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Tədqiqatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırılarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, əlxüsus İsmayıl ağanın səsinə söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Sımko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Sımkonu və kürdləri aradan çıxararaq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı varidi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Mühəribəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də disiplinə sahib idi. Təməldə əsirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Sımkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Sımko yaxşı bilirdi ki, erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerdə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Sımko hər adımını ölçüb-biçib, düşülmüş şəkildə atırdı. Necə deyirlər, suyu üfləy-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Sımkonun siyasətindən baş açma bilməyən bir kürd bəyi Sımkoğa qarşı çıxır. Onu başa düşən Sımko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Sımko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlıq üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərinə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonada oturmuş vəziyyətdə üzleri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılnc dəstəklərinə zümrüd və dəyərlərli mücəvəhlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrət içində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağa arxasında bir sıra adamlarla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Sımko görüşməsindən xəbər yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyər adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizdir. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiş görürük. Ölkəmizi

ələ keçirib birlikdə yaşamağı. Ordumuz birləşdirsək siz də bizimlə olursanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Sımko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər**

Assuri lideri Mar Şəmun

Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni, assuri qırğınlarından qurtarır və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yığılır. Şikəti silahlı gücləri dörd bir yandan Tiqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürür. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dönr. Ertəsi gün sübh tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücum keçirlər. Ətraf kəndlərin əhəlisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariya şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlməsə və Urmiya ətrafındakı əhəli erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Sımko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütləvi qırğına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Sımkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçuşsun. Odur ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Sımko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən

yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əsirət qüvvələri və eləcə də İraq Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənci qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyətə uğradılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqələyə çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətliaamlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələrini talan etdilər.

Yaxşı, Sımko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Sımkonun bu hərəkətini böyük səhiv olaraq qiymətləndirirlər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Sımko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılışması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdır, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İranın adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayi Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərdən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəzi mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Sımkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919-cu ilin yazında Sımko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyad Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərilmişdir. O, Sımkoğa qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

1947-ci il. Mustafa Bərzani və onun kürd peşmərgələri Azərbaycanda

1946-cı ilin dekabrında İranda Mehabad respublikası süqut edir. İranın baş nazir Qəvame-Səltənə ilə Mehabadın lideri Qazi Məhəmməd arasında avqustda Tehrandə bağlanmış razılaşma pozulur və şah qoşunları həm Təbrizi, həm də Mehabadı ələ keçirir. 1947-ci ilin 30 martında Qazi Məhəmməd, qardaşı Sədr Qazi və Mehabad respublikasının müdafiə naziri Seyf Qazi dar ağacından asılır.

Şah qoşunlarına qarşı müqaviməti yalnız respublikanın Baş komandanı, general Mustafa Bərzani davam etdirir. 44 yaşlı Bərzani sonunda qüvvələr nisbətinin bərabər olmadığını və məğlubiyyətin qaçılmazlığını anlayaraq İrani tərk etmək və SSRİ-yə keçmək qərarına gəlir. 1947-ci ilin iyununda o, silahlı dəstəsi ilə Naxçıvanla sərhədi keçərək Azərbaycan ərazisinə, Culfaya daxil olur. Beləliklə, Bərzaninin və tərəfdarlarının 12 il davam edən SSRİ dövrü başlayır. Həmin dövrün bir neçə ili Azərbaycan SSR-də keçir.

* * *

SSRİ ərazisində dəfələrlə Bərzani ilə ünsiyyətdə olmuş əfsanəvi Sovet əks-kəşfiyyatçısı Pavel Sudoplatov (1907-1996) özünün 1990-cı illərdə işıq üzünə gələn "Xüsusi əməliyyatlar" adlı memuarlarında xatırlayır: "Bərzani SSRİ-yə gəlməzdən bir müddət əvvəl İrandakı kürd üsyançıların rəhbərləri şahın qurduğu tələyə düşürlər: onlar danışıqlar üçün Tehrana çağırılır, burada həbs edilir və edam olunurlar. Yalnız Bərzani həmin qismətdən qaça

Qonşuların qeyri-adi hərbi fəallığının səbəbləri Moskva üçün sirr deyildi. Vasili Ryasnoyün həmin məruzəsində deyildi: "Əldə olunmuş bilgilərə görə, İran Kürdüstanında, Uşnu rayonunda (Urmiyə gölündən cənub-qərbə) 1947-ci ilin martından başlayaraq İran hökumət qoşunları ilə İraqdakı bərzan tayfasının tərk silah olmaqdan imtina etmiş üzvləri arasında hərbi əməliyyatlar başlayıb. Kürd bərzan tayfası 1945-ci ildə İraqdan köçərək İranda məskunlaşıb".

Beləliklə, əvvəl İraqda, sonra isə İranda məğlubiyyətə düşər olmuş molla Mustafa Bərzani kor dalana sıxışdırıldığını yaxşı anlayaraq yeganə qurtuluş yolunu Azərbaycan ərazisinə keçməkdə görürdü. Onun hərbi birləşmələri Maku yaxınlığında şah qoşunlarını məğlub edərək SSRİ sərhədinə doğru hərəkət edirdilər.

Pavel Sudoplatov memuarlarında sərhəddə toplaşmış Bərzani tərəfdarlarının sayı barədə yazır: "Sərhədi keçən Bərzani tərəfdarlarının sayı 2 minə yaxın döyüşçüdən ibarət idi, elə bir o qədər də onların ailə üzvləri vardı". Ancaq digər Sovet əks-kəşfiyyatçısı - Vadim Udilov isə özünün "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında onların sayının 500 nəfər olduğunu yazır.

İyunun 15-də İran təyyarələrinin bombardmanı altında Araz çayı boyu sərhədə ilk kürd dəstəsi yaxınlaşır. Dəstədən 2 nəfər Sovet sahilinə keçərək Mustafa Bərzaninin Staline

keçməsinə göstəriş verir. Bu vaxt kürdlər silahlarının bir hissəsini İran tərəfdəki qamışıqlarda gizlədərək sərhədi keçirlər. İyunun 19-da SSRİ Daxili işlər nazirliyi əməliyyatın

nəticələrinə dair Staline məlumat göndərir: "İyunun 18-i axşama qədər Molla Mustafa Bərzaninin başçılığı altında kürd dəstəsi Sovet ərazisinə keçib. Onların ümumi sayı 499 nəfərdir. Kürdlərdən götürülüb:

303 tüfəng, 5 avtomat, 55 tapança, 54 qumbara, 13 binokl, 13 min patron. Saxlanılmış kürdlər Naxçıvan şəhərinə aparılıb və burada sərhədçilərin mühafizəsi altındadırlar".

İran sərhəd komissarı tezliklə Sovet həmkarına müraciət yollayaraq Bərzani və tərəfdarlarının təhvil verilməsini təklif edir. Müraciətdə deyilirdi: "Dostluq münasibətlərimizin pozulmaması naminə xahiş edirik ki, 400 əclafı geri qaytarasız". Ancaq Sovet tərəfi bu xahişə məhəl qoymur. Bununla da, Bərzaninin və onun kürdlərinin əvvəlcə çox qısa müddət çəkəcəyi fərz edilən, ancaq 12 ilə qədər davam edən "Sovet dövrü" başlayır.

* * *

Bir müddət Culfada saxlandıqdan sonra, kürdlər Abşerond yerləşdirilirlər. Bərzani isə qısa müddət Şuşada qalır, sonra isə Bakıya köçürülür. Onun Sovet rəhbərliyinə "sosializm uğrunda mübarizəyə hazır olduğuna" dair söylədiyi nitqlər isə istər Mioçefər Bağirovda, istərsə də Moskvadan gələn emissarlarda xəff ironiya doğurur. Sovet tərəfində əsas təəccüb yaradan cəhətlərdən biri kürdlərdə çox güclü inkişaf etmiş tayfa-nəsil münasibətləri idi. Onlar Bərzanini az qala ilahiləşdirirdilər və bu cür geridə qalmış ictimai münasibətlərlə sosializm quruculuğuna dair vədlər qətiyyətlə bir-birinə uyuşmurdu.

Odur ki, Sovet rəhbərliyi bu arxaik münasibətləri heç olmasa yumşaltmaq, kürdlərin cəmiyyətə assimilyasiyasına nail olmaq üçün hətta kürdləri Bərzanidən bacardıqca təcrid də edirdi. Üstəlik, kürdlərin arasında kommunist təbliğatı aparmaq, yaxud oraya öz adamlarını salmaq cəhdləri də uğur gətirmirdi - kürdlər yadral üçün qapalı idilər. Bununla bağlı, Pavel

Sudoplatov bir epizodu da xatırlayır - artıq Daşkənddə olanda onların Bərzaninin əhatəsinə informator yerləşdirmək cəhdləri həmin şəxsin izsiz-tozsuz yoxa çıxması ilə nəticələnir.

* * *

1947-ci ilin payızında Sudoplatov Bərzani ilə görüşüb danışmaq üçün nazir Abakumov tərəfindən Bakıya göndərilir. O, memuarlarında bu barədə yazır:

"Mən Bərzaniyə TASS-ın (Sovet İttifaqı Teleqraf Agentliyi) baş direktorunun muavini və Sovet hökumətinin nümayəndəsi kimi təqdim olundum. Əyatımda ilk dəfə idi ki, əsl feodal ilə rastlaşdım. Bununla belə, Bərzani mənə fərasətli siyasətçi və təcrübəli hərbi rəhbər təsiri yaratdı. O dedi ki, son yüz ildə kürdlər farslara, iraqılara, türklərə və ingilislərə qarşı 80 dəfə üsyan qaldırılıb və onların 60-ından çoxunda kömək üçün Rusiyaya müraciət edərək adətən yardım alıblar. Cavab olaraq mən elan etdim ki, Sovet tərəfi Bərzaninin və onun zabitlərinin bizim hərbi məktəb və akademiyalarımızda xüsusi təlim keçməsinə razıdır. Həm də ona bildirdim ki, kürdlərin Azərbaycandan Orta Asiyaya köçürülməsi müvəqqəti xarakter daşıyır və onların Kürdüstan qayıtmaqları üçün şərait yetişənə qədər davam edəcək..."

Sudoplatov xatirələrində daha bir maraqlı məqama toxunur: "Abakumov mənə Bərzani ilə söhbətlərin nəticələrini, habelə Stalinin kürdlərin hərbi tədris müəssisələrində təhsil almalarına razılıq verdiyini Mircəfər Bağirovla bölüşməyi qadağan etmişdi. Məsələ ondadır ki, Bağirov Bərzanidən və onun adamlarından İran Azərbaycanında vəziyyəti destabilizasiya etmək üçün yararlanmaq niyyətindəydi. Ancaq Moskvada fərz edirdilər ki, Bərzani İranda yox, məhz İraqda daha lazımlı ola bilər - oradakı ingilispərəst rejimi devirmək üçün..."

* * *

1947-ci ilin oktyabrında Bərzani Azərbaycan kommunistlərinin rəhbəri Bağirova öz məktub-memorandumunu yollayır. O, Bağirovdan aşağıdakı məsələlərə münasibət bildirməsini xahiş edir:

"1. Tərəfdarlarım ilə görüşməyə icazə verilməsi.

2. Onların təhsili üçün şəraitin yaradılması.

3. Aylıq bülletenin çapının təşkil edilməsi.

4. BMT-yə kürdlərə münasibətdə yeridilən ədalətsiz siyasətlə bağlı şikayətin göndərilməsi.

5. Stalinlə görüşün təşkil olunması".

Noyabrın 15-də o, Bağirova daha bir məktub yollayır. Bərzani məktubunda Bağirovu "Şərq xalqlarının rəhbəri" adlandırır. "Biz taleyimizi Sovet dövləti ilə bağlamağı vacib saydıq, çünki, bu hakimiyyət azadlığın dayağı və xalqların ümididir", - Bərzani yazır. Həmin məktubunda o, "çox məşəqətli, incidilmiş və təhqir olunmuş vəziyyətə düşən azadlıq hərəkatı döyüşçülərinə diqqət ayırmasını" xahiş edir.

Məmməd Süleymanov

bilir. Şah onu danışıqlara dəvət edəndə, Bərzani cavab verir ki, yalnız bir halda Tehrana gələ bilər - eger şah özünün ailəsini girov kimi Bərzaninin mənzil-qərgahına göndərərsə. Şahla ilkin danışıqlar davam edən müddətdə isə o, qüvvələrinin böyük hissəsini İranın şimal rayonlarına, SSRİ ilə sərhədin yaxınlığına yerləşdirir".

1947-ci ilin iyununda SSRİ Daxili işlər nazirinin müavini Vasili Ryasnoy Staline məruzə edir: "Bu ilin 15 iyununda Naxçıvan 41-ci sərhəd dəstəsinin hərbi müşahidəsinə görə, Sovet-İran sərhədindən cənub-qərbində İran təyyarələri peyda olaraq Ağgöl gölündən (İran) cənuba doğru uçuşlar keçirib. Onlar bizim ərazilərimizə 200 metrə qədər məsafədə daxil olublar. Elə həmin dövrdə bir neçə bomba partlayışı da qeydə alınıb".

məktubunu sərhəd komissarına təqdim edir. Ancaq Moskvadan cavab gecikir. 16 iyunda səhər tezdən İran sərhədində öz şəxsi mühafizəçilərinin əhatəsində Bərzani də peyda olur və dəstəsinin SSRİ-yə üzüb keçməsinə icazə üçün danışıqlar aparmaq istəyir. Ancaq sərhədçilərə yalnız bir tapşırıq verilmişdi: diskussiyaya girməmək, sərhədi pozan kürdləri isə saxlamaq və tərk silah etmək.

İyunun 17-də kürdlərin vəziyyəti daha da çarəsizləşir və Araz çayı ilə əvvəlcə yaralılar və taqətdən düşən bir qrup silahlı keçərək Naxçıvan ərazisinə daxil olur. Bu 160 nəfərdən 40 odlu silah götürülür. Çayın o biri sahilindən müşahidə aparan Bərzani öz tərəfdarlarının sərhədçilər tərəfindən atəşə tutulmadığını gördükdə, iyunun 18-də dəstəsinin qalan üzvlərinin də çayı

1947-ci il. Bağirov və Bərzani. Kürd Peşmərgələrinin Bakıdan köçürülməsi

Kürd xalqının əfsanəvi lideri, general Molla Mustafa Bərzaninin ölümündən 39 il ötdü

Azərbaycanda olduğu dövrdə Mustafa Bərzaninin burada yaşayan kürdlərlə çoxsaylı görüşləri təşkil olunur, habelə o, Ermənistandakı kürdlərlə tanış olmaq üçün dəfələrlə Yerevana gedir. Onun təklifləri sayəsində Bakıda kürd yazıçı və şairlərinin əsərləri çap olunur, Yerevanda isə kürd radiosu açılır və 1937-ci ildə bağlanmış kürd dilində qəzet bərpa edilir. Həmin dövrdə Yerevan pedaqoji məktəbində kürd fakültəsi açılır, Ermənistan Dövlət nəşriyyatında ("Armqosizdat") isə kürd dilində ədəbiyyatın nəşri üzrə xüsusi komissiya yaradılır. Bu da hamısı deyil: Ermənistan Yazıçılar İttifaqının tərkibində kürd seksiyası, Ermənistan Elmlər Akademiyasında kürdşünaslıq bölməsi, Yerevan universitetində isə kürdoloji fakültə yaradılır. Azərbaycana nisbətən, Ermənistanda kürdlərlə bağlı tədbir və yeniliklərin çoxluğunu isə yəqin ki, Mirçəfər Bağirovun Bərzaniyə olan nisbətən inamsız münasibəti ilə əlaqələndirmək olar.

Bərzaninin daha bir ideyası Azərbaycan ərazisində Kürd muxtar rayonunu bərpa etmək idi. Məlum olduğu kimi, vaxtilə Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan, Füzuli, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarının ərazisində "Qırmızı Kürdüstan" mövcud idi. Sonralar ləğv olunan həmin strukturun yenidən yaradılması ideyası istər Moskvada, istərsə də Bakıda

neqativ qarşılanır. O cümlədən, Mirçəfər Bağirov həmin ideyaya böyük skepsislə yanaşırdı, Bərzaninin öz millətinin nümayəndələrinə nəzarət istəyini isə onun "öz xanlığını yaratmaq" cəhdi kimi qiymətləndirirdi. Ümumiyyətlə, kürd xalqında olan arxaik tayfa münasibətləri və sərt iyerarxiya Mirçəfər Bağirovun tənqidinə səbəb olur.

Bərzaninin digər istəyi isə İraqa döndəndən sonra orada Kürdüstan dövləti yaratmaq barədə Stalini yola götürmək idi. Sudoplatovun memuarlarından bəlli olur ki, Stalin həmin ideyaya da qol çəkmiş.

***

Vadim Udilov "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında yazır: "Bərzani bəyan edir ki, İran hakimiyyətinə qarşı mübarizəni davam etdirmək niyyətindədir və Sovet hökumətindən onun dəstəsinə istirahət üçün bir neçə

ay vaxt, silah-sursat verilməsini, hərbi təlimlər üçün şərait, sonra da İrana qayıtmaq üçün icazə verilməsini xahiş edir. İrandan təslimçi qaçışın revansını götürmək ideyası həm Moskva, həm də Bakıda partiya rəhbərliyinin xoşuna gəlir. 1949-cu ildə DİN-in Stalinə məruzəsində bu barədə deyilir: "Mustafa Bərzaninin arzularına uyğun olaraq Azərbaycan KP(b) MK-nin katibi yoldaş Bağirov hökumətə Bərzaninin dəstəsinin Xəzər dənizi sahilindəki düşərgələrdən birində yerləşdirmək, onları ərzaq və sursatla təmin etmək, habelə şəxsi heyəti hərbi işə öyrətmək barədə təkliflər verir".

Hökumət müvafiq qərarı qəbul edir. Həmin qərara əsasən, Bərzaninin dəstəsindən 3 atıcı bölük, artilleriya batareyası, minaataçı batareya, minaax-taran taqım, rabitə və tank taqımları formalaşdırılır. SSRİ Silahlı qüvvələri Nazirliyindən şəxsi heyətə təlim keçmək üçün 25 zabit göndərilir.

Elə görünür ki, SSRİ Bərzaninin dəstəsindən ordu özəyi kimi istifadə etməklə miqyasca böyük olmayan müharibəyə hazırlaşır. Əks halda onun əsgərlərindən tankçı hazırlamaq nəyə gərəkdir?! Ancaq çox tezliklə bəlli olur ki, Sovet rəhbərliyi kürd xalqının planlarını qətiyyənlə düzgün anlamayıb: Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin (DTN) Moskvaya məlumatında göstərilir ki, Bərzaninin şeyx komissar-

ları inanclı kürdlər, həmçinin azərbaycanlılar qarşısında xütbələrlə çıxış etməklə onları heç də Sovet hakimiyyətini sevməyə çağırırdılar. Yəni, söhbət teokratik bir iyerarxiyadan gedir, Bərzaninin Sovet quruluşu haqda söylədiyi pafoslu kəlmələr isə niyyətlərini ört-basdır etmək fəndindən başqa bir şey deyilmiş.

DİN-in Stalinə məruzəsində deyilir: "Bir müddət sonra agentura yolu ilə müəyyən edildi ki, Mustafa Bərzani siyasi savadsız şəxs olmaqla bərabər, kürd tayfalarını birləşdirərək onlardan knyazlıq qurmaq və bu knyazlığın rəhbəri olmaq niyyətindədir. O, SSRİ-də olduğu dövrə onun heç nəyə öhdəlik götürmədiyi müvəqqəti bir təzahür kimi baxır. Bu cür əhval-ruhiyyəni nəzərə alaraq yoldaş Bağirov hökumət qarşısında məsələ qaldıraraq ki, kürd xalqının dəstələri Azərbaycan SSR

ərazisindən çıxarılın və bacardıqca İrandan sərhəddən uzaqda yerləşdirilsin..."

Bağirovun təklifi yetərli olur. SSRİ Nazirlər Sovetinin 1948-ci il 9 avqust tarixli qərarına əsasən DİN tərəfindən Bərzaninin dəstəsinin Bakıdan çıxarılaraq Özbəkistan SSR ərazisinə, Daşkənd dəmir yolunun Verxneye-Komsomolskoe stansiyasına daşınmasına başlanılır. Bakıdan kürdlərin çıxarılması birdəfəlik aksiya kimi yox, hissə-hissə, xırda dəstələr halında icra olunur. Onlar yeni ərazidə kolxozlarda yerləşdirilir, eyni zamanda burada hərbi təlimləri keçmək üçün şərait də yaradılır. DİN-in məruzəsində qeyd olunur ki, 1948-ci ilin sonunda Mustafa Bərzaninin Özbəkistan kommunistlərinin başçısı Yusupovla görüşü olur və həmin görüşdə Bərzani öz dəstəsinin şəraitindən narazılığını bildirərək vəziyyətin və gələcək planların müzakirəsi üçün Stalinlə görüşü təşkil etməyi Yusupovdan xahiş edir.

Göründüyü kimi, Sovet hökuməti Bərzaninin heç də "kommunizm qurucusu" olmadığını aydınlaşdıran kimi kürdlərin Bakıdan uzaqlaşdırılmasını qərarına gəlir. Yəni, bu siyasi oyunda hər kəsin öz mənafevi vardı, üstəlik bu mənafeələr üst-üstə düşmürdü. Həmin dövrdə (ta 1950-ci illərin ortalarına qədər) kürdlər Yaxın Şərqdə SSRİ-nin yeganə müttəfiqi idi və Moskva onlardan istər İraqda, istərsə də Suriyada Qərbə qarşı yararlanmaq niyyətindəydi. Bərzani isə öz növbəsində ya İranda, ya da İraqda müstəqil Kürdüstan dövləti qurmaq üçün əlləşirdi.

***

DİN-in məruzəsindən də görünür ki, Bərzaninin dəstəsinin Azərbaycandan kənarlaşdırılmasında maraqlı olan şəxslərdən biri məhz Bağirov idi. Kürd müəlliflər tərəfindən yazılmış "Mustafa Bərzani" bioqrafik kitabında da bu vəsiyə vurğulanır. Kitabdan bir epizod:

"Bərzani tərəfdarları özlərinin Orta Asiyaya sürgün olmalarını repressiya

kimi qəbul edirlər və Bağirovla Bərzani arasındakı münasibətlərin pisləşməsi ilə əlaqələndirirlər. Məsələn, onlar Daşkənddə Orduxan Cəlilə belə bir əhvalat danışır: "Bağirovun ad günündə bayram süfrəsi arxasında yubilyarın yaxınları ilə bərabər "Tudə"nin MK-nin katibi Pişəvəri və general Bərzani də ayləşibmiş. Şən söhbətlər və sağlıqlardan sonra Bağirov hiss edir ki, Bərzani çox qayğılıdır və üzünü ona çevirərək soruşur: "Niyə heç nə yemirsən?" Bərzani isə cavab olaraq yoldaşları ac və yoxsul olduğu bi vaxtda SSRİ-yə aylənmək üçün gəlmədiyini söyləyir. Məhz həmin məclisdən bir qədər sonra kürdlər Bakıdan çıxarıldığından Bərzani tərəfdarları köçürülmə əməliyyatının Bağirovun onlara qarşı münasibətinin soyuması ilə bağlayırlar". Belədir, ya yox? – hökm vermək çətindir. Fakt odur ki, kürdlər Özbəkistan kolxozlarından, bir hissəsi isə Altay vilayətində yerləşdirilir. Bərzani narazılığını Stalinə yazdığı məktublarla ifadə edir. O, Stalinə 72 məktub yazır, ancaq heç bir cavab almır. Bərzani fərz edir ki, məktublar Stalinə gedib çatmır, odur ki, qonşuluqda yaşayan bir qadıncan Moskvaya getməyi və məktubu orada poçt qutusuna salmağı xahiş edir. Kürdlərin həmin vaxtlardakı narazılıqlarını sonralar Xruşşovla görüşündə Bərzani zarafatla bu cür ifadə edəcəkdi: "Mən 5 dövlətə qarşı vuruşmalı olmuşam – İraq, İran, Türkiyə, Azərbaycan və Özbəkistana qarşı". Bəzi kürd tarixçiləri Bağirovun Bərzaniyə qarşı intriqalar apardığını və bu işdə Berianın xidmətindən yararlandığını yazır. Ancaq Pavel Sudoplatovun xatirələrindən də görünür ki, Stalinin xarici siyasət sahəsində böyük ümidlər bağladığı Bərzani ilə çətin ki Beriya və Bağirov açıq qarşıdurmaya keçərdilər. Sudoplatova, görə, kürdlərin Azərbaycandan Özbəkistana köçürülməsi ideyası başdan ayağa Moskvanın ideyası idi və SSRİ-nin Yaxın Şərqi maraqlarının soyuması fonunda bu addım siyasi cəhətdən düzgün addımdı. Sudoplatov yazır: "Mən Yusupovun kabinetinə Bərzaninin başçılığı altında İrandan Azərbaycana qaçmış 3000 kürdün məskunlaşdırılması təklifi ilə gəlmişdim. Onları Qafqazda saxlamaq çox təhlükəli idi, odur ki, rəhbərlik kürdləri Özbəkistana köçürmək qərarına gəlmişdi..."

***

Kürdlərin Özbəkistan dövrü 1958-ci ilə qədər – İraqda 14 iyulda kral II Feysəlin devrilməsinə qədər davam edir. Mütləqiyyətin süqutundan sonra molla Mustafa Bərzani İraqa döndür...

Məmməd Süleymanov

Slavik ƏHMƏDOV

XX əsrin əvvəllərində dünyanın müxtəlif ölkələrindən qaxtakan (muhacir) ermənilərin axınına qədər olan dövüdə qərbi Azərbaycanın Göyçə gölü ətrafında 50-dək azərbaycanlı, bir neçə erməni kəndi və 10- dan çox kürd kəndi vardı. Kürd kəndlərindən bəzilərinin adları belə idi: Məlikli, Alçalı, Ördəkli, Adıyaman, Gunde Gole, Gözəldərə, Horguli, Cəmbək. Bu kəndlərdən ikisi Göysu və Kefli (bəzən Kır da deyirdilər kürdcə daşlı, qayalı yamac deməkdir) Göyçə mahalının Basarkeçər (indici Vardenis) bölgəsində yerləşirdi. Əvvəlcədən deyək ki, bütün bu kürd kəndlərinin əhalisinin taleyi faciəli olmuşdur.

Bu yazıda yalnız Kefli kəndi və kürd sakinlərinin acı, keşməkeşli taleyindən söhbət açılır. Kefli kəndi Basarkeçərin cənub-şərqində, Basarkeçərdən Daşkənd kəndinə gedən 7 kmlik yolun sağ tərəfində, daşlı-qayalı Qırma və Seyiddağ dağlarının etəyindəki düzənlikdə, Basarkeçərlə Daşkəndin arasında yerləşirdi. Kəndin qərbi dağlıq olduğundan heyvandarlıq və maldarlıq üçün əlverişli idi. Kəndin şərq tərəfi düzənlik idi. Yuxarıda haqqında danışılan yol və kiçik çay buradan keçirdi. Yolun sol tərəfi əkin sahələri idi. Düzənliyin yuxarisında kiçik dərə vardı. Bu dərəyə "Kürdlər dərəsi" (Nəwala kurda) deyilirdi. Dərənin sağında çox da hündür olmayan bir təpə vardı. Təpənin başı qəbiristanlıq idi. Aşağıda isə çayın üstündə su dəyirmanı vardı. Kəndin yuxarisında, dağlıq tərəfdə çökəkədə bir bulaq vardı. Bulağın axarı yox idi. Su çıxdığı yerdə qayalıqda batırdı. Bütün kənd içməli suyu buradan götürürdü. Kefli kəndi təxminən XIX əsrin ortalarından sonra, rus-türk müharibələri dövründə bina olunmuşdu. Burada yaz, yay aylarında Əyricə (Ağrıca) və Ağmağan yaylaqlarında yaylayan biruki (pirki) kürdlər məskunlaşmışdı. Kənddə 70-dən çox ev vardı. Evlər qara bazalt daşdan tikilmişdi. Kənddə təxminən 300-350 sakini var idi. Əhali əsasən heyvandarlıq, maldarlıq və əkinçiliklə məşğul olurdu. Kənddə varlı, nüfuzlu adamlar olsa da, ağa, bəy yox idi. Kənd əhalisinin yaxınlıqdakı Daşkənd və Qoşabulaq kəndlərində yaşayan azərbaycanlılarla səmimi dostluq və qonşuluq münasibətləri vardı. Basarkeçər erməniləri ilə də münasibətlər pis deyildi. Təkcə dağın o üzündəki Qırxbulaq (sonralar Akunq) kəndinin erməniləri tez-tez Keflinin geniş otlaq və yaylaq sahələrini otarır, zəbt edir, haqsız münəşir törədir, sakit durmurdular. Kənd camaatı ermənilərin bu haqsızlıqları qarşısında müqavimət göstərər, geri çəkilmirdilər. Ara-sıra gərginləşən, toqquşma həddinə çatan bu münəşir uzun illər davam etdi...

-Birinci Dünya müharibəsi illərində vəziyyət get-gedə pisləşir. Gərginlik 1918-ci ildə son həddə çatır. Başqa cəbhələrdə məğlubiyyətə uğrayan daşnak ordusu Göyçə gölü hövzəsinin Kəvər, Qaranlıq və Gözəldərə bölgələrinin dinc azərbaycanlı və kürd sakinlərini doğma yerlərdən qovub çıxarır, ələ keçənləri qılıncdan keçirirlər.

Heç bir günahı olmayan minlərlə qoca, qadın və uşaq öldürülür. Daşnaklar ələ keçən uşaqların bir qismini Eçmiədzinə aparıb xaç suyuna salırlar... Göyçənin bu bölgəsinin doğma sakinləri ələ o vaxtdan yurdlarından perik düşürlər.

Göyçənin Basarkeçər bölgəsində də ermənilər azərbaycanlılara və kürdlərə qarşı daha dözülməz fitnə-fəsadlar törətməyə başlayırlar. Belə ki, silahlı dəstələr düzəldir, yollarda pusqu qurur, kəndlərə basqınlar edirlər. Bütün bunlara daşnak Selkov başçılıq edir. Selkovun başçılığı ilə talanlar, qırğınlar son həddə çatır. Daşnaklar topları Seyiddağ yaylağındakı Qırızıdağ yüksəkliyinə qoyub bütün kəndləri atəşə tuturlar. Aralarında Qaraimanlı Məşədi İsa, Şişqayalı Tanrıverdi, Daşkəndli Məşədi Qasım, Hacı Rəhim, Qoşabulaqlı Söyün və digərlərinin də olduğu azərbaycanlı və kürd ağsaqqallar

Kənddəki evlər, dəyirman, qəbiristanlıq dağıdılmışdı. Əhaliyi içməli su ilə təmin edən bulaq olan çuxur iri daşlarla, torpaqla doldurulmuşdu. Dağılmış kənd bu ailələrin əli ilə yenidən bərpa olunur, bütün ağrı-acılara baxmayaraq həyat öz axarına düşür. Ancaq bulağı bərpa etmək mümkün olmadığından içməli su problemi yaranır... Bolşeviklərlə dil tapıb hökumət idarələrinə soxulmuş daşnaklar yenə dinc durmur, minbir fitnə-fəsad törətməyə çalışırlar. Onlar Daşkənd azərbaycanlıları ilə kürdlər arasına nifaq salmağa çalışırlar. Lakin dini, imanı, inamı bir bu iki qonşu kəndin arasına nifaq sala bilmirlər. Əsl məqsəd isə tamam başqa idi. Basarkeçərə və Qırxbulağa yaxınlıq, geniş torpaq sahələri, zəhmətkeş kürdlərin firavan həyatı daşnaklara rahatlıq vermişdi. Əməllərinin baş tutmayacağını gören daşnaklar başqa bir hiyləyə əl atırlar. Onlar Qırxbulaq

Kefli camaatının narahat günləri yenidən başlayır. Kəndin ağsaqqalları sərasər üç ay bütün Göyçəni gəzir, yeni yurd yeri axtarırlar, lakin heç yerdə duruş gətirməyib, kəndə qayıdırlar. Axı, doğma yurdu, minbir əziyyətlə tikdikləri ev-əşiyi, doğmaların qəbirlərini qoyub hara gedəydilər? Şikayətlərə isə məhəl qoyan yox idi. Deyildiyi kimi yaxınlıqdakı Qoşabulaq kəndinin əhalisi ilə Kefli camaatı arasında çox mehriban, səmimi dostluq və qonşuluq əlaqələri vardı. Üstəlik kənd Kefliyə yaxın idi, üç km ola, olmayaydı. Qoşabulağa köçüb oradan ev-əşiklərinə, qəbiristanlıqlarına sahib ola bilərdilər. Vaxt gələ, öz doğma kəndlərinə də qayıda bilərdilər. Çox götür-qoydan sonra bu ümidlə Qoşabulağa köçməyi qərara alırlar. Rəis və müavini də razılaşırlar. Arabalar gətirilir, köçlər yüklənir...1931-ci ildə kürdlər

Göyçədə bir kənd vardı

Zodlu Səmənd ağanın evinə toplaşır, çıxış yolu axtarırlar. Ermənilərə sülh təklif olunur, lakin ermənilər buna məhəl qoymurlar. Belə olduqda tədbir görülür, qanıqən cəllad Selkov öldürülür. Lakin köməksizlik Göyçəliyə daşnak ordusu qarşısında çıxılmaz vəziyyətdə qoyur. Silah-sursat olmadığından itki çox olur. Hücumu ilk məruz qalan kəndlərdən biri də Kefli kəndi olur. Kürdlər kəndi tərk etməyə məcbur olurlar. Daşnaklar Kefli kürdlərindən də müxtəlif yerlərdə ələ keçən çoxlu adam öldürürlər. Şərif Nəbi oğlu və onun oğlu Əli, Sımo Davud Gözəldərə yaylağında, Əli Xalidin 14 nəfər ailə üzvü və qohumu Ağrıca (Əyricə) yaylağında öldürürlər. Səfər Həmi, Oze Hacı, Əmre Bıro Gədəbəyde Başkənd erməniləri tərəfindən qətlə yetirilir. Gəncədə bazarda qoyun satarkən Həsən Xəmo, Sımo Həsən və Əhməd Miho Novruz ermənilər tərəfindən öldürülür, qoyunları talan kimi aparılır. Davud Xəmo, Sımo Xəmo və Teymur Sevo (Səfər) Cəmbəkəkdə başları kəsilərək qətlə yetirilir...(Bu, Kefli kürdlərindən öldürülənlərin yalnız bir qisminin dəqiqləşdirilmiş siyahısıdır.)

1918-ci ildə bütün Göyçə camaatı kimi Kefli kürdləri də doğma yurdlarını tərk edirlər. Onların bir qismi Göysu kürdləri ilə birlikdə Türkiyəyə gedirlər. Kürdlərin bir hissəsi isə bir vaxtlar yenidən doğma yurda qayıtmaq ümidi ilə Azərbaycana gəlirlər. Onların bir hissəsi Gədəbəyde, bir hissəsi Şəmkirin Zəyəm qəsəbəsində, bir hissəsi isə Yevləxdə sığınacaq tapır, min bir məhrumiyyətlərə ducar olurlar. Dörd il sərgərdan didərgin həyatı keçirdikdən sonra, nəhayət, 1922-ci ildə Göyçəliyə doğma yurda qayıtmaq nəşib olur. Ancaq hamı qayıtmır. Kefli kəndinin kürdlərinin də çox az bir hissəsi, on iki ailə doğma kəndə qayıdır. Bunlar Abdulla Haminin, Həsən Səfərin, Lətif Məmmədin, Telli Məmmədin, Rza Davudun, İbrahim Səfərin, Xudeda Məhərrəmin, Pirverdi Məhərrəmin, Qasım Məhərrəmin, Bəkir Cəvonun, Qasım Nadirin və Bəkir Nadirin ailələri idi.

ermənilərini məişət zəminində kürdlərə qarşı ədavətə təhrik edirlər. Qırxbulaq erməniləri əvvəllər olduğu kimi, ancaq bu dəfə daha heyasızcasına gah otlaqları otarır, gah yaylaqları zəbt edir, mal-qara oğurlayır, gah da ayrılıqda dava-dalaş salır, silahlı hədələyirlər. Amma nə Kefli əvvəlki Kefli idi, nə də Keflidəki kişilər. Hiylələri baş tutur. Növbeti münəşirəndən sonra kənddən üç nəfər ağsaqqal, Həsən Səfəri, Lətif Məmmədi və Rza Davudu həbs edib Kəvər həbsxanasına salır, gizlincə öldürməyi qərara

alırırlar. Bununla kürdləri qorxudub kənddən çıxarmaq istəyirlər.

Basarkeçər ermənilərindən kürdlərin mərdliyini, hünər və qeyrətini qiymətləndirən, humanistliyi, nüfuz və hörmətinə görə bölgədə sayılan Melikyan Qriş haqsızlığa dözməyib Kəvər milis rəisi Andoyan Mukel və müavini Nazaretyan Seponun yanına gedir, onlardan bu biabırılığa son qoymağı, kürdləri azad etməyi tələb edir. Ancaq daşnaklar onun da qılığına girir, şərt qoyurlar ki, əgər Kefli camaatı Göyçənin istədikləri başqa bir yerinə köçməyə razı olsalar, həbs etdiklərini azad edərlər. Ayrı çarə görməyən Həsən Səfər, Lətif Məmməd və Rza Davud başqa yerə köçmək tələbi ilə razılaşırlar...

Qoşabulağa köçürülür. Onların bir hissəsi sonralar Qayabaşı kəndinə köçür.

1932-ci ildə tez-tələsik rayonun inzibati-ərazi bölgüsünə baxılır. Otlaqlar və yaylaqlar Qırxbulaq kəndinin, boş qalmış Kefli kəndi, əkin sahələri ilə birlikdə, Basarkeçər kəndinin ərazisi sayılır və kolxoz təşkil olunur. Kürdlərin öz doğma yerlərinə gedib-gəlmək, yaylağa çıxmaq, əkin sahələrindən istifadə etmək arzuları boşa çıxır. Yene şikayət etsələr də bir nəticə hasil olmur... Kürdlər Qoşabulaqda azərbaycanlılarla birlikdə kolxoz quruculuğunun eynəcərlərini, 1937-ci ilin repressiyalarını, 1941-45-ci illərin müharibə dəhşətlərini, 1944-cü ilin, 1948-1953-cü illərin sürgün faciələrini, 1960-1980-ci illərdə ermənilərin millətçilik paranoyasını yaşayırlar...1980-ci ildə Zaqafqaziya Hərbi Dairəsi Topoqrafiya idarəsindən rayon rəhbərliyinə Kefli kəndi ilə bağlı sorğu gəlir. Rayonun erməni rəhbərliyi belə bir kəndin olmadığı barədə cavab göndərir. Bundan narahat olub ələ həmin il kənddə meliorasiya işlərinə başlanılır, etirazlara baxmayaraq evlərin xarabalıqları yox edilir. Traktorçular qəbiristanlığı dağıtmaqdan imtina edirlər. 1988-ci ildə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin alovlanmağa başladığı günlərdə ermənilər əkin-səpin üçün yararsız olan, qəbiristanlıq olan kiçik təpəyə yenidən meliorasiya adı ilə

traktorlar gətirdilər. Bu, əxlaq, etikaya sığınan iş deyildi. Kəndin keçmiş sakini, ağsaqqal Əhməd Lətif oğlu hadisə yerinə getdi və erməni vandallara bunun insanlığa sığmayan bir hərəkət olduğunu bildirdi. Traktorlar qəbiristanlıqda olsa da, bir müddət onların səsi gəlmədi. Noyabr ayında traktorların səsi yenidən eşidilməyə başladı. Qaçacaq düşəndə ermənilər artıq qəbiristanlığı dağıtmışdılar. Onlar beləcə bir kəndi yox etdilər. Kefli kəndinin keçmiş sakini olan kürdlərdən həyatda qalanlar Türkiyə, Azərbaycan, Rusiya, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan kimi ölkələrə səpələndilər. Bir kəndlə birlikdə oradakı xalq, onun dili, adət-ənənəsi, həyat tərzi də məhv oldu.

Dərdli LAÇIN dəyərli şairlərimizin qələmlərində!!!

Ramiz Qusarçaylı

Ah, Laçınım... Laçınım...

Məğlubiyyətdən yazmaq sözün intihandır...
Sözün Qələbə şerinin qürurundan böyük
qüruru yoxdu...Paylaşdığım bu sətirler
müxtəlif illərdə yazılan şeirlərimdəndir...
Gün olsun Laçın qələbəsindən yazdığım
şeirlərin sevincini paylaşım...
Laçın yuxumuz çin olsun!

* * *

Çin çıxmayan Laçın yuxum,
Xarı bülbül qara qoxum,
Görüş yeri varım, yoxum
Yaman durub qəsdə nigar
Bəstəniyar...

* * *

"Dərbəndi" dərd dənim kimi,
"Laçını" dağ çənim kimi,
"Yurd yeri"nin mənim kimi
Var dəlisi, ay Gilənar, ay Gilənar...

* * *

Öt Laçınım... Laçınım...
Ürək-ürək uçunum.
Ay göylərə uçanım
Köçündə nə var, nə yox...
Deyirlər Laçındasan,
Laçında nə var, nə yox...

* * *

Qaldırın üstümə uçan dağları,
Uçunur Kəlbəcər, Laçın dağları,
O mənfur buxovdan açın dağları
Gecələr dağlara baxa bilmirəm.

* * *

Dərd dəvə haxdan gələr,
Yıxmağa çox dam gələr,
Füzuli, Ağıdam gələr,-
Laçın gələsi olsa...

* * *

Kəs, bu şairin də dadına baxaq,
Baxaq, bir şeirinin içində nə var?!.
Varsa, nələr çəkirdə Qarabağ,
Baxaq, Kəlbəcərdə, Laçında nə var?!.

* * *

Kəlbəcər gedəndə, Laçın gedəndə
Bir ərəb bir rusu qınamadısa,
Tarixin Xocalı xəcalətindən
Bağdadın burnu da qanamadısa
Neynəsin bu ərəb dəvəsi ölmüş,
Min ildi azadlıq həvəsi ölmüş...

* * *

Bu buxo-vdan açın haqqı,
Toxda qalmaz acın haqqı,
Şuşa haqqı, Laçın haqqı
Mən çeçen ola bilmərəm.

* * *

Səni Laçın-Laçın udurdum, Vətən,
Kəlbəcər-Kəlbəcər udurdum səni.
Səni naşı-naşı udurdum, Vətən,
Eybecər-eybecər udurdum səni.

Naibe Yusublu

Laçın

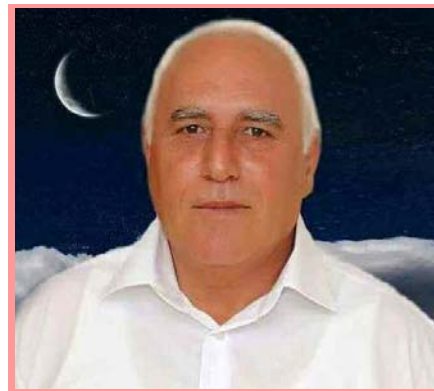
Tərk edilib çoxu kimi,
Unudulub yuxu kimi,
Sınıq kaman oxu kimi
Qanad açmaz, ağlar Laçın...
Oyanmazmı bəy ərənlər -
Qazan, Basat, Alp Ərenlər?
Hanı sözdən söz dərənler?
Tuti dilli bağlar, Laçın?
Zirvələrin başı yerdə,
Çən-dumanın yaşı yerdə,
Dağlarının qaşığı yerdə
Kimə matəm saxlar, Laçın?
Yoxluqla barışdınmı?
Qantökənə alışıdınmı?
Yad ellərlə sarışıdınmı?
Gözümde sel çağlar, Laçın...
Sarı Aşıq gəzər nalan,
Telli sazın kimdi çalan?
Ötənləri yada salan,
Sinəsini dağlar, Laçın.

Fərqanə Mehdiyeva

Laçınsız Laçını oynama..qardaş...

Daha nəyin qalıb..haran göynəsin..
Daglara dag çəkdi..Aran göynəsin..
Qoy bir az duz səpim..yaran göynəsin..
Laçınsız Laçını oynama qatdaş..
Didir bir-birini "O'".BU nun üstə
Yaman fırlanırsan quyunun üstə..
Tökmə acığını oyunun üstə..
laçınsız Laçını oynama..qardaş..
Üreyi daglıdı küsər qız-gəlin.
Bizdən ümidini üzər qız-gəlin..
Dözməz əsirlikdə əsir qız-gəlin..
Laçınsız Laçını oynama qardaş..
Ta keçib..sarmaşib nahaq dogruna..
Hanı itmiş yuvan basım bagrıma..
Dogranmış kefinə sogan dograma..
Laçınsız Laçını oynama qardaş..
..Soyut..ürəyini kaman tarınla.
Çaldır Kərəmini dərd -azarınla.
Yanına salınmış qanadlarınla..
Laçınsız Laçını oynama üardaş..
Çəkək dərdimizi..çəkək..nə ki, var.
Dərdə yüklənməyə bizdə çeki var..
Nəyi oynayırısan..oyna o ki..var..
Laçınsız laçını oynama qatdaş..

Ədalət Bədirxanov

LAÇIN

Laçında dağların əksini hərdən,
Gözümün önünə gətirirəm mən.
Elə doluram ki, özüm də birdən
Körpə uşaq kimi ağlayıram mən.
Uşaqılıq illərim düşür yadıma,
Böyük bir xatirə yaşayıram mən.
Yaddaşım həmişə yetir dadıma,
Tez-tez o illərə qayıdıram mən.
Aparır xəyallar dağlara məni,
Gəzirəm hər yanı çölü-çəmənini.
Görəndə nərgizi, tər bənövşəni
Seyr etmək bir yana, lal oluram mən.
Sanki söyləyir ki, məni də apar,
Qarabağ torpağı qalıbdır naçar.
Məni düşmənlərin əlindən qurtar.
Baxıb həsrət ilə, utanıram mən.
Yuxuda atları çılpaq minirəm,
Çayları gah sağa, sola keçirəm.
Birdən oyanıram baxıb görürəm
Sən demə yerimdə qıvrılıram mən.
Hoçazı, Gərxaçı, Əli bulağın,
Qara göl, İsti su, Kilsəli dağın,
Çal bayır, Dəli dağ, Qırx qız yaylağın,
Elə bil getdikcə unuduram mən.
Eşit fəryadımı ey qarlı dağlar,
Bizi aldatdılar tez çıxartdılar.
Sizdə nə günah var, bütün günahlar,
Bizdədir, özümü qınayıram mən.
Ədalətəm, həsrət məni qocaldır,
Fikrim, xəyallarım, Qarabağdadır.
Sanma ki, həmişə belə qalandır,
Gələr elə bir gün, qayıdaram mən.

Xuraman Camalqızı
İşğalın il dönümü

Ağır, ezabla keçiri,
işğalın il dönümü.
mən yaşaya bilmirəm,
Bu didergin günümü.
Ağladıqca çat verir,
Qürurumun sert üzü.
Xoş günlərimiz soldu,
Yaşayıram dərd üzün.
Gözümde heyat sönüb,
Yalvarırıq dözüme.
Sanki artıq bir yükəm,
Vetenin bu üzünə.
Köçgün sığışmaz oldu,
Qeriblik küncünə.
Problem yaratmışıq,
Qayğısız dinclərinə

18.05.2017.

İlham Qəhrəman

Bu gecə evimiz yadıma düşdü

Nə vaxtdı sayırıq günləri, ayı,
Nə vaxtdı sağ gözüm Zabux çayıdı,
Nə vaxtdı sol gözüm-Həkəri çayı.
O vaxtdan boğazım Çayqovuşandı.
Bu da bir gecədi belə yaşandı, -
Bu gecə evimiz yadıma düşdü.

Nə yaman uladı yurdda qalan it,
Canavar olacaq sənə balan, it.
Dolan, xəyalımtək yurdda dolan, it,
Bu gecə evimiz yadıma düşdü.

Gəzdim dağlarını cığırınacan,
Üzdüm yollarında çarığımacan,
Qara danamızın axurunacan -
Bu gecə evimiz yadıma düşdü...
Bu gecə gözümdən getmədi Laçın.

Qalib Həsənoğlu

Laçınım

İçində mən qədr yanırısan axı,
Düşməni sındırıdığca, sınırsan axı,
Vallah tanıyırsan, danırısan axı,
Qartallar yuvası olub Laçınım.

Quşda perik düşər bir gün yuvasız,
Qartal qıy vurmaz, olsa qayasız,
İllərdi yas saxlar əlsiz, obasız,
Gör nəçə bahardı solub Laçınım.

Vətəndən-vətənə boylanıb ölüm,
Bir şəhid adını qazanıb ölüm,
Mən vətən eşqimdən qısqanıb ölüm,
Düşmənlər gülünü yolub Laçınım.

Nə yaşam bilindir üç ildən bəri,
Nə yurdum görünür üç ildən bəri,
Balan hey sürünür üç ildən bəri,
Yetimdi gözləri dolub Laçınım.

Fələkdə həzz alır çox bu zülümdən,
Eşqim bəlli olub mənim külümdən,
Qorxuram bu sənəz gələn ölümdən,
Fələk öz sazını çalıb Laçınım.

Qismətim bu imiş gerek dərd udum,
Babam canlı tarix, necə unudum?
Zirvədə bayrağıdır qızıl Palıdım,
Həsərət yarpaqların salıb Laçınım.

Dostlar birdən məni unudarsınız,
Bax onda ruhumu qorxudarsınız,
Vətən, övladına yas tutarsınız,
Həsənoğlu yurdsuz ölüb Laçınım..!

ДИПЛОМАТ

№ 36 (500) 24-30 Сентября 2017 ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Mesrûr Barzanî: Em hewl didin hemû malbatên şehîdên Kurdistanê bibin xwedî xanî

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro Çarşemê 28.09.2022 tekez kir, Hikûmeta Herêmê dê hewla dabînkirina xaniyan ji bo hemû malbatên şehîdan li seranserê Kurdistanê bide.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 28ê Îlona 2022an li Duhokê di merasîmekê de ku ji aliyê Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî ve hatiye birêxistin de, 420 şuqe li malbatên şehîdan Kurdistanê dabeş kirin.

Serokwezîr di merasîmê de gotarek pêşkêş kir û tê de ragihand, "Emê hewl bidin di paşerojê de hemû malbatên şehîdan

bibin xwediyê xaniyên xwe, ne tenê li Duhokê, lê li hemû bajar û bajarokên Kurdistanê. Armanca me ew e, ti malbateke şehîdan di xaniyên bi kirê de nemînin."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî derbarê hokara damezirandina Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî de got: Cenabê Barzaniyê Nemir, bavê netewî û niştîmanî yê me ye, wî jiyana xwe ji bo xizmeta gelê xwe û azadiya gelan terxan kir. Wek dilsoziyekê ji wî re, ji bo xizmeta malbatên şehîdan û xelkê hejar, piştî şêwirmendiya ligel Cenabê Serok Barzanî û bi fermana Serok Barzanî, ev dezgeh hate damezirandin.

Her wiha Mesrûr Barzanî got: Em serbilind in dema dibînin ku ev dezgeh bûye cihê baweriya xelkê li navxweya Kurdistanê û parêzgehên Iraq û li ser asta navdewletî jî. Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî li Netewên Yekgirtî bi fermî hatiye naskirin û rêxistinên biyanî jî hevkarîyê pê re dikin."

Serokwezîr Mesrûr Barzanî spasiya kampanyayên karta taybet, sermayedar û bazirganên Herêma Kurdistanê kir ku bi berdewamî piştevanîyên li Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî dikin.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî di beşeke din a daxuyaniya xwe de got: "Cihê serbilindiyê ye ku îro li vir xizmeta hejmarek malbatên şehîdan dikin. Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî di xizmeta malbatên şehîdan û xelkê hejar li Kurdistanê û derve jî berdewam e."

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê tekezî li wê yekê kir ku, ti armancên siyasî yên Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî nînin, ew bêtî ku ti cudahiyeke bike, destê hevkarîyê dirêjî kesên ziyandîfî û hejar dike. **KDP.info**

Fuad Husên: Îran û Tirkîye dixwazin pirsgirêkên xwe yên navxweyî bînin nava Herêma Kurdistanê

Wezîrê Derve yê Iraqê Fuad Husên ragihand, partî û rêxistinên dijberên Îran û Tirkîyê, pirseke taybet ya wan her du welatan e, lê belê ew her du welat dixwazin pirsgirêkên xwe yên navxweyî bînin nava xaka Iraqê.

Wezîrê Derve yê Iraqê Fuad Husên duhî 28ê Îlonê di çarçoveya paneleke Foruma El-Rafîdeyn de ku bi sponseriya medyayî ya K24ê li Bexdayê birêve diçe, amaje bi çalakîyên partî û rêxistinên dijberên Îran û Tirkîyê kir û ragihand, Îran û Tirkîye partî û rêxistinên dijberên xwe wek bihaneyekê ji bo bombebaran kirina xaka Herêma Kurdistanê bi kar tînin. Got jî: Partî û rêxistinên dijberên Îran û Tirkîyê, pirseke taybet ya wan her du welatan e, lê belê ew her du welat dixwazin pirsgirêkên xwe yên navxweyî bînin nava xaka Iraqê.

Wezîrê Derve yê Iraqê ragihand jî, PKK rêxistineke Tirkîyê ye û ji sala 1991ê ve li nava xaka Herêma Kurdistanê ye û ji Iraq û Herêma Kurdistanê re bûye pirsgirêk. Partiya Demokrat a Kurdistanê Îranê jî ji salên heftê yên sedsala borî li Iraqê ye. Bombebarana Îran û Tirkîyê wê rastiyê derdixînin ku ew dixwazin pirsgirêkên xwe veguhêzin nava Herêma Kurdistanê.

Derbarê parastina sînor de Fuad Husên got: "Ev berpirsatiyeke hevbeş e di navbera Iraq û Îranê ji aliyekê ve û Iraq û Tirkîyê ji aliyekî din ve. Wek nimûne, eger ew her du welat rewatiyê didin xwe ji bo parastina li asayîşa xwe ya navxweyî hêzên xwe bikişînin nava xaka Herêma Kurdistanê û operasyonên leşkerî bikin, ma ew ê razî bin ku Iraq ji bo wê mebestê bide nava xaka welatên wan? Pirs di vir de ye, ma belgeyên Netewên Yekgirtî û yasayên navdewletî rê didin ku operasyonên leşkerî yên Îran û Tirkîyê? Bêguman: Na"

Fuad Husên di berdewamiya axaftina xwe de got jî: "Dema Hewlêr hatiye mûşekbarankirin, komîteyek hat pêkanîn û derket ku ew cihê hatiye armanckirin, cihekî niştîcihbûna xelkê sîvil bû, lê belê Îranê îddîa kir ku baregeheke Mossadê kiriye armanc." **nerinaazad1.com**

Xwepêşandanên dijî kuştina Jîna Emînî: Bajarê Şîno hat azadkirin

Li Rohhilatê Kurdistanê û seranserê Îranê xwepêşandanên dijî kuştina keça Kurd Jîna Emînî berdewam in û welatiyan li gelek bajarên zerarên gelek mezin gîhandin hêzên rejîmê û di encama xwepêşandanên de bajarê Şîno yê li Rohhilatê Kurdistanê hatiye azadkirin.

Li gor zanyariyan, di vê çarçoveyê de 24 seat e bajarê Şîno yê li Rohhilatê Kurdistanê ku yek ji bajarên stratejîk ê Rohhilatê e û ji bo rejîmê xwedan girîngiyeke taybet e, ji aliyê welatiyê bajêr ve hatiye azadkirin.

Herwiha zanyariyên berdest destnîşan dikin, welatiyê Şîno tevahiya îdareyên fermî yên rejîmê li bajêr kontrol kirine û hêzên rejîmê jî ji tîrsa welatiyan ji bajêr derketine û reviyane. **PeyamaKurd**

Îranê êrîşê Kurdistanê kir: 13 şehîd û 58 birîndar!

Di encama 4 êrîşên mûşekî yên Pasdarên Îranê (Pasdaran) li ser Herêma Kurdistanê de, herî kêm 13 kes şehîd bûn û 58 kesên din jî birîndar bûn.

Dijê Terora Kurdistanê di derbarê vê bûyerê de daxuyaniyek ragihand û dibêje:

Roja 28.2022ê beriya nîvro di demjimêr 10:15 xulekan de, Supaya Pasdarên Îranê bi çar qonaxan rêze êrîş bi rêya mûşekên (fûze) balîstîk û firokeyên bêfirokevan ên bombekirî bo ser baregehên Partiya Azadiya Kurdistanê ya li Pirdê, keleha demokrasîyê ya Hîzba Demokrat a Kurdistanê Îranê li bajarê Koye, baregeha Komeleya Zehmetkêşan a Kurdistanê Îranê û Komeleya Şoreşgerên Zehmetkêşan a Kurdistanê Îranê li Silêmaniyê, kampên niştîcihbûnê yên Kurdên Rohhilat li Zirgîwêz, Zirgîwêzele û Banegewre yên li parêzgeha Silêmaniyê û kampên Azadî û Qela û Emîriye yên li Koye kirin armanc.

Di êrîşan de zêdetirî 70 mûşekên balîstîk ên cûreya Fatîh û firokeyên bêfirokevan ên bombekirî ji nav axa Îranê bi çar qonaxan hatine arastekirin, qonaxa yekem tenê bi rêya mûşekên balîstîk, qonaxa duyem bi mûşekên balîstîk û firokeyên bêfirokevan ên bombekirî, qonaxa sêyem mûşekên balîstîk bi alîkariya firokeyên bêfirokevan ên çavdêriyê û qonaxa çarem tenê bi rêya mûşekên balîstîk ve bûne.

Zanyariyên heta niha eşkere dikin ku êrîş ji

navçeya Selasa Bawecan a li parêzgeha Kirmaşanê ya hevsînore parêzgeha Helebceyê, navçeya Serdeşt a li parêzgeha Azerbaycana

Rojava ya hevsînore îdareya Raperîn hatine arastekirin û tê de cihên giştî yên weke baxçeyê zarokan, dibistan, binkeya tendirustiyê, nexweşxane, hola bone û ahengan û otomobîlên xizmetguzariyê û malên welatiyên sîvil hatine armanckirin.

Ji ber wan êrîşan heta niha 13 şehîd bûn ku di nav wan de jineke ducanî heye û 58 kes jî birîndar bûn, ku piraniya wan welatiyên sîvil in û di nav wan de zarokên ji 10 salî biçûktir û xwendekar û mamoste û rojnamevan hene. Di heman demê de firokeyeke bêfirokevan a Îranê, li sînore bajarê Koye, beriya bigihîje armanca xwe, ketiye xwarê.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbirlər:

Ramiz Qərib,

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakü Az1040, soqaq S.Mehmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NFS 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500